

ЗАПОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ

Л. Даниленко, С. Гнатенко

Українська мова як іноземна

МОВА СТОМАТОЛОГА

Частина 2

Практикум для студентів іноземних громадян I
курсу спеціальності 221 «Стоматологія»

<https://www.vz.kiev.ua/chy-potrapyt-stomatologiya-u-chervonu-zonu/>

Запоріжжя 2022

КАФЕДРА МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ

Л. Даниленко, С. Гнатенко

**УКРАЇНСЬКА МОВА ЯК ІНОЗЕМНА
МОВА СТОМАТОЛОГА:**

Частина 2

Практикум для студентів - іноземних громадян
І курсу спеціальності 221 «Стоматологія»

УДК 811.161.2'243:616.31](076)
Д 18

Затверджено на засідання Центральної методичної ради ЗДМУ
і рекомендовано для використання в освітньому процесі
протокол № 2 від 08.12. 2022 р.

Автори: Даниленко Л. В., Гнатенко С. А.

Даниленко Л.В.
Д18 Українська мова як іноземна. Мова стоматолога. Частина 2: практикум для студентів – іноземних громадян І курсу спеціальності 221 «Стоматологія» вищих медичних закладів освіти / Л.В. Даниленко, С. А. Гнатенко. - Запоріжжя : ЗДМУ, 2022. - 263 с.

Практикум призначений для практичних занять з української мови як іноземної для студентів І курсу медичного університету спеціальності «Стоматологія». Розроблений матеріал передбачає розвиток мовних знань і вдосконалення мовленнєвих умінь студентів у різних видах комунікації.

УДК 811.161.2'243:616.31](076)

© Даниленко Л.В., Гнатенко С.А..

©ЗДМУ, 2022

ISBN _____

ЗМІСТ

Передмова	6
ЗМІСТОВИЙ БЛОК 1. ВИСЛОВЛЕННЯ СТАВЛЕННЯ ДО ЛЮДИНИ.	
ОПИС ЕМОЦІЙНОГО СТАНУ ЛЮДИНИ	
ТЕМА 1. ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ І ЗАСОБИ ЙОГО ЗБЕРЕЖЕННЯ	7
Якщо ви хочете бути здоровими.....	8
Медицина сьогодні.....	20
ЗМІСТОВИЙ БЛОК 2. СКЛАДАННЯ ОПИСУ ЯВИЩА АБО ПРЕДМЕТА	
ТЕМА 2: СЕРЦЕ	30
Серце: зовнішня будова, камери, клапани, будова стінки.....	31
ЗМІСТОВИЙ БЛОК 3. АРГУМЕНТАЦІЯ ПОВІДОМЛЕННЯ	
ТЕМА 3. КРОВОНОСНА СИСТЕМА	41
Велике та мале кола кровообігу словник уроку	42
Провідна система серця. Судини серця.....	48
Судини малого і великого. Кола кровообігу.....	55
Чому виникають хвороби серця. І як мінімізувати фактори.....	63
Як подбати про здоров'я серця і судин. Аудіювання тексту.....	72
ЗМІСТОВИЙ БЛОК 4. ДІАЛОГІЧНА ЄДНІСТЬ: ПОВІДОМЛЕННЯ-УТОЧНЕННЯ-	
ВИСНОВОК	
ТЕМА 4. ЛІКАРІ УКРАЇНИ	78
Володимир Хавкін.....	79
Юрій Вороний	89
ЗМІСТОВИЙ БЛОК 6. ВИРАЖЕННЯ ФУНКЦІЇ ПРЕДМЕТА ТА ОБ'ЄКТА.	
ЯК ВИЗНАЧИТИ, ІДЕНТИФІКУВАТИ ЯКІСНІ ТА КІЛЬКІСНІ ОЗНАКИ ПРЕДМЕТА ТА	
ОБ'ЄКТА (ФОРМА, РОЗМІР, КОЛІР ПРЕДМЕТА ТА ОБ'ЄКТА)	
ТЕМА 6. АРТЕРІЇ. ВЕНИ	98
Внутрішня сонна артерія.....	99
Артерії головного та спинного мозку.....	107
Вени голови та шиї.....	117
Вени серця.....	126
Варикоз. Чому він виникає?.....	133
ЗМІСТОВИЙ БЛОК 7. ОПИС З ЕЛЕМЕНТАМИ МІРКУВАННЯ ТА УТОЧНЕННЯ	
ТЕМА 10. НЕРВОВА СИСТЕМА	139
Нервова система.....	140
Центральна нервова система. Аудіювання тексту.....	152

**ЗМІСТОВИЙ БЛОК 8. ОЦІНЮВАННЯ ВЧИНКІВ ЛЮДИНИ ТА ЯКОСТЕЙ ЇЇ ХАРАКТЕРУ
З УТОЧНЕННЯМ ФАКТІВ**

ТЕМА 11. З ІСТОРІЇ МЕДИЦИНИ.....	155
Микола Амосов.....	158
Микола Амосов «Роздуми про здоров'я».....	169
Турбота про здоров'я. Міцні зуби – міцне здоров'я.....	176
Гігієна рота.....	184
Біль і больова чутливість. Аудіювання тексту.....	189
Чи залежить здоров'я зубів від генів. Аудіювання тексту.....	193

ЗМІСТОВИЙ БЛОК 9. РЕЗЮМЕ-ОПИС. РЕЗЮМЕ-ВИСНОВОК

ТЕМА 13. ОРГАНИ ЧУТТІВ: ОРГАН СЛУХУ, ШКІРА.....	196
Верхньощелепний нерв.....	197
Лицевий нерв.....	203
Язик. Піднебіння.....	209
Язиково-глотковий нерв. Аудіювання тексту.....	216
Орган смаку. Аудіювання тексту.....	218

ТЕМА 14. ЗУБИ. МИНУЛЕ ТА МАЙБУТНЄ СТОМАТОЛОГІЇ

Лікування зубів. З історії медицини.....	221
Майбутнє стоматології.....	228

**ЗМІСТОВИЙ БЛОК 10. ВИРАЖЕННЯ НЕОФІЦІЙНОЇ ЗАГАЛЬНОЇ ТА КОНКРЕТНОЇ
ПОРАДИ, АРГУМЕНТОВАНОЇ ПОРАДИ**

ТЕМА 16. ЗДОРОВ'Я ЗУБІВ.....	233
Міфи про здоров'я зубів.....	234
Як зберегти здоров'я зубів вагітних.....	241
Продукти, які дбають про здоров'я зубів, а які шкодять.....	245
Вітаміни для здоров'я зубів.....	250
Як підтримувати здоров'я ротової порожнини.....	255
Піклування про здоров'я зубів дітей. Аудіювання тексту.....	259
ЛІТЕРАТУРА.....	262

ПЕРЕДМОВА

Дорогі студенти!

Ви продовжуєте вивчати українську мову, розвивати і вдосконалювати мовлення, збагачувати свій український словниковий запас, зокрема професійний. У практикумі «Мова стоматолога. Частина 2» ви познайомитеся з цікавими текстами про розвиток медицини в Україні, про будову і функціонування людського організму, про лікування стоматологічних захворювань і про особливості спілкування з пацієнтами, навіть з маленькими. Завдання, дібрані для вас, – доступні, зрозумілі, творчі.

Вивчений матеріал згодиться вам під час практики в українських лікарнях, бо ви з легкістю зможете виконувати свою справу та розуміти наставників, колег і пацієнтів.

Відомий політичний лідер Нельсон Мандела говорив: «Якщо ви розмовляєте з людиною на мові, яку вона розуміє, то сказане потрапить до голови. Якщо ж на її рідній мові, то до серця». Хочеться продовжити цю думку й наголосити: спілкування лікаря з пацієнтом на його рідній мові викликає довіру та полегшує одужання.

То ж вивчайте українську мову – мову величного народу, який виборов свою свободу у важкій боротьбі!

З повагою автори

ЗМІСТОВИЙ БЛОК 1

**ВИСЛОВЛЕННЯ СТАВЛЕННЯ ДО ЛЮДИНИ.
ОПИС ЕМОЦІЙНОГО СТАНУ ЛЮДИНИ**

ТЕМА 1. ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ І ЗАСОБИ ЙОГО ЗБЕРЕЖЕННЯ

Комунікативний мінімум:

- Як висловити умову і наслідок дії.
- Як визначити мету дії.
- Як висловити свою думку і передати думку іншої людини.
- Як доповнити думку іншої людини.
- Як висловити пораду.
- Як порівняти твердження.

Грамматика:

- Медична термінологія.
- Складнопідрядні речення з підрядними причини, умови, наслідку, мети.
- Ступені порівняння прикметників і прислівників.
- Клична форма іменників.
- Незакінчені речення.
- Префікси недо-, по-.
- Дієслова наказового способу.
- Синоніми. Фразеологізми.

ЯКЩО ХОЧЕТЕ БУТИ ЗДОРОВИМИ

СЛОВНИК УРОКУ

Зміцнення (іменник) – укріплення.

Зміцнення здоров'я, імунітету.

Зневоднення (іменник) – втрата води в організмі.

Зневоднення організму.

Настанова (іменник) – порада, рекомендація.

Настанова лікаря.

Гімнастика (іменник) – фізичні вправи для оздоровлення.

Гімнастика ранкова, оздоровча.

Гімнастика для очей, для рук, для дітей, для жінок, для омолодження організму, для схуднення.

Процедури (іменник) – лікувальні заходи, призначені лікарем.

Процедури оздоровчі, косметичні, водні, ранкові.

Ретельно (прислівник) – чітко, акуратно, уважно.

Ретельно чистити зуби, ретельно мити руки.

Ожиріння (іменник) – зайва вага.

Ожиріння в жінок, у чоловіків і дітей.

Нервові розлади (прикметник + іменник).

Нервові розлади бувають у людей через психічне навантаження.

Недосипання (іменник) – недостатнє спання.

Недоїдання (іменник) – недостатнє харчування.

Недосипання і недоїдання постійне, тимчасове, періодичне.

Харчування (іменник) – вживання їжі.

Харчування якісне, збалансоване, раціональне, оздоровче.

Харчування жінок, дітей, спортсменів, студентів.

Харчування при діабеті, при ожирінні, при хронічних хворобах.

ЗАВДАННЯ 1. Запишіть і запам'ятайте слова, що виражають характеристику людини та її емоційний стан. Прочитайте речення з цими словами.

Характеристика людини (прикметник)	Емоційний стан людини (іменник)	
Врівноважений (а, і) Врівноважена людина досягає успіхів у складних ситуаціях.	Врівноваженість Врівноваженість допомагає вирішувати будь-які проблеми	 https://www.kleo.ru/items/zdorovie/hot_yoga.shtml
Знервований (а, і) Знервований товариш – поганий співрозмовник	Знервованість Постійна знервованість може призвести до психічних захворювань	 https://www.7ya.ru/article/Silnaya-isterika/
Бадьорий (а, і) Бадьорі люди менше хворіють.	Бадьорість Бадьорість додає здоров'я.	 http://ua.korzonews.info/tag/

ЗАВДАННЯ 2. До поданих слів і словосполучень доберіть синоніми.

Харчування, бадьорість, недосипання, ожиріння, гімнастика, зміцнення, настанови, нервові розлади

Довідка: енергійність, прийом їжі, зарядка, укріплення, зайва вага, рекомендації, схвильованість, поганий сон.

ПРЕФІКС НЕДО-

Префікс *недо-* означає частковість, незавершеність дії або фізичного стану.

Вживається у дієсловах і дієприкметниках.

Недописати текст – недописаний текст.

Недопити чай – недопитий чай.

Недомальована картина

<https://varosh.com.ua/art/jogo-kartyny-po-vsomu-svitu-interv-yu-iz-uzhgorodskym-hudozhnykom-yaroslavom-dulenkem/>

ЗАВДАННЯ 4. До поданих словосполучень, що означають незавершену дію, доберіть дієслово з префіксом *недо-*.

Зразок: мало спати, погано спати – недоспати.

Мало годувати.

Мало любити.

Погано бачити.

Не повною мірою прибирати.

Не повною мірою виконати завдання.

Не повною мірою працювати.

**ВІД ДІЄСЛІВ ІЗ ПРЕФІКСОМ *недо-*
МОЖУТЬ УТВОРЮВАТИСЯ ІМЕННИКИ
ІЗ СУФІКСОМ *-анн***

Дієслово	Іменник
недоспати	недосипання
недовиконати	недовиконання
недоїдати	недоїдання

ЗАВДАННЯ 5. Від поданих дієслів утворіть дієслова наказового способу.

Зразок: писати – пиши, пишіть.

Сідати, подихати, намагатися, поснідати, поспати, відпочивати, почистити, виконувати, не засмучуватися, не ігнорувати, з'їсти, випити, зробити, послухати, потанцювати, погуляти, подивитися.

ПРЕФІКС ПО-

Дія, що спрямована на певний об'єкт чи простір

Гладити – **по**гладити дитину

Нюхати – **по**нюхати квітку

Цілувати – **по**цілувати маму

Дія, що активізує іншу дію

Спати – достатньо **по**спати

Думати – **по**думати про приємне

Їсти – **по**їсти вранці

ЗАВДАННЯ 6. У подані речення впишіть дієслова у формі наказового способу. Користуйтеся довідкою.

1. Щоб зняти втому, ... голову пальцями. 2. Якщо вночі довелося працювати, ... вдень кілька годин. 3. Коли приходите додому з прогулянки чи з навчання,

ретельно ... руки з милом. 4. Щоб підняти настрій, ... каву або чай. 5. Щоб не втратити врівноваженість, ... про приємне. 6. Щоб добре спати вночі, ... увечері на свіжому повітрі. 7. Щоб не думати про проблеми, ... цікаву книгу або ... веселий фільм. 8. ... світу усмішку і самі будете щасливі.

Довідка: поспати, подарувати, помити, подивитися, помасажувати, попити, почитати, погуляти, подумати.

ЗАВДАННЯ 7. Використовуючи дієслова наказового способу, дайте поради другу: не засмучуватися, коли йде дощ; снідати вранці перед заняттями; чистити зуби ретельно;
друзям: виконувати домашні завдання; спати сім годин на добу; не ігнорувати заняття в університеті.

ЯК ВИСЛОВИТИ УМОВУ І НАСЛІДОК

За якої умови?

<https://t-stom.kiev.ua/ua/kak-pravilno-chistit-zuby/>

умова

Якщо чистити зуби ретельно,

http://serpensmed.blogspot.com/p/blog-page_522.html

наслідок

то посмішка буде красива.

Підрядна частина складного речення виражає умову і наслідок, приєднуються до головної частини сполучниками: **якщо, коли, якби.**

1. Лікар завжди допоможе хворому, **коли** він професіонал.
2. **Якщо** ми закінчимо університет успішно, (то) будемо справжніми спеціалістами в галузі медицини.
3. **Якби** пацієнт вчасно пройшов діагностику, (то) лікар швидше вилікував би його.

Частини складного речення можуть змінювати свої позиції

Умова → наслідок	Якщо спатимеш вісім годин на добу, то увесь день будеш бадьорим. Якби ти не читав при поганому освітленні, то зберіг би зір хорошим.
Наслідок ← умова	Увесь день будеш бадьорим, якщо спатимеш вісім

годин на добу.

Ти зберіг би зір, хорошим якби не читав при поганому освітленні.

ЗАВДАННЯ 8. Утворіть складні речення, користуючись довідкою.

1. Якщо вранці не чистити зуби, ...
2. Коли будеш їсти пізно увечері, ...
3. Якби люди приділяли увагу своєму здоров'ю, ...
4. Якщо їстимеш свіжі продукти, ...
5. ... якщо робитимеш косметичні процедури правильно.
6. ... коли увечері вийдеш на прогулянку.
7. ... якби пацієнт слухав настанови лікаря.
8. ... якщо мити руки з милом.

Довідка: не матимеш проблем із травною системою; добре спатимеш уночі; матимеш ожиріння; надовго збережеш красу; можна захистити себе від небезпечних вірусів; не мав би проблем зі здоров'ям; то вони б менше хворіли; то можна отримати карієс.

ЯК ВИСЛОВИТИ ПРИЧИНУ І НАСЛІДОК

Чому? Через що? З якої причини?

<http://gudzenko.com.ua/wellness-program/neat-body/>

Наслідок

У дівчини струнка фігура,

<https://sites.google.com/site/sportcesila112/>

причина

адже вона займається спортом.

Частина складного речення, що виражає причину і наслідок, поєднуються сполучниками:

**бо; оскільки; адже; тому що; так як; через те що;
унаслідок того що;у зв'язку з тим що; завдяки тому що.**

1. Не лінуйтеся дотримуватися порад лікарів, **бо** можете втратити

здоров'я.

2. Унаслідок того що пацієнт недосипає, його стан погіршується.
3. Пацієнт погано спить, оскільки має нервові розлади.
4. У молодій мамі красива фігура, завдяки тому що вона займається спортом.

ЯК ВИСЛОВИТИ МЕТУ З якою метою? Навіщо? Для чого?

<https://mamovediya.com.ua/problema-zayvoyi-vahy-pislya-polohiv-i-sposoby-yiyi-vyrishennya>

мета

Щоб не мати зайвої ваги,

<https://lady.tochka.net/ua/25089-rezhim-pitaniya-modeli-i-eda-foto/>

УМОВА

харчуйся правильно.

Підрядне речення, що виражає мету, приєднуються до головного сполучниками: **щоб, аби, для того, щоб, з тим щоб.**

1. Потрібно пити воду, **аби** шкіра обличчя була свіжою.
2. **Для того щоб** бути струнким, займайся спортом.
3. Не працюй за комп'ютером допізна, **з тим щоб** добре спати вночі.

ЗАВДАННЯ 9. Утворіть складні речення, обираючи потрібну частину із запропонованих у дужках.

1. Щоб не втратити зір, (читайте книгу лежачи на дивані; читайте книгу сидячи у кріслі).
2. Для того щоб зберегти зуби красивими, (чистіть їх ретельно вранці і ввечері; їжте солодощі двічі на день).
3. Аби добре спати вночі, (попрацюйте за комп'ютером перед сном дві години; вийдіть на вечірню прогулянку).
4. Щоб мати струнку фігуру, (їжте смажене м'ясо і картоплю фрі; займайтеся спортом).
5. (Відвідайте фітнес-клуб; спіть не більше п'яти годин на добу), аби бути привабливим.
6. (Не снідайте вранці, регулярно снідайте), щоб менше хворіти.
7. (Пізно лягайте спати; зробіть ранкову гімнастику), для того щоб почуватися бадьорим протягом дня.
8. (Пийте не менше двох літрів води на добу; пийте небагато води), аби шкіра обличчя була красивою.

Різні синтаксичні конструкції можуть мати однаковий смисл

Для того щоб мати гарну шкіру, потрібно випивати по два-три літри води на добу.	потрібно треба + неозначена форма необхідно
Для того щоб мати гарну шкіру, випивай по два-три літри води на добу.	наказовий спосіб дієслова

ЗАВДАННЯ 10. Запишіть поради, використовуючи схему. Замініть неозначену форму дієслова формами, які подані в таблиці вище.

Щоб відчувати приплив бадьорості,

сідати зручніше і подіхати глибоко

випити гарячого чаю з лимоном

зробити кілька фізичних вправ

прийняти прохолодний душ

послухати хорошу музику

потанцювати під веселу музику

погуляти в парку

подивитися фільм-комедію

з'їсти шоколад

ЗАВДАННЯ 11. Дайте відповіді на запитання, утворивши складні речення, в яких виражено мету. Використовуйте сполучники *щоб*, *аби*, *для того щоб*, *з тим щоб*.

Навіщо дівчина робить косметичні процедури?

<https://ukr.media/fashion/393530/>

Для чого хлопчик чистить зуби?

<https://www.youtube.com/watch?>

З якою метою мама і син роблять гімнастику?

<https://karapuz.net.ua/3067-zaryadka-dlya-dit>

Навіщо дівчина п'є воду кілька разів на день?

<https://life.liga.net/poyasnennya/article/chto-budet-esli-pit-slishkom-mnogo-ili-slishkom->

Чому дівчина знервована?

<http://poradu24.com/dim/sonnik/spiznyuvatisya-uviv-sni-tlumachennya-sonnikiv-syuzhet-snitsya->

ЗАВДАННЯ 12. Прочитайте текст. Складіть план до нього.

ЯКЩО ТИ ХОЧЕШ БУТИ ЗДОРОВИМ

Пропонуємо поради, які допоможуть тобі бути здоровим та щасливим. То ж що потрібно робити щодня?

По-перше, снідати. Сніданок – найважливіший прийом їжі за весь день. Якщо вранці ти з'їси йогурт, сир, яйце або молоко, то отримаєш необхідну дозу кальцію.

Результати проведених досліджень показують, що ті, хто регулярно снідають, рідше стикаються з проблемою ожиріння.

Важливо обов'язково чистити зуби двічі в день. Робити це потрібно ретельно. Якщо збережеш зуби, то твоя посмішка буде красивою.

приємно здивують.

Для зміцнення здоров'я допомагає глибоке дихання. Щоб відчути приплив бадьорості, просто сядь зручніше і подихай глибоко, наповнивши організм киснем. Щоб зняти втому, помасажуй голову, шію, плечі. Результати тебе

Не ігноруй сон. Здоровий сон повинен тривати від семи до дев'яти годин. Ті люди, які сплять менше, часто страждають нервовими розладами, ожирінням, діабетом і гіпертонією.

Щоб тіло було струнким, роби ранкову гімнастику. Аби бути привабливим, мати гарну осанку, відвідувай фітнес-клуб чи спортзал двічі на тиждень. Усі навантаження повинні бути збалансовані.

Тепер ти знаєш, що потрібно робити, щоб бути здоровим. Намагайся дотримуватися цих порад і ти забудеш про погане самопочуття.

<https://www.tviysvit.com.ua/zdorovy-snidanok-4-produkty/>

<https://ibilingua.com/chomu-kategopichno-ne-mozhna-dihati-rotom-osnovni-prichini/>

<https://pogliad.ua/ru/news/health/zdorovy-son-skilki-godin-treba-spati-doroslim-ta-dityam-414869>

<https://pustunchik.ua/ua/online-school/sport/utrennyaya-gimnastika-dlya-detey>

ЗАВДАННЯ 13. Дайте відповіді на запитання до тексту.

1. Який прийом їжі вважається найважливішим?
2. Хто рідше зустрічається з проблемою ожиріння?
3. За яких умов посмішка може бути красивою?
4. Що можна зробити, щоб зняти втому?
5. Скільки часу має тривати здоровий сон?
6. Чим страждають ті люди, які мало сплять?

7. Для чого потрібно відвідувати фітнес-клуб чи спортзал?

Вправи на закріплення вивченого

ЗАВДАННЯ 14. Утворіть дієслова і дієприкметники з префіксом недо-. Складіть і запишіть словосполучення з ними.

Зразок: співати – недоспівати пісню, недоспівана пісня.

Чистити, чути, їсти, писати, робити, вчити, клеїти, шити, мити, пекти, будувати.

ЗАВДАННЯ 15. Доберіть до малюнків слова з довідки.

<https://medfond.com/porady/zdorove-harchuvannya-dlya-hlopchikiv-vid-desyati-rokiv-i-pidlitkiv.html>

<https://joy-pup.com/ua/health-beauty-ua/chivarto-goloduvati-abo-chomu-nedojidan/>

<https://svit-zdorovya.com/blog-uk/zdoroviy-son-dlya-shkolyara.-vibiramo-podushku-matrac/>

<http://jjjour.com/chomu-potribno-zajmatisya-jogoyu.html>

<https://harchi.info/blogs/san-ayt-j/hronichne-nedosypannya-zagrozhuye-ozhyrinyam>

<https://skadovsk.city/articles/243563/chomuvinikayut-psihichni-rozladi>

Довідка: харчування, врівноваженість, недосипання, недоїдання, здоровий сон, нервові розлад

ЗАВДАННЯ 16. Перебудуйте складне речення, помінявши місцями його частини. Чи змінився смисл речення при зміні його конструкції?

1. Якщо ви не хочете хворіти, то ведіть здоровий спосіб життя. 2. Коли прокинетесь, умийтеся і почистіть зуби. 3. Якби ви займалися гімнастикою, то добре почувалися б протягом усього дня. 4. Якщо не поповнювати запаси води в організмі, може настати зневоднення. 5. Якщо вранці ви з'їсте йогурт, сир або молоко, то отримаєте необхідну дозу кальцію. 6. Коли збережете зуби, то ваша посмішка буде красивою. 7. Якби люди спали достатньо, то не страждали б нервовими розладами.

ЗАВДАННЯ 17. Дайте відповіді на запитання, утворивши складні речення. Використовуйте сполучники *бо, оскільки, адже, тому що, так як, через те що, внаслідок того що, у зв'язку з тим що, завдяки тому що.*

Через що в чоловіка ожиріння?

У чоловіка ожиріння, через те що...

<https://ukrhealth.net/ozhirinnya-i-gormoni/>

Чому діти здорові?

<https://papik.pro/klipart/21342-zarjadka-klipart-68-foto.html>

Чому хлопчики веселі?

<https://ua.depositphotos.com/65451859/stock-illustration-cheerful-children-boys-on-beach.html>

https://www.freepik.com/free-photo/full-length-portrait-serious-young-man-athlete_7339271.htm#qu

Чому хлопець стрункий?

<https://create.vista.com/uk/photos/cesi%C3%B3n/>

З якої причини студентка не навчається?

<https://fintramplin.com/yak-zarobyty-na-prosluhovuvanni-muzyky/>

Чому дівчина щаслива?

МЕДИЦИНА СЬОГОДНІ

СЛОВНИК УРОКУ

Ендоскопія (іменник) – обстеження внутрішніх органів людини за допомогою ендоскопа.

Ендоскопія носа, сечового міхура.

Нейрохірургія (іменник) – галузь медичної науки.

Нейрохірургія займається питаннями діагностики та лікування нервової системи.

Пухліна (іменник) – онкоутворення в організмі.

Пухлина велика, маленька, злоякісна, доброякісна.

Пухлина головного мозку, молочної залози, шлунка.

Пухлина на мозку.

Омолодження (іменник) – ревіталізація, повернення ознак молодості.

Омолодження організму.

Співчуття (іменник) переживання за чийсь проблеми, хвороби.

Співчуття до хворого.

Фахівець (іменник) – людина, що володіє спеціальними знаннями,.

Досвідчені фахівці.

Фахівці з педіатрії, онкології, генетики.

Одужувати (дієслово) – ставати здоровим.

Одужувати швидко, довго.

Орієнтуватися (дієслово) – визначати напрям руху, мету дії.

Орієнтуватися в інформації.

Орієнтуватися на нову методику.

ФРАЗЕОЛОГІЗМ

Повноцінне життя – життя, в якому є все для щастя.

Хороші лікарі дарують людям повноцінне життя.

ЗАВДАННЯ 1. Прочитайте діалог журналіста й лікаря. Запитайте в товаришів, чому вони вирішили стати лікарями і яким повинен бути лікар.

Журналіст: Чому Ви обрали професію лікаря?

Лікар: Професія лікаря мені подобалася з дитинства, хоча лікарів у родині до мене не було. У дитячі роки трапилося так, що захворіла моя мама, і тоді я дуже хотів її вилікувати. Але не знав, як це робити.

Журналіст: Яким, на Вашу думку, повинен бути лікар?

Лікар: По-перше, він повинен бути професіоналом. Тобто, щоб руки та голова працювали разом. По-друге, він повинен бути уважним, співчутливим до хворого. Також лікар має бути хорошим психологом. Адже для того, щоб людині допомогти, часто потрібно переконувати її в необхідності операції.

<https://www.dia.zp.ua/service-endo>

ЗАВДАННЯ 2. Утворіть просту форму найвищого ступеня порівняння.

Зразок: *Важливо не засмучуватися, коли виникають проблеми зі здоров'ям.*

Найважливіше *не засмучуватися, коли виникають проблеми зі здоров'ям.*

1. Ендоскопія дає можливість дістатися до (складних) зон усередині організму людини.

2. (Погано) було те, що пухлина тисла на нервові закінчення в голові пацієнта.

3. Українські лікарі (перші) провели унікальну операцію з видалення пухлини головного мозку.

4. Фахівці отримали (хороший) результат.

Унікальна методика допомагає боротися із (важкими) захворюваннями.

ЯК ВИСЛОВИТИ ДУМКУ

По-моєму. По-моєму, ти погано почуваєшся.
На мій погляд. На мій погляд, тобі потрібно відпочити.
Мені здається. Мені здається, що ви дуже втомлені.
Я думаю, вважаю. Думаю, інновації дуже важливі для медицини.

ЯК ПЕРЕДАТИ ДУМКУ ІНШОЇ ЛЮДИНИ

1. Використовується складні речення за такою схемою:

Суб'єкт/суб'єкти + дієслово (*каже, говорить, кажуть, говорять, думає, вважає, думають, вважають, доводить, переконує, доводять, переконують, дійшов висновку, дійшли висновку*), **що (інформація).**

Пацієнт **каже, що** в нього часто болить голова.

Лікарі **говорять, що** нервові розлади потрібно лікувати.

Лікар **вважає, що** пацієнту потрібно робити операцію.

Фахівці **говорять, що** ускладнення хвороби можна запобігти.

Стоматолог **переконує, що** зуби слід чистити двічі на день.

Медики **доводять, що** газувана вода шкідлива для здоров'я.

2. До слів, що вказують на джерело інформації, додаються вставні слова *на думку, за словами*

На думку лікаря-кардіолога, у спеку людям протипоказані фізичні навантаження.

За словами лікаря ортопеда-травматолога, вуличний травматизм серед дітей зростає влітку.

3. Без вказівки на об'єкт використовується форма *як відомо*

Як відомо, у спекотні літні дні потрібно часто пити воду.

ЗАВДАННЯ 3. У подані речення впишіть слова, що виражають думку певного фахівця медицини: гастроентеролога, кардіолога, дерматолога, педіатра, стоматолога, травматолога.

1. ... запалення гортані та верхніх дихальних шляхів є досить поширеною інфекцією у дітей. 2. ... причиною абсолютно всіх гастроентерологічних хвороб є «неправильне» харчування. 3. ... правильний догляд за шкірою обличчя дуже важливий для збереження краси. 4. ... щоб не

травмуватися при падінні на слизькій дорозі взимку, не слід тримати руки в кишенях під час ходьби. 5. ... навіть найменший карієс зубів потребує негайного лікування. 6. ... збільшення кількості серцево-судинних захворювань пов'язано зі швидким ритмом життя, ненормованим графіком роботи, нездоровим харчуванням, низькою фізичною активністю людей.

ЗАВДАННЯ 4. Виділені слова в поданих реченнях замініть синонімами.

1. Пацієнт скаржився на головний біль та **ускладнення** руху кінцівок. 2. Хворого було обстежено і **виявлено** велику пухлину. 3. Хірурги провели **особливу** операцію з видалення пухлини головного мозку. 4. Вони отримали **прекрасний** результат. 5. Лікарі обрали **рідкісний** метод. 6. Це був єдиний спосіб, щоб **прибрати** пухлину. 7. Українські **фахівці** першими провели таку операцію. 8. Нова технологія **спрямована** на те, щоб дати людям повноцінне життя.

Довідка: унікальна, спеціалісти, орієнтована, погіршення, знайдена, незвичайний, видалити, чудовий.

ЗАВДАННЯ 5. Прочитайте мікротекст. Зверніть увагу на виділені слова і прочитайте текст удруге без цих слів. Який варіант тексту переконливіший?

Онкопатологія – це друга з основних причин смертності у світі після серцево-судинних захворювань. **З одного боку**, це дуже велика проблема людства. **А з іншого боку**, вона пришвидшує розвиток медицини. **Тоді як**, рак швидкими темпами знищує людське життя, лікарі шукають і знаходять унікальні методи і форми подолання страшної хвороби.

Рак можна діагностувати на ранніх стадіях, і, **таким чином**, побороти його. Однак сучасна медицина вже знає, як лікувати онкологію **не тільки** на початку захворювання, а й у складніших випадках.

СЛОВА, ЩО ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ ДЛЯ ПОРІВНЯННЯ ТВЕРДЖЕНЬ

З одного боку, ... – з іншого боку...

З одного боку, людям загрожує багато хвороб, а з іншого – з'являються й нові методи лікування.

Однак..., проте..., зате..., але...

*У пацієнта була важка стадія онкозахворювання, **однак** лікарі його врятували.*

Навпаки

*Багато лікарів вважають, що традиційним способом лікувати важкі хвороби надійніше. **Інші** спеціалісти, **навпаки**, схиляються до інновацій.*

Не тільки..., а й...

*Комп'ютерна діагностика **не тільки** точна, **а й** надійна.*

Також...

*Пацієнт скаржився на головний біль, **а також** на ускладнення руху кінцівок.*

Тоді як...

*Комп'ютерна модель з точністю до півміліметра дає змогу боротися з пухлиною, **тоді як** іншими методами цього досягти неможливо.*

На противагу цьому...

*Новітні технології були відомі лікарям раніше, і можна було вже врятувати багато людей. **На противагу цьому**, їх не використовував жоден хірург у світі.*

В іншому випадку

*Спеціалісти врятували пацієнта, використовуючи особливі новітні методи. **В іншому випадку**, він би не мав шансу на життя.*

ЗАВДАННЯ 6. Уведіть у текст слова: *проте...; з одного боку,... – з іншого боку...; тоді як...; на противагу цьому..., в іншому випадку...*

1. Усі ми хочемо бути здоровими, ... не завжди піклуємося про своє здоров'я.
2. ... це проблема окремої людини, ... проблема всього суспільства.
3. ... лікарі дають рекомендації, як продовжити життя, ми часто ігноруємо їх.
4. ... усі повинні пам'ятати, що здоров'я – це найважливіша цінність людини.
5. Потрібно дбати про силу тіла, енергійність і бадьорість, ... життя втратить сенс.

ЗАВДАННЯ 7. Прочитайте текст. Визначте його тему.

УНІКАЛЬНА ОПЕРАЦІЯ

Фахівці Київського інституту нейрохірургії імені Ромоданова провели унікальну операцію з видалення пухлини на мозку. Пацієнт скаржився на головний біль, а також на ускладнення руху рук і ніг. Його було обстежено і знайдено велику пухлину.

На думку хірурга Володимира Розуменка, найгірше було те, що пухлина тиснула на нервові закінчення. Спочатку хірурги створили комп'ютерну модель пухлини, щоб бачити, де вона розташована та до яких частин мозку торкається. Така модель – наче навігаційна карта для комп'ютерної системи та лікаря.

Після того для видалення пухлини обрали незвичайний метод. В одній операції поєднали одразу три технології: ендоскопію, тобто трубку, яка дає можливість дістатися до найскладніших зон; комп'ютерну навігацію і лазер.

Новітні технології були відомі лікарям раніше, і можна було вже врятувати багато людей. На противагу цьому, їх не використовував жоден хірург. Однак результат перевершив очікування. Крові під час операції фактично не було, завдяки чому пацієнта одразу перевезли з операційної в загальну палату. Дотепер такий надзвичайний метод видалення пухлини ще не застосовували у світі. Українські лікарі першими провели таку операцію. Вони вважають, що це був єдиний спосіб побороти онкологічне захворювання.

Українські спеціалісти подарували пацієнтові життя, використовуючи особливі методи. Нова технологія спрямована на те, щоб зберегти людям життя.

ЯК ДОПОВНИТИ ДУМКУ ІНШОЇ ЛЮДИНИ

- 👤 Я з вами повністю згоден.
- 👤 Ви дуже цікаво розповіли.
- 👤 Я з вами погоджуюся, але...
- 👤 Чи не могли б ви повторити сказане?
- 👤 Ви можете уточнити?
- 👤 Я про це не знав. Дуже цікаво.
- 👤 Ви маєте на увазі, що...
- 👤 Я вас правильно зрозумів?

ЗАВДАННЯ 8. До поданих речень додайте фразу, яка доповнює думку іншої людини.

Зразок.

- *Пацієнту потрібно зробити діагностику системи травлення.*
- *Ви маєте на увазі, що треба зробити комп'ютерну діагностику?*

1. Пацієнту необхідно робити операцію.
2. З вірусом потрібно боротися.
3. Існує загроза епідемії грипу.
4. Про здоров'я потрібно піклуватися з дитинства.
5. Сучасна медицина розвивається швидкими темпами.
6. Бігати взимку корисніше, ніж улітку.
7. Порушення сну може бути причиною надмірної ваги.
8. Якщо зменшити вживання солі в їжі, тривалість життя збільшиться на 5–6 років.
9. Випадання та руйнування зубів, а також проблеми з яснами мають зв'язок зі стресами.

ЗАВДАННЯ 9. Прочитайте діалог. Зверніть увагу на виділені незавершені речення. Як ви думаєте, чи можна здогадатися про смисл?

- Я дуже погано почуваю себе щопонеділка. **А ти, Вікторе?**
- Аміре, мені в понеділок завжди хочеться спати. Вчитися треба, **а я...**

Та ще й знервований буваю.

- **І ти...?** На мою думку, це проблема стосується багатьох.
- Я з тобою повністю згоден. І ця проблема називається «соціальний джетлаг».
- **Як?** Що це значить? Дуже цікаво.
- **Цікаво...?** Це просто. У будні дні ми вчасно лягаємо спати і вчасно піднімаємося, бо повинні встигнути на заняття в університет. **А у вихідні ...**

- Розумію тебе. Таким чином організм звикає до певного режиму, а потім отримує стрес.
- **Так і є.**
- **То що ж, джетлаг?...**
- Так. На противагу всьому у вихідні я буду лягати спати пізно. **А понеділок?...** Один важкий день у тижні не проблема.
- Я згоден з тобою.

НЕЗАКІНЧЕНІ РЕЧЕННЯ

Незакінчені речення – це початкові фрагменти звичайних речень, що їх мовець раптом обірвав, не договоривши. Вони виражають емоційність мовлення. Перерваність речення на письмі позначають трьома крапками, а у вимові – паузою.

Вправи на закріплення вивченого

ЗАВДАННЯ 10. Виконайте тестові завдання до тексту «Унікальна операція»

1. Унікальна операція проведена

- А в Києві
- Б у Львові
- В у Харкові

2. На що скаржився пацієнт до операції?

- А на болі в животі та знервованість
- Б на головний біль та ускладнення руху кінцівок
- В на зайву вагу

3. Скільки технологій об'єднали в операції?

- А чотири
- Б дві
- В три

4. Чому пацієнта перевезли з операційної в загальну палату?

- А** бо не було вільного місця в реанімації
- Б** через те що крові під час операції фактично не було
- В** тому що так хотіла мама пацієнта

5. Назвіть синонім до слова «унікальна»

- А** успішна
- Б** особлива
- В** повноцінна

ЗАВДАННЯ 11. Прочитайте текст. Дайте йому назву. Вставте пропущені слова. Користуйтеся довідкою.

Учені _____ позитивний вплив котів на здоров'я їхніх господарів. Коти не приносять шкоду. _____, люди, в яких живе кіт, на сорок процентів рідше страждають на серцеві напади.

Інша статистика показує, що любителі котів звертаються до лікарів майже у п'ять разів рідше, ніж ті, у кого _____ котів немає. _____ господарі котів у середньому живуть на десять років довше, ніж інші.

Лікувальні властивості котів завжди викликали інтерес науковців. _____ взаємодія людини з котом перетворилася на повноцінний метод лікування – фелінотерапію.

Довідка: також, довели, таким чином, навпаки.

<https://cultmall.com.ua/kartini-po-nomeram/seroglazyj-kotik>

ЗАВДАННЯ 12. Утворіть просту форму вищого ступеня порівняння прикметників і прислівників.

Зразок: сумка **важка**, а валіза **важча**; підніматися на третій поверх **важко**, а на шостий **важче**.

1. Операція на шлунку складна, а на серці _____.

Вчити українську мову складно, а генетику _____.

2. Увечері пацієнт спокійний, а вдень_____.

У гуртожитку жити спокійно, а у квартирі _____.

3. Хворий на грип одужує повільно, а хворий на виразку шлунка _____.

Вранці в пацієнта пульс був повільний, а ввечері _____.

4. Автобус – швидкий вид транспорту, поїзд _____.

Я виконую завдання швидко, а мій товариш _____.

5. Удень погода погана, а ввечері ще _____.

Хворому було погано, потім стало _____.

ЗМІСТОВИЙ БЛОК 2

СКЛАДАННЯ ОПИСУ ЯВИЩА АБО ПРЕДМЕТА

ТЕМА 2: СЕРЦЕ

Комунікативний мінімум:

- Як описати процеси і зовнішні риси явищ та предметів.
- Як дізнатися думку співрозмовника.
- Як виправити помилки співрозмовника.

Грамматика:

- Вживання та творення іменників загального та абстрактного значення: суфікси *-ння, -ість, -ит, (-іт, -їт), -изм (-ізм, -їзм)*;
- Вкористання числівників.
- Творення складних слів.
- Творення дієприкметників пасивного стану.
- Синонімічні синтаксичні конструкції речень, що описують процес (вживання особових дієслів, дієслів на *-ться*, дієприкметників).
- Вживання слів, що передають неточну інформацію: *приблизно, орієнтовно, майже*
- Складання питального та називного плану.
- Створення опису

ЗОВНІШНЯ БУДОВА, КАМЕРИ, КЛАПАНИ, БУДОВА СТІНКИ

СЛОВНИК УРОКУ

Щільний (прикметник) – такий, що міцно з'єднаний з чимось. Такий, що дуже заповнений чимось.

Щільна тканина. Щільний графік.

Серце вкрите тонкою та щільною оболонкою.

Замкнений (дієприкметник) – зачинений на замок. Такий, що не має виходу.

Замкнений будинок. Замкнений простір.

Збагачуватися (дієслово) – ставати більшим, значним, багатим завдяки якимось процесам.

Земля збагачується водою після дощу. Серце збагачується киснем.

Насичений (дієприкметник) – такий, що має максимальну кількість якоїсь речовини, смаку, запаху чи забарвлення.

Повітря насичене водою. Квіти насиченого жовтого кольору. Артеріальна кров насичена киснем.

Зворótний (прикметник) – той, який рухається назад до попереднього пункту.

Стуліти (дієслово) – стиснути щось.

Стуліти рот (не розмовляти), стуліти руку в кулак.

Інколи в українській мові для назв частин організму людини використовуються назви побутових речей.

 <p>МІШОК</p> <p>http://orakul.pp.ua/10502-do-chogo-snitsya-mshok-sonnik-mshok-</p>	 <p>КИШЕНЯ</p> <p>https://papik.pro/klipart/29550-karman-klipart-56-foto.html</p>	 <p>СІДЛО</p> <p>https://freeride.com.ua/ua/velotovary/komponenty/sedla/sedlo-velosipednoe-brooks-b17-softenet</p>	 <p>РЕШЕТО</p> <p>https://lfood.com.ua/sit-o-dlya-prosiyuvannya-boroshna-o300xh100-</p>	 <p>БАРАБАН</p> <p>https://dovidka.biz.ua/baraban-muzichniy-instrument-ts</p>
--	---	--	---	--

Синоніми!

Заважати – перешкоджати

ЗАВДАННЯ 1. До поданих слів доберіть словосполучення, від яких вони утворені. Користуйтеся довідкою.

Навколосерцева, сполучнотканинний, передсердя, двостулковий, одношаровий, сухожильний, кровоносний.

Довідка: кров носити, навколо серця, сухі жили, дві стулки, один шар, перед серцем, сполучати тканини

Пригадайте назви чисел

4200 – чотири тисячі двісті

2,5 – два з половиною, дві цілих п'ять десятих.

38, 5 – тридцять вісім з половиною, тридцять вісім цілих п'ять десятих.

$\frac{2}{3}$ – дві третіх.

$\frac{1}{3}$ – одна третя.

0,5 % – нуль цілих п'ять десятих процента, піввідсотка (півпроцента).

250–360 г. – двісті п'ятдесят – триста шістдесят грамів.

30 мл. – тридцять мілілітрів.

ЗАВДАННЯ 2. Прочитайте мікротекст. Виділіть слова, які виражають ставлення автора до повідомлення та емоційну характеристику людського організму.

Найскладнішим творінням всесвіту, безперечно, залишається людський мозок. Але наше серце і кровоносна система є не менш захоплюючими. Серце – це неймовірно працюючий орган. За годину воно робить у середньому 4 200 ударів і перекачує 300 літрів крові.

У реченні «За годину серце робить у середньому 4 200 ударів» вислів «в середньому» означає неточну інформацію. Його можна замінити синонімами: *приблизно, орієнтовно, майже.*

ЗАВДАННЯ 3. Запишіть подані речення, використовуючи, де це потрібно, слова *приблизно, орієнтовно, майже.*

Упродовж п'яти хвилин серце прокачує п'ять літрів крові. За рік воно робить 38,5 мільйонів скорочень. Маса серця складає лише 0,5 % від маси тіла людини. Серце складається з двох частин – правої і лівої. Товщина лівого шлуночка серця в 2,5–3 рази товща від стінок правого. У перикардіальній сумці міститься 30 мл. ексудату.

ЗАВДАННЯ 4. Поєднайте синонімічні слова.

А	вирушати	1	збагачений
Б	розташовуватися	2	сполучатися
В	направляти	3	заважати
Г	насичений	4	розміщуватися
Д	поєднуватися	5	спрямовувати
Е	перешкоджати	6	виходити

А	Б	В	Г	Д	Е

ЗАВДАННЯ 5. Прочитайте мікротекст. Даючи повні відповіді на запитання, складіть розповідь про серце (відновіть інформацію).

Серце – це центральний орган кровообігу, розташований у грудній порожнині. Широка частина серця (основа) спрямована вгору й праворуч, вузька (верхівка) донизу й ліворуч. 2/3 серця розміщені в лівій частині грудної порожнини, 1/3 – у правій.

Запитання:

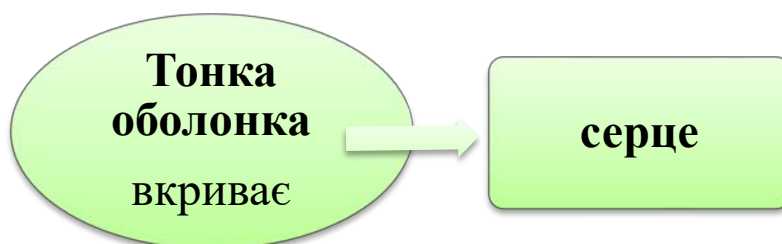
1. Де розташоване серце?
2. Куди спрямована широка частина серця?
3. Куди спрямована вузька частина серця?
4. Де розміщені 2/3 серця?
5. Де розміщена 1/3 серця?

ОПИС ПРОЦЕСУ

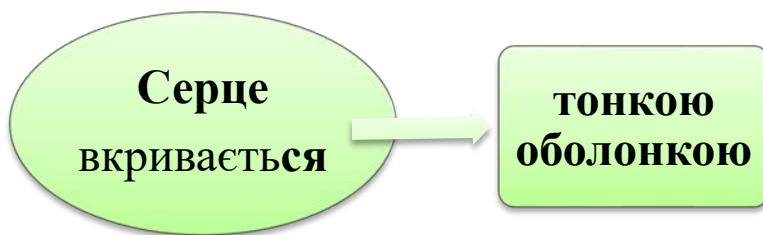
Для опису функцій і процесів використовуються дієслівні форми	
Дієслова	Дієприкметники
спрямовує(ться), направля(ється)	спрямований, направлений
розміщує(ться), містить(ся), розташовує(ться)	розміщений, розташований
вкриває(ться)	вкритий
замикає(ться)	замкнутий
насичує(ться), збагачує(ться)	насичений, збагачений
зволожує(ться)	зволожений
зменшує(ться)	зменшений
складає(ться)	складений
поєднує(ться)	поєднаний
відкриває(ться)	відкритий
пропускає(ться)	пропущений
прикріплюю(ться)	прикріплений
надходить	
вирушає	
заважає	
відходить	

СИНОНІМІЧНІ КОНСТРУКЦІЇ РЕЧЕНЬ, ЯКІ ОПИСУЮТЬ ПРОЦЕС

1. Дія суб'єкта переходить на об'єкт. Вживається особове дієслово.

2. Об'єкт і суб'єкт змінюють один одного. Дія суб'єкта спрямована на нього самого. Вживається дієслово з часткою -ся.

ЗАВДАННЯ 6. Утворіть синонімічні конструкції речень за зразком. Зверніть увагу на позицію суб'єкта й об'єкта та на вживання дієслів.

Зразок:

Права і ліва половини серця розділяються товстою м'язовою стінкою.

Праву й ліву половини серця розділяє товста м'язова стінка.

1. Передсердя й шлуночки поєднуються між собою отворами.
2. Стінки серця складаються з серцевих м'язових волокон.
3. При кожному скороченні правим шлуночком виштовхується до малого кола кровообігу така ж кількість крові, як і лівим шлуночком до великого кола.
4. Серце іннервується вегетативною нервовою системою.

ОПИС РУХУ В ПРОСТОРИ

Для опису руху чогось у просторі використовуються моделі:

Вирушає з ... направляє(ться), спрямовує(ться) до (у)... через...

Виходить з... заходить, потрапляє до (у)...

Відходить від... надходить до (у)...

ЗАВДАННЯ 7.

А. Прочитайте мікротекст. Виділіть слова, що описують рух у просторі.

Б. Зверніть увагу на опис послідовності процесу. Виділені слова – це частини, які пов'язують кожне наступне речення з попереднім.

Права частина серця направляє венозну кров з правого шлуночка через легеневу артерію до легень, **де вона** збагачується киснем. **Потім** артеріальна кров, насичена киснем, надходить до лівої частини серця – лівого передсердя та лівого шлуночка. **А звідти** вирушає до всіх тканин організму.

**Зверніть увагу, що подані речення мають дещо різну конструкцію.
Як ви думаєте, ці речення однакові за смислом чи різні?**

Серце – центральний орган кровообігу, **розташований** у грудній порожнині.

Серце – центральний орган кровообігу, **який розташовується** у грудній порожнині.

ТВОРЕННЯ ПАСИВНИХ ДІСПРИКМЕТНИКІВ

Дієслово	Суфікс дієслова	Дієприкметник	Суфікс дієприкметника
прочитати	-а-	прочитаний	-ан-
оцінити	-и-	оцінений	-ен-
замовити	-в-и-	замовлений	-л-ен-
купити	-п-и-	куплений	
загубити	-б-и-	загублений	
зломити	-м-и-	зломлений	
	в, б, п, м – губні звуки		
подарувати	-ува-	подарований	-ов-ан-
<u>мити</u>	-	помитий	-т-
<u>пити</u>		випитий	
<i>корінь слова односкладовий</i>			

ЗАВДАННЯ 8. Користуючись таблицею, утворіть пасивні дієприкметники від дієслів:

Розташувати, розмістити, спрямувати, відкрити, закрити, стулити, вкрити, поєднати.

ЗАВДАННЯ 9. Трансформуйте речення, замінюючи дієслова дієприкметником.

Зразок: Широка частина серця (основа) **спрямована** вгору й праворуч.

1. 2/3 серця **розташовуються** в лівій частині грудної порожнини, 1/3 – у правій.
2. Серце **вкривається** тонкою й щільною оболонкою.
3. Серце **складається** з двох частин – правої і лівої.
4. На краях цих отворів **розташовуються** стулчасті клапани серця.
5. Клапани **відкриваються** тільки в один бік шлуночків і тому пропускають кров в одному напрямку: із передсердь до шлуночків.
6. У лівій частині серця **розміщується** двостулковий клапан, а у правій – тристулковий.
7. У місці виходу зі шлуночків легеневого стовбура й аорти **розташовуються** серпасті клапани у вигляді трьох кишеньок.
8. Стінки серця **складаються** з серцевих м'язових волокон.
9. Передсердя й шлуночки **поєднуються** між собою отворами, на краях яких розташовані стулчасті клапани серця.

ЗАВДАННЯ 10. Прочитайте текст. Виділіть у ньому змістові частини. Складіть план.

СЕРЦЕ

Серце – центральний орган кровообігу, розташований у грудній порожнині. Широка частина серця (основа) спрямована вгору й праворуч, вузька (верхівка) донизу й ліворуч. 2/3 серця розміщені в лівій частині грудної порожнини, 1/3 – у правій.

Маса серця в середньому складає лише 0,5 % від маси тіла людини (приблизно 250–360 г.). Серце вкрите тонкою щільною оболонкою, яка утворює замкнутий мішок – навколосерцеву сумку (перикард). Між серцем і навколосерцевою сумкою міститься рідина, яка зволожує серце й зменшує тертя об стінки перикарда при його скороченні. У перикардальній сумці міститься майже 30 мл. (мілілітрів) ексудату.

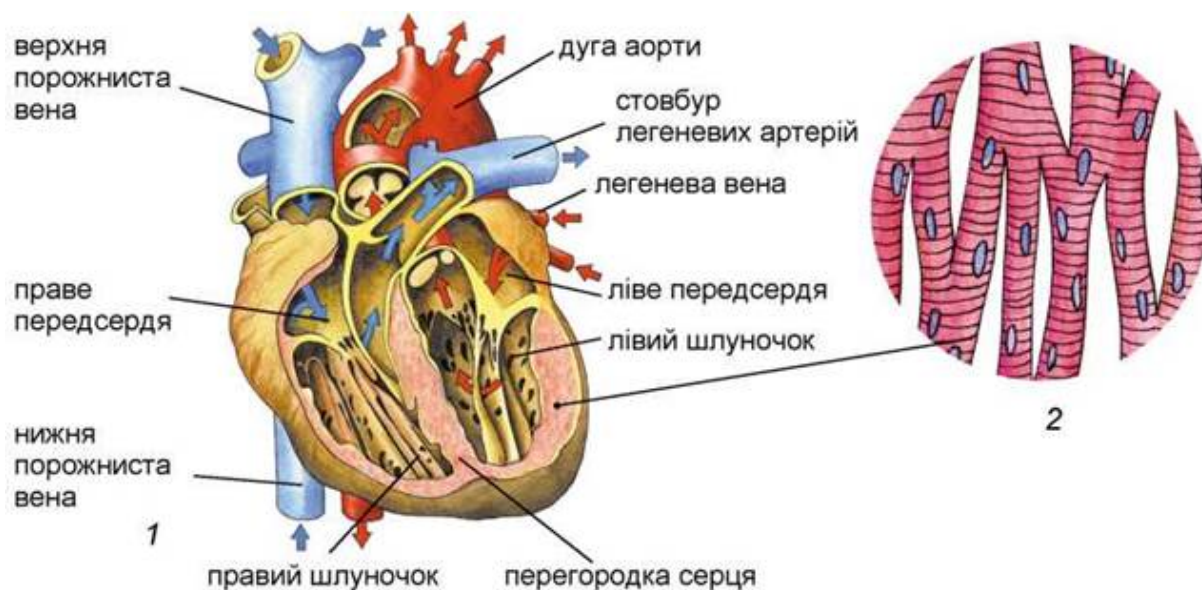
Будова серця. Серце складається з двох частин – правої і лівої. Кожна частина має камери: передсердя і шлуночок. Права частина

серця направляє венозну кров із правого шлуночка через легеневу артерію до легень, де вона збагачується киснем. Потім артеріальна кров, насичена киснем, надходить до лівої частини серця – лівого передсердя та лівого шлуночка. А звідти вирушає до всіх тканин організму.

Клапани серця. Передсердя й шлуночки поєднуються між собою отворами, на краях яких розташовані стулчасті клапани серця. Клапани відкриваються тільки в один бік шлуночків і тому пропускають кров в одному напрямку: із передсердь до шлуночків. Відкриватися в бік передсердя стулкам клапанів заважають сухожильні нитки, що відходять від країв клапанів і прикріплюються до м'язових виступів шлуночків.

У лівій частині серця міститься двостулковий клапан, а у правій – тристулковий. У місці виходу зі шлуночків легеневого стовбура й аорти розташовані серпасті клапани у вигляді трьох кишеньок, що перешкоджають рухові крові назад.

Будова стінок серця. Стінки камер відрізняються за товщиною. Товщина лівого шлуночка в 2,5–3 рази товща від стінок правого. Стінки серця складаються з серцевих м'язових волокон: епікарда – зовнішнього сполучнотканинного, вкритого одношаровим епітелієм; міокарда – середнього м'язового; ендокарда – внутрішнього епітеліального.

<https://uahistory.co/pidruchniki/biology-8-class-2021-matyash-reissue/28.php>

ЗАВДАННЯ 11. У речення мікротексту впишіть відповідні дієслова з довідки.

Передсердя й шлуночки _____ між собою отворами, на краях яких розташовані стулчасті клапани серця. Клапани _____ тільки в один бік шлуночків і тому _____ кров в одному напрямку: із передсердь до шлуночків. Відкриватися в бік передсердя стулкам клапанів _____ сухожильні нитки, що _____ від країв клапанів і прикріплюються до м'язових виступів шлуночків.

Довідка: пропускають, відходять, поєднуються, відкриваються, заважають.

Вправи на закріплення вивченого

ЗАВДАННЯ 12. Дайте відповіді на запитання.

1. Чим укрите серце?
2. Що таке перикард?
3. Що міститься між серцем і навколосерцевою сумкою?
4. Що міститься у перикардіальній сумці?
5. Куди направляє венозну кров права частина серця?
6. Куди надходить артеріальна кров?
7. Чому клапани серця пропускають кров тільки в одному напрямку?
8. Що заважає відкриватися стулкам клапанів?
9. Де містяться двостулковий і тристулковий клапани?
10. Що перешкоджає руху крові в місці виходу зі шлуночків легеневого стовбура й аорти?
11. З чого складаються стінки серця?

ЗАВДАННЯ 13. Розгадайте кросворд

По горизонталі:

По вертикалі:

1 Лікар, який робить операції.

4. Найважчий день тижня, на думку багатьох людей.

6. Її проводить хірург в операційній.

7. Тварина, що позитивно впливає на здоров'я людини.

10. Лікар, який лікує серце.

13. Лікарі зберігають людям ... і роблять його повноцінним.

2. Повернення організму ознак молодості.

3. Фізичні вправи для оздоровлення.

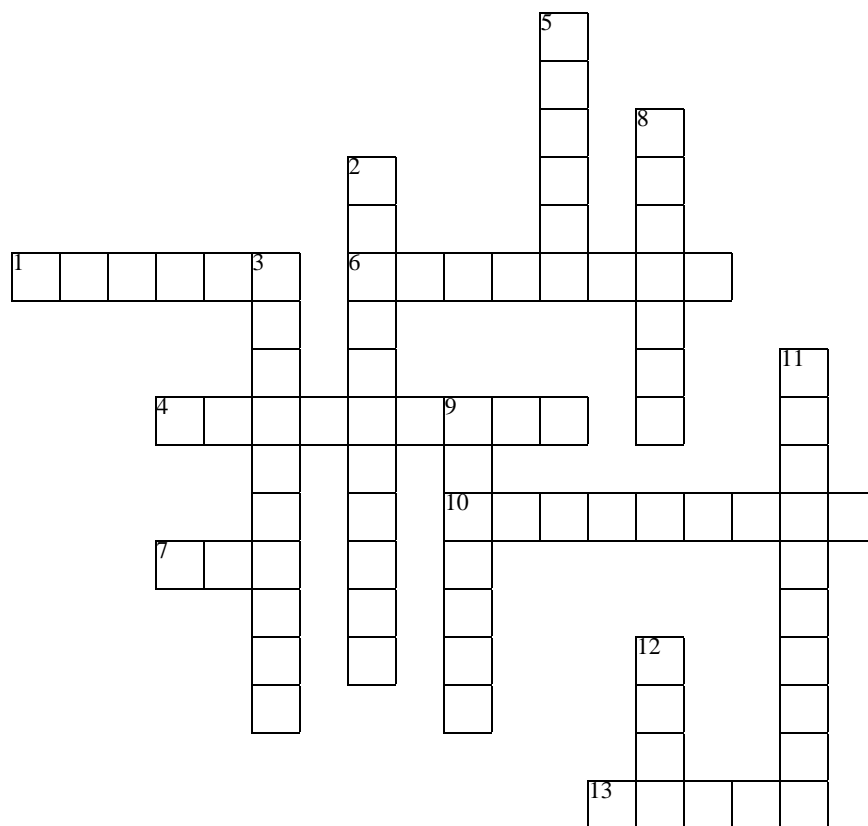
5. Медичний заклад, де продають ліки.

8. Людина, яка звернулася до лікаря через поганий стан здоров'я.

9. Медичний заклад, де лікують людей.

11. Обстеження внутрішніх органів людини за допомогою ендоскопа.

12. Їх потрібно ретельно чистити двічі на день.

ЗМІСТОВИЙ БЛОК 3
АРГУМЕНТАЦІЯ ПОВІДОМЛЕННЯ
ТЕМА 3. КРОВОНОСНА СИСТЕМА.

Комунікативний мінімум

- Як спростувати факт, твердження
- Як аргументувати твердження.

Грамматика

- Використання науково-навчального стилю мовлення, медичної термінології.
- Спростування інформації, твердження.
- Аргументація (використання засобів мовлення ствердження).
- Залежність процесу від різних факторів, вплив факторів на явище, процес.
- Контекстуальні синоніми.
- Будова слова.
- Утворення прикметників.
- Правила скорочення слів.

ВЕЛИКЕ ТА МАЛЕ КОЛА КРОВООБІГУ

СЛОВНИК УРОКУ

Циркуляція (іменник) – кругообіг, рух по колу.

Кровообіг (іменник) – постійний рух крові кровоносними судинами і порожнинами серця, який сприяє забезпеченню всіх життєво важливих функцій організму.

Поживний (прикметник) – який містить необхідні для живлення організму речовини.

Коло (іменник) – замкнена крива, всі точки якої однаково віддалені від центра.

Терморегуляція (іменник) – це сукупність фізіологічних процесів, що підтримують температуру тіла організму, яка відрізняється від температури навколишнього середовища.

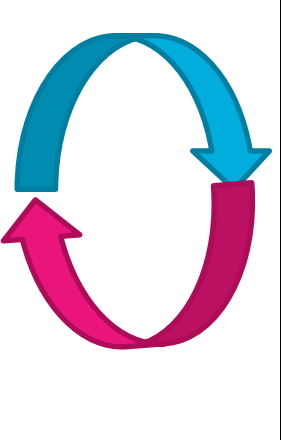
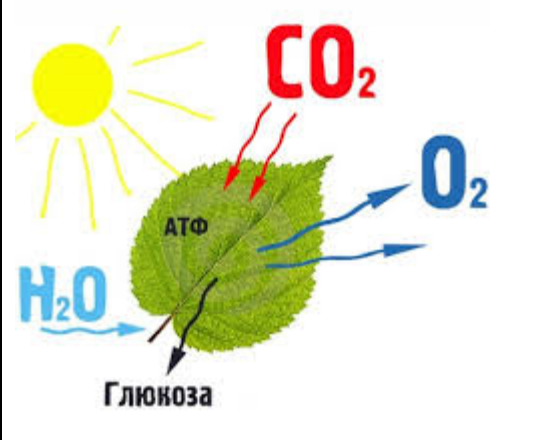
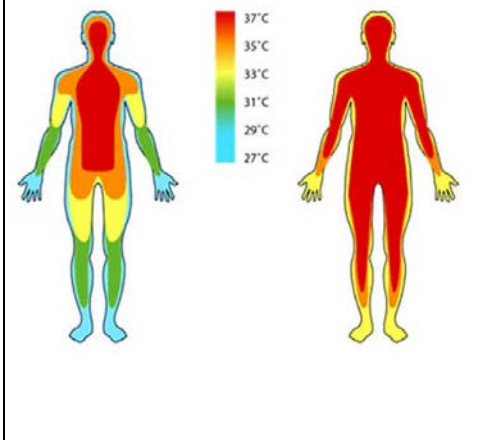
Порожнина (іменник) – нічим не заповнений простір усередині чого-небудь.

ЗАВДАННЯ 1. Прочитайте й ознайомтеся зі скороченими словами за темою «Кровоносна система»

1	Міліметр ртутного стовпчика	<i>мм рт.ст.</i>
2	Одиниця вимірювання часу	хвилина – <i>хв.</i> , секунда – <i>с</i>
3	Одиниця вимірювання довжини	метр – <i>м</i> , кілометр – <i>км</i>
4	Аналіз крові на цукор	мілімоль на літр – <i>ммоль/л</i>
5	Число, назва величини	тисяча – <i>тис</i> , мільйон – <i>млн</i>
6	Одиниця вимірювання маси	кілограм – <i>кг</i>
7	Вимірювання швидкості у крові	міліметр на секунду – <i>мм/с</i> , метр на секунду – <i>м/с</i>
8	Частинна одиниця вимірювання <u>довжини</u> в	мікрометр або мікрон — <i>мкм</i> ,

SI, яка дорівнює 10^{-6} метра. 1 мкм = 0,001 мм = 0,0001 см = 0,000001 м	мк, міжнародне: μm
---	----------------------------------

ЗАВДАННЯ 2. Ознайомтеся з термінами.

		
циркуляція	кисень → вуглекислий газ	терморегуляція

<https://naurok.com.ua/test/roslina-zhiviy-organizm-653556.html>

<https://sfp.org.ua/porushennya-termoregulvaci%D1%97-prichini-simptomi-diagnostika-likuvannya/>

ЗАВДАННЯ 3. Утворіть словосполучення за моделлю «дієслово + іменник», використовуючи слова із двох колонок. Зверніть увагу на вживання іменників у різних граматичних формах.

збагчення	організм	
забезпечення	захист	
насичення	речовина	
здійснення	кровообіг	
постачання	продукти	
надходження	кисень	
утворення	коло	
виконання	обмін	
виведення	вугликіслота	

ЗАВДАННЯ 4. За допомогою сполучних звуків (о, є) запишіть складні слова.

Газ, обмін речовин _____

Серцевий, судинний система _____

Кров, обіг постійний рух крові _____

Життя, діяльність організму _____

ЗАВДАННЯ 5. До поданих слів доберіть синоніми з довідки.

1. Перетворення артеріальної крові у венозну
2. Судини утворюють замкнену систему
3. В одному напрямку
4. Захист організму
5. Циркуляція крові
6. Охоплюють кінцівки
7. Кров постачає кисень.

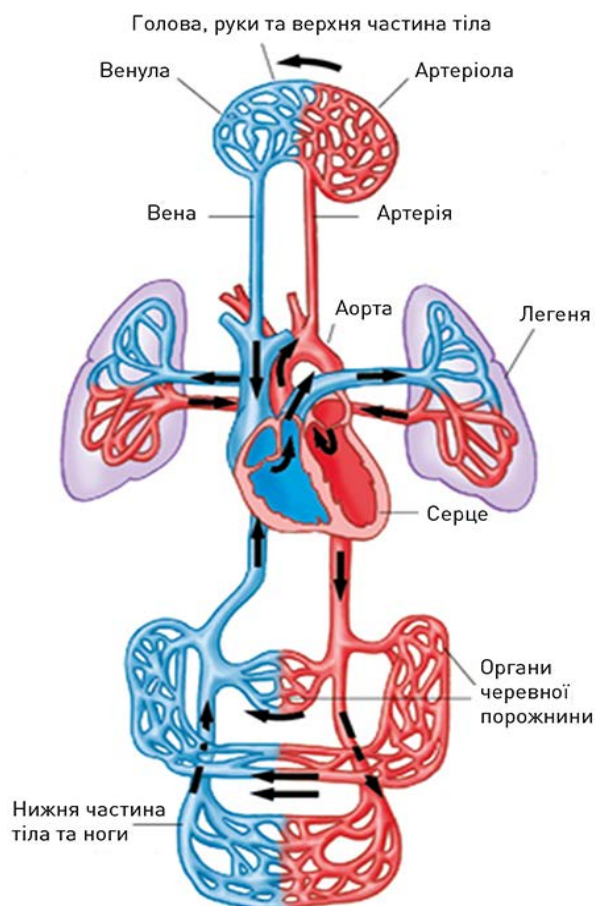
Довідка: перероблення, створити, направленість, збереження, обертання, руки-ноги, передавати, обертання.

ЗАВДАННЯ 6. Прочитайте мікротекст.

Дайте йому назву.

Рух крові по судинах називається кровообігом. Кровообіг забезпечує доставку до всіх тканин організму кисню, живильних речовин, води, мінеральних солей і виведення із тканин вуглекислоти, інших кінцевих продуктів обміну речовин.

Система кровообігу – це серцево-судинна система. Вона складається із центрального органу кровообігу – серця та кровоносних судин: артерій, вен та капілярів, які утворюють велике (через органи і тканини) й мале (через легені) кола кровообігу. Обіг крові по великому колу кровообігу здійснюється за 20–23 с, а по малому – за 4–5 с.

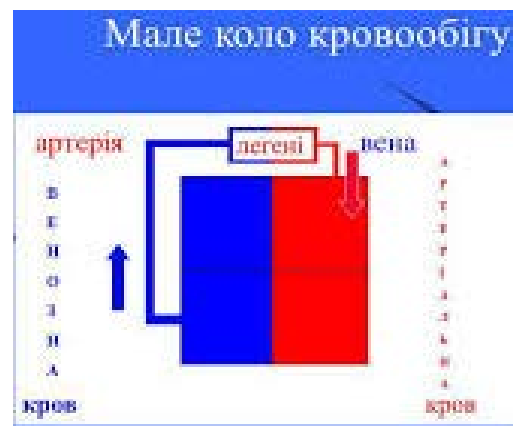
ЗАВДАННЯ 7. Дайте відповідь на питання

1. Що називається кровообігом?
2. Що забезпечує кровообіг? <https://cutt.ly/R1ugmIk>
3. Із чого складається серцево-судинна система?
4. Що утворюють кровеносні судини?
5. Скільки секунд рухається кров по великому кровообігу?
6. Який час проходить рух крові по малому кровообігу?

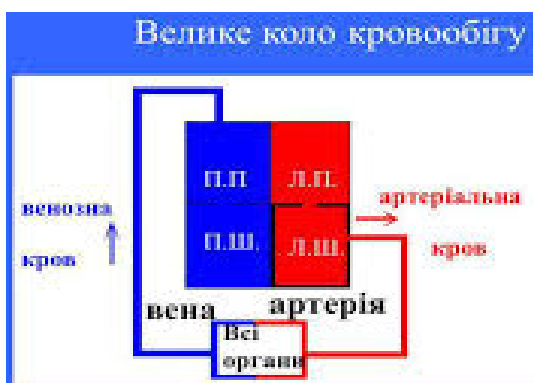
ЗАВДАННЯ 8. Прочитайте текст. Поділіть його на змістові частини. Виділіть інформацію, де говориться про: велике коло кровообігу; мале коло кровообігу.

ВЕЛИКЕ І МАЛЕ КОЛО КРОВООБІГУ

Велике коло кровообігу починається з лівого шлуночка, далі кров потрапляє в аорту, кисень і поживні речовини надходять до клітин тіла, а в капіляри переходить вуглекислий газ і продукти розпаду поживних речовин.

Найбільші вени великого кола кровообігу – *верхня і нижня порожнисті* –

приносять венозну кров до правого передсердя. Таким чином лівий шлуночок серця виконує величезну роботу, забезпечуючи циркуляцію крові практично по всьому тілу, включаючи головний мозок тулуб, кінцівки.

Отже, рухаючись великим колом, кров постачає кисень і поживні речовини до клітин і забирає від них вуглекислий газ і продукти обміну. У цей час відбувається перетворення артеріальної крові у венозну. <https://cutt.ly/R1ugmIk>

У цей час відбувається перетворення артеріальної крові у венозну.

Мале коло кровообігу починається з правого шлуночка серця: венозна кров по легеневи артеріях надходить до легенів, у легневих пухирцях

(альвеоли) відбувається <https://cutt.ly/R1ugmk> обмін газів: кисень – до крові, а вуглекислий газ – до легенів. Кров стає артеріальною і по легеневих венах повертається до лівого передсердя.

Завдяки малому колу здійснюється обмін газів: кисень надходить до крові, а вуглекислий газ до легені. Відбувається перетворення венозної крові в артеріальну.

Вправи на закріплення вивченого

ЗАВДАННЯ 9. Запишіть подані в дужках слова в потрібній відмінковій формі.

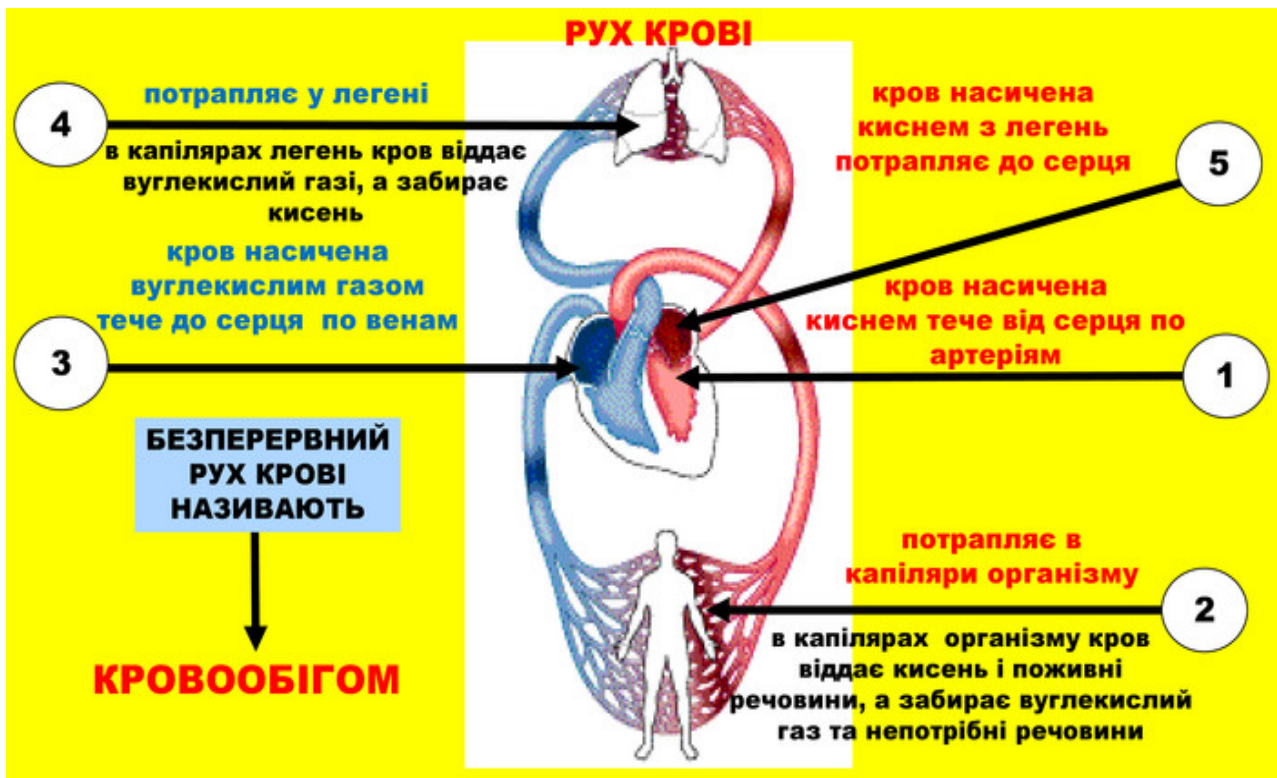
1. Кровообіг – це рух (кров) _____ по (судини) _____ за рахунок роботи (серце) _____.
2. Кровообіг виконує транспортну роль у (внутрішні процеси) _____ організму: обміні (речовини) _____, терморегуляції захисту (організм) _____.
3. Серце і кровоносні судини утворюють замкнену (кровоносна система) _____.
4. Кровоносна система забезпечує рух (кров) _____ в (один) _____ (напрямок) _____: серце → аорта → артерії → артеріоли → капіляри → вени → вени → серце.
5. Кровообіг – процес постійної (циркуляція) _____ крові в організмі, що забезпечує його життєдіяльність.
6. Збагачення крові (кисень) _____ відбувається у (легені) _____, а насичення поживними речовинами – в (органи) _____ травлення

ЗАВДАННЯ 10. Перегляньте відеоролик «Кола кровообігу. Циркуляція крові» <https://www.youtube.com/watch?v=j21dpxt9vaa>

Дайте відповідь на запитання

1. За якими правилами відбувається циркуляція крові?
2. Що називається кровообігом?
3. На скільки частин поділяється серце?
4. За що відповідає права частина?
5. Що перекачує ліва частина серця?
6. Де починається велике коло кровообігу?
7. Яка найбільша артерія в тілі людини?
8. За допомогою чого кров розходить до всіх органів людини?
9. Де збирається венозна кров?
10. Куди впадає венозна кров?
11. Де починається мале коло кровообігу?
12. Як розрізняють артеріальну і венозну кров?
13. Як розрізняють артерії і вени?
14. Куди тече венозна кров у малому колі кровообігу?
15. Скільки разів повторюється цикл кровообігу?

ЗАВДАННЯ 11. Ознайомтесь із малюнком «Рух крові». Користуючись опорними фразами малюнка і текстом, розкажіть про систему великого кола кровообігу і малого кола кровообігу.

<https://naurok.com.ua/prezentaciya-integrovanogo-uroku-z-prirodnavstva-pochatkova-shkola-ta-biologi-do-temi-krovnosna-sistema-114577.html>

ПРОВІДНА СИСТЕМА СЕРЦЯ. СУДИНИ СЕРЦЯ

СЛОВНИК УРОКУ

Судіна (іменник) – трубчастий еластичний орган по якому рухається кров.

Корона́рні судіни – живлять тканини серця.

Корона́рні арте́рії кровопостачають серцевий м'яз.

Пучо́к (іменник) – в'язка однорідних предметів.

Ву́зол (іменник) – місце, де зв'язані кінці чого-небудь

Отже, як не можуть існувати держави без річкових систем і транспортних магістралей, так не може існувати людина без _____.

3. На дорогах країн світу існує два види руху: правосторонній і лівосторонній. Ці правила дорожнього руху незмінні.

У нашій кровоносній системі існує теж два види руху крові: _____

<https://cutt.ly/L1ijIGB>

4. Гребля ДніпроГЕСу є головною транспортною артерією Запоріжжя. Вона з'єднує правий і лівий берега міста.

У
кровоносній

системі а́рта є головною _____

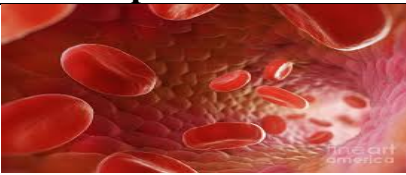
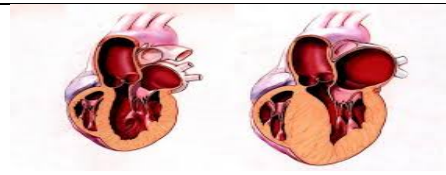
<https://cutt.ly/71ix7H2>

ЗАВДАННЯ 2. Дайте відповідь на запитання.

1. Як ви вважаєте з якою системою нашого організму можна асоціювати річкові системи та транспортні магістралі країн світу?
2. Чи змогла б кровоносна система існувати без «правил» кровообігу?

ЗАВДАННЯ 3. Ознайомтеся зі словами, з'ясуйте їх написання, поставте наголос.

 https://cutt.ly/y1icXIQ	 https://cutt.ly/H1ivByB	 https://cutt.ly/11iQ6vb
Вузол – вузли	Гілка – гілки	Пучок – пучки

 https://cutt.ly/a1iW7EV	 https://cutt.ly/51iET0I	 https://cutt.ly/v1iIQCA
Переплетення – види переплетень	Коса лінія – косі лінії	Серце – серця
 https://cutt.ly/W1iYmXW	 https://cutt.ly/11iIbZ0	 https://cutt.ly/P1iOgiM
Кровотік – кровотоки	Пересердя – передсердь	Волокно – волокна

ЗАВДАННЯ 4. Прочитайте текст. Пропущені слова доберіть із довідки.

ПРОВІДНА СИСТЕМА СЕРЦЯ

Провідна система серця – система, яка проводить збудження в серці, _____ із м'язових волокон, густо переплетених нервовими елементами.

До її складу _____ *синоатріальний і атріовентрикулярний вузли.*

Синоатріальний вузол знаходиться біля місця впадіння верхньої й нижньої порожнистих вен. Від нього до лівого передсердя _____ міжпередсердний пучок Бахмана.

Атріовентрикулярний вузол _____ у товщі міжшлуночкової перегородки. Збудження до нього _____ по міжвузлових провідних трактах (пучки Бахмана, Венкебаха, Тореля), що _____ від синоатріального вузла. Від атріовентрикулярного вузла відходить пучок Гіса, який _____ на дві ніжки – праву й ліву, що _____ до лівого і правого шлуночка серця. Ліва ніжка _____ на передню та задню гілки. Права ніжка та гілки лівої ніжки переходять у волокна Пуркін'є.

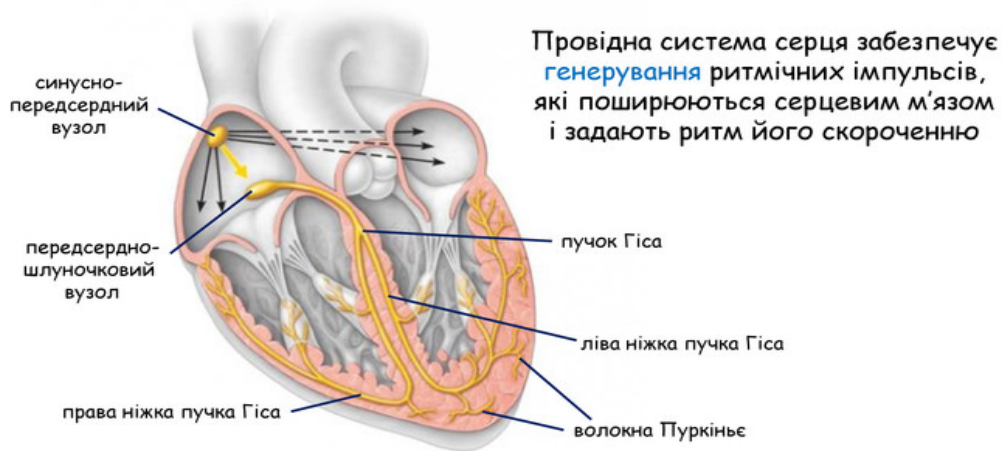
Довідка: *відходить, складається, передається, розташований, поділяється, входять, відгалужуються, розділяється, розходяться.*

<https://naurok.com.ua/prezentaciya-na-temu-sistema-krovoobigu-serce-budova-ta-funkci-roboty-sercya-136107.html>

ЗАВДАННЯ 6. Користуючись головною інформацією тексту (завдання 5), розкажіть про провідну систему серця за малюнком. Використовуйте

конструкції: що – це що? що складається із чого? що розміщено де? що проходить куди? що поділяється на що? що передається до чого?

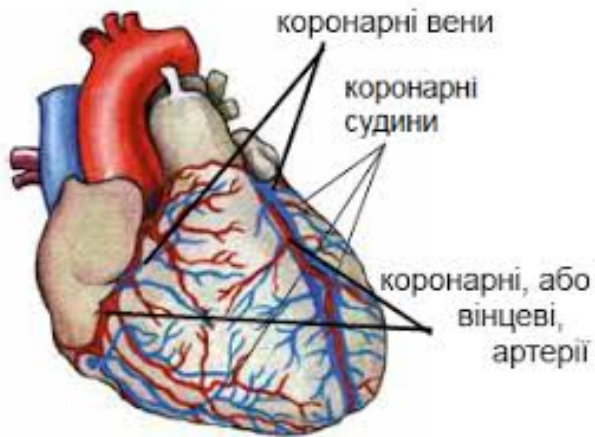
Провідна система серця

<https://cutt.ly/klizltU>

ЗАВДАННЯ 7. Утворіть словосполучення за моделлю «іменник + іменник», використовуючи слова із двох колонок. Запишіть слова в потрібній формі.

Зразок: виникати імпульси – виникнення імпульсів

Збільшити	кровотік	
Розширити	відділ	
Забезпечити	серце	
Збирати	кров	
Розмістити	борозна	
Об'єднати	вени	
Утворити	кільце	
З'єднати	артерії	
Збільшити	навантаження	
Оточити	серце	

ЗАВДАННЯ 8. Прочитайте текст. Поділіть текст на мікротеми.

КОРОНАРНІ СУДИНИ

Коронарні судини – живлять тканини серця. У тканині серця кров тече по коронарних артеріях, які відходять від початкового розширеного відділу аорти. Ці артерії оточують серце і називаються *вінцевими артеріями*.

Права й ліва вінцеві артерії, з'єднуючись, утворюють два артеріальні кільця довкола серця: *поперечне* – розміщене у вінцевій борозні, і *продольне* – судини якого містяться в передній і задній міжшлуночкових борознах. Гілки вінцевих артерій забезпечують кров'ю всі шари стінок серця.

Вен у серці більше, ніж артерій. Вони об'єднуються в одну широку венозну судину – вінцевий синус. Він збирає кров від п'яти вен у серці: *великої, середньої й малої, задньої вени лівого шлуночка та косої вени лівого передсердя*.

Особливості коронарного кровотоку полягають у тому, що він збільшується пропорційно навантаженню на серце й залежить від фази серцевого циклу.

<https://www.pharmencyclopedia.com.ua/article/8080/koronarni-sudini>

ЗАВДАННЯ 9. Допишіть речення, використовуючи інформацію тексту завдання 8.

1. Коронарні судини живлять _____.
2. Артерії, які оточують серце називаються _____.
3. Два артеріальні кільця довкола серця: _____ розміщене у вінцевій борозні, і _____ містяться в передній і задній міжшлуночкових борознах.
4. Вени серця об'єднуються в одну широку венозну судину _____
5. Вінцевий синус збирає кров від _____ вен у серці _____
6. Особливості коронарного кровотоку полягають у тому, що він _____

ЗАВДАННЯ 10. За допомогою основної інформації кожної мікротеми, перекажіть основний зміст тексту, використовуючи слова і словосполучення: *відомо, що...; потрібно відзначити/зазначити...; важливо знати, що...*

Завдання на закріплення вивченого

ЗАВДАННЯ 11. Виконайте тести.

1. Провідна система серця проводить збудження в...

- А) судинах
- Б) серці
- В) мозку

2. Синоатріальний вузол знаходиться біля місця впадіння ... вен.

- А) передсердь і шлуночків
- Б) верхньої й нижньої порожнистих
- В) кардіоміоцитів передсердь

3. Атріовентрикулярний вузол розташований у

- А) передсерддя
- Б) кровоносну систему
- В) товщі міжшлуночкової перегородки

4. Пучок Гіса поділяється на дві ніжки

- А) праву й ліву
- Б) передню та задню
- В) верхню і нижню

5. Ліва ніжка пучка Гіса розділяється на

- А) праву й ліву
- Б) верхню і нижню
- В) передню та задню

6. Права ніжка та гілки лівої ніжки пучка Гіса не переходять у волокна Пуркін'є.

- А) Так
- Б) Ні

7. Коронарні судини живлять тканини серця.

- А) Так
- Б) Ні

8. Права й ліва вінцеві артерії, з'єднуючись, утворюють ... артеріальні кільця

- А) чотири
- Б) три
- В) два

9. Вени об'єднуються в ...широку венозну судину.

- А) один
- Б) два
- В) три

10. Вінцевий синус збирає кров від ... вен у серці

- А) чотири
- Б) п'ять
- В) шість

СУДИНИ МАЛОГО І ВЕЛИКОГО КОЛА КРОВООБІГУ

СЛОВНИК УРОКУ

Кровоно́сні суди́ни – складові серцево-судинної системи, які забезпечують швидкий транспорт крові до всіх органів тіла людини, забезпечуючи обмін речовин між кров'ю та навколишніми тканинами.

Вéна (іменник) – несе кров до серця.

Арте́рія (іменник) – розносить кров від серця.

Ао́рта (іменник) – головна артерія.

Капіля́ри (іменник) – найтонші кровоносні судини, що виконують основну функцію кровоносної системи.

Кровотво́рення (іменник) – процес утворення клітин крові.

ЗАВДАННЯ 1. Прочитайте мікротекст. Підкресліть основну інформацію.

КАПІЛЯРНА СІТКА

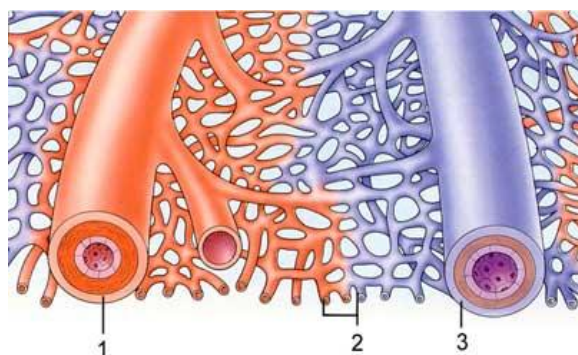
В організмі людини кров постійно рухається. Збагачена киснем кров із легень через систему **артерій** прямує до дрібніших судин — **артеріол (1)**. Вони закінчуються **капілярами (2)** з товщиною стінок в одну клітину. Капіляри пов'язані з дрібними **венулами (3)**, які переходять у більші **вени**. Капіляри пронизують усі органи людини.

<https://cutt.ly/LiCiKw>

ЗАВДАННЯ 2. Підготуйте повідомлення про капілярну сітку, використовуючи конструкцію що складається з чого? що пов'язано з чим? що закінчується чим?

ЗАВДАННЯ 3. Від поданих іменників утворіть прикметники. Із новоутвореними словами складіть словосполучення.

Кров	<i>Кров'яні тільця</i>
Легені	

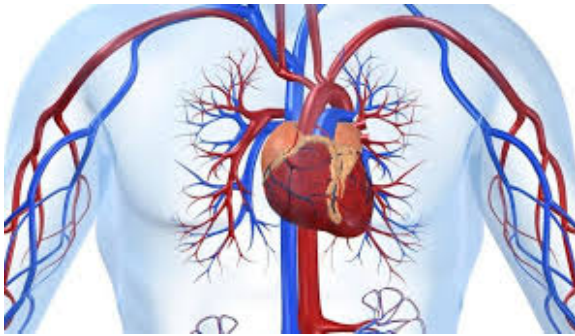

Артерія	
Вена	
Серце	
Капіляри	
Функція	
Нерв (мн.)	

ЗАВДАННЯ 4. Прочитайте текст. Підкресліть головну інформацію про кровоносні судини.

КРОВОНОСНІ СУДИНИ

<https://cutt.ly/B1iNJgH>

Довжина всіх судин становить 100 000 км. Кровоносні судини забезпечують швидке транспортування крові до всіх органів і утворюють:

макроциркуляторне русло – це артерії і вени,

якими кров рухається від серця до органів і повертається до серця; *мікроциркуляторне русло* – це капіляри, артеріоли й венули, розташовані в органах, які забезпечують обмін речовин між кров'ю і тканинами.

Артеріями кров рухається від серця до органів і тканин. Кров містить оксигемоглобін і поживні речовини. Виділяють такі типи артерій: еластичні, м'язові й змішані. В артерії відсутні клапани, стінка її складається із трьох оболонок: зовнішньої; середньої; внутрішньої. Діаметр артерій – 5–10 мм, а кров рухається швидко.

Капіляри – найдрібніші кровоносні судини, які мають дуже тонкі стінки. Вони з'єднують між собою артерії й вени, тому і швидкість руху крові в них уповільнена, а вміст кисню знижений. Їх діаметр – 0,01–0,5мм. Капіляри забезпечують обмін речовин між кров'ю й тканинною рідиною, в органах – мікроциркуляцію крові й утворюють сітку.

Венами кров рухається від органів і тканин до серця. Вони мають таку саму будову стінок, як і артерії, але тонші й менш еластичні. У венах є півмісяцеві клапани, що забезпечують течію крові тільки в одному напрямку. Діаметр вен – 10-30 мм, а швидкість руху крові повільна – 0,2 м/с.

Отже, артерії й вени служать тільки для транспортування крові по всьому

тілу. <https://naukozavr.info/anatomiya/krovnosni-sudyny-lyudyny/>

ЗАВДАННЯ 5. Запишіть інформацію в таблицю «Порівняльна характеристика кровоносних судин», використовуючи інформацію із завдання 4.

Ознаки	Артерії	Вени	Капіляри
Функції			
Будова			
Напрямок руху крові			
Швидкість крові			
Вміст кисню та поживних речовин			
Діаметр судин			

ЗАВДАННЯ 6. Прочитайте одиниці вимірювання тиску.

На початку 120–150 мм рт. ст., при завершенні 3–8 мм рт. ст.

Нормальний тиск: 120 ± 10 мм рт. ст. на 70 ± 10 мм рт. ст.

У підлітків 72–85 уд. за хв., у дорослих – 60–75 уд. за хв.

ЗАВДАННЯ 7. Прочитайте текст. Підкресліть основну інформацію, в якій говориться про тиск і пульс кровоносних судин.

Рух крові судинами зумовлений ритмічною роботою серця. Швидкість руху крові в аорті найбільша, а в капілярах – найменша. Причиною руху крові кровоносними судинами є різниця тисків на початку і в кінці великого й малого кола кровообігу. На початку (в аорті) – 120-150 мм рт. ст., при завершенні (у порожнистих венах) – 3-8 мм рт. ст. Тиск у судинах, який зумовлений ритмічною роботою серця, називається кров'яним тиском. Розрізняють *систоличний* (максимальний) і *діастолічний* (мінімальний) кров'яний тиск. У здорових людей нормальний тиск: 120 ± 10 мм. рт. ст. на 70 ± 10 мм рт. ст.

Пульс – це ритмічні коливання стінки артеріальних судин, спричинені підвищенням тиску в аорті під час систоли. Частота пульсу становить у підлітків

72-85 уд. за хв., у дорослих – 60-75 уд. за хв. Під час деяких захворювань серця тонус судин порушується: стан підвищеного тиску – гіпертонія, стан пониженого тиску – гіпотонія. Значення тиску залежить від віку, статі, часу доби тощо.

https://pidruchniki.com/77409/prirodnavstvo/tisk_krovi

ЗАВДАННЯ 8. Спростуйте або підтвердіть інформацію з тексту завдання 12. Використовуйте мовні конструкції.

Зразок: *На мою думку, це твердження є правильним (неправильним), тому що..... Я згоден (не згоден) ..... Я вважаю, що це ..... Це не так, тому що..... Так, але.... та ін.*

1. Тиск у судинах, який зумовлений ритмічною роботою серця, називається кров'яним тиском.
2. Швидкість руху крові в аорті найменша, а в капілярах – найбільша.
3. Причиною руху крові кровоносними судинами є різниця тисків на початку і в кінці великого й малого колу кровообігу.
4. Розрізняють систолічний і діастолічний кров'яний тиск.
5. Нормальний тиск: 150 ± 10 мм рт. ст. на 100 ± 10 мм рт. ст.
6. Значення тиску не залежить від віку, часу доби.
7. При захворювань серцево-судинної системи тонус судин не порушується.
8. Гіпертонія – пониження тиску в кровоносній системі.
9. Гіпотонія – підвищення тиску в кровоносній системі

ЗАВДАННЯ 9. Практичне робота.

Знайдіть у себе на тілі ділянки, де артерії розташовані близько до поверхні тіла і намагайте пульс. Запам'ятайте час і протягом 30 секунд підрахуйте пульс. Дані помножьте на два і запишіть.

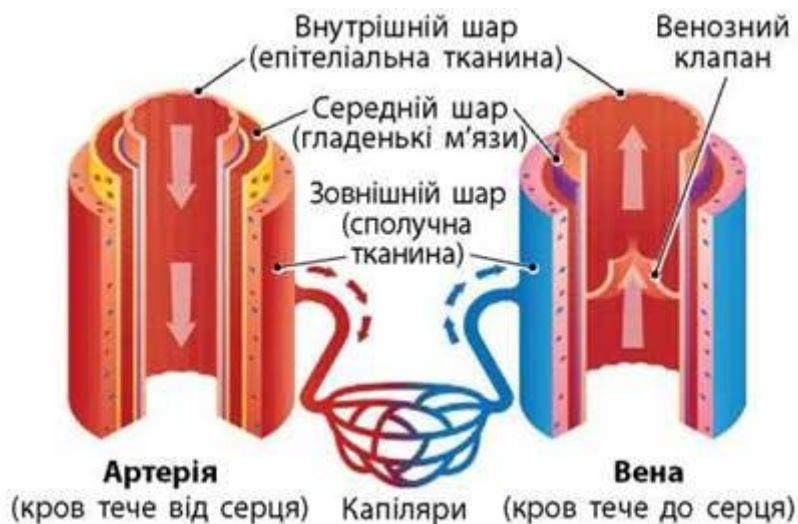
Проведіть фізкультхвилинку!!! Виконайте 15 присідань, 5 нахилів і повторіть вимірювання пульсу. Дані помножьте на два і запишіть.

Дайте відповідь на запитання:

1. Як змінюється частота серцевих скорочень відразу після навантаження ? 2. Чому під час навантажень частота серцевих скорочень змінюється?

На підставі отриманих даних аргументуйте відповідь.

ЗАВДАННЯ 10. Розгляньте малюнок. Розкажіть, що спільне в будові артерій та вен; які відмінності в будові артерій та вен.

<https://uahistory.co/pidruchniki/zadorozhni-biology-deep-level-8-class-2021/22.php>

Завдання на закріплення вивченого

ЗАВДАННЯ 11. Виконайте тести

1. Кровоносні судини, за якими кров рухається від серця :

- А) вени
- Б) капіляри
- В) артерії

2. Кровоносні судини, за якими кров рухається до серця:

- А) капіляри
- Б) артерії
- В) вени

3. Які судини мають клапани для регуляції напрямку руху крові:

- А) артерії
- Б) капіляри
- В) вени

4. Типи артерій:

- А) Еластичні, м'язові, змішані.
- Б) зовнішні, середні, внутрішні.
- В) товсті, тонкі, середні

5. Установіть відповідність..

1. Орган, що виштовхує кров у судини	1.Вени
2.Великі судини, якими тече кров до серця	2.Артерії
3.Великі судини, якими тече кров від серця	3.Серце
4.Найменші судини	4.Кровообіг
5.Рух крові в організмі	5.Капіляри

6. Стан підвищеного тиску:

- А) гіпертонія;
- Б) гіпотонія;
- В) аритмія.

7. Швидкість руху крові найменша:

- А) в аорті;
- Б) у венах;
- В) у капілярах.

8. Швидкість руху крові найбільша:

- А) в аорті;
- Б) у венах;
- В) у капілярах.

9. _____ – це ритмічні коливання стінки артеріальних судин, спричинені підвищенням тиску в аорті під час систоли.

- А) Тиск
- Б) Пульс
- В) Рух

10. Тиск у судинах, який зумовлений ритмічною роботою серця, називається _____.

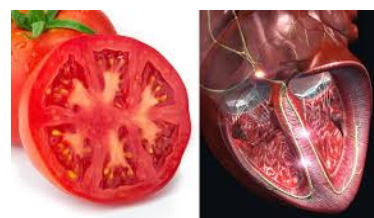
- А) нормальним тиском
- Б) підвищеним тиском
- В) кров'яним тиском

ЗАВДАННЯ 12.

А. Прочитайте цікаві факти про фантастичну

схожість плодів і людських органів, для яких вони корисні. Підкресліть основну інформацію про властивості овочів та фруктів.

Фразу Гіппократа «Ти є те, що ти їси» потрібно

сприймати буквально. Сама природа з турботою і любов'ю, схожістю за формою плодів підказує нам для яких органів корисні вони.

У розрізі буряк нагадує кровоносну систему, а його колір нагадує кров. Він покращує пам'ять при атеросклерозі, знімає спазм судин, зміцнює капіляри, знижує кров'яний тиск, стимулює вироблення червоних кров'яних тілець тощо.

Зерна граната за кольором і формою нагадують еритроцити. Його використовують для профілактики і лікування серцево-судинних захворювань, атеросклерозу, гіпертензії, серцевої недостатності тощо.

Помідор у розрізі нагадує структуру серця. Він має секції або камери, як серце. Томатний сік багатий на вітамін В6, який є важливим у зміцненні стінок судин. Цей напій знижує ризик розвитку тромбозу. Його рекомендують пити при варикозній хворобі, гіпертонії і стенокардії, а також після перенесеного інфаркту міокарда.

<https://cutt.ly/d1i3Tas>

Виноградна лоза також нагадує форму серця. Вживання винограду перешкоджає утворенню тромбів у судинах, нормалізує ритм серцевих скорочень і артеріальний тиск, чиститься кров і налагоджує кровотворення.

<https://cutt.ly/i1i8pFi>

У розрізі батат (солодка картопля) схожий на будову судин. Він має великий вміст бета каротину, який сприяє зміцненню стінки судин, регулюванню артеріального тиску, зниженню рівня холестерину.

<https://cutt.ly/z1i8K2E>

Можливо, це не збіг, а закономірність або навіть сигнал природи, який говорить нам, що продукти необхідно вживати, щоб оздоровити певний орган. Їжте овочі та фрукти і забудьте про хвороби!

<https://mors.in.ua/people/85-fantastychna-shozhist-produktiv-i-lyudskyyh-organiv-dlya-yakyyh-vony-korysni.html>

Б. Як ви розумієте вислів Гіппократа «Лікар лікує, природа зцілює»?

ЧОМУ ВИНИКАЮТЬ ХВОРОБИ СЕРЦЯ І ЯК МІНІМІЗУВАТИ ФАКТОРИ

СЛОВНИК УРОКУ

Легéнда (іменник) – розповідь про те, що відбувалося в давні часи.

Мúдрість (іменник) – володіння знанням, розумінням, досвідом та інтуїтивним розумінням.

Альтернатíва (іменник) – необхідність вибору однієї з двох можливостей.

Фáктор (іменник) – умова, рушійна сила будь-якого процесу, явища.

Фактор ризику (іменник) – обставина, яка сприяє виникненню небезпечної ситуації.

Звичка (іменник) – це спосіб дії поведінки, що став для людини постійним, звичайним, характерним саме для неї.

Старій (іменник) – людина, яка прожила багато років.

Купець (іменник) – людина, зайнята у сфері торгівлі, купівлі-продажу.

Злодій, крадій (іменник) – людина, яка систематично здійснює крадіжки, тобто забирає майно іншої особи без її згоди.

Стрес (іменник) – реакція організму у відповідь на дуже сильну дію.

Тривожні стани – це патологічна схильність людини до постійного переживання.

Шкідливі звички – залежність людини від алкоголю, наркотиків, паління.

Профілактичний медичний огляд – одна з форм активної медичної допомоги населенню, спрямована на виявлення захворювань.

ЗАВДАННЯ 1. Прочитайте прислів'я. Поясніть їхнє значення.

1. Алкоголь – викрадач розуму.
2. Здоров'я за гроші не купиш.
3. Бережи одяг, доки новий, а здоров'я – доки молодий.
4. І старим, і молодим шкідливий тютюновий дим.
5. Сніданок з'їж сам, обід розділи з другом, а вечерю віддай ворогові!
6. Турбота про здоров'я – кращі ліки.
7. Куриш і п'єш – від хвороби не втечеш.
8. Недосипаєш – здоров'я втрачаєш.
9. Від наркоти не чекай доброти.
10. Ранок зустрічай зарядкою, вечір проводжай прогулянкою.

ЗАВДАННЯ 2.

А. До поданих слів доберіть антоніми.

здоровий _____

здоровішати _____

здоров'я _____

одужати _____

оздоровитися _____

Довідка: хворий, хворіти, недуга, занедужати, охлянути.

Б. До поданих слів доберіть синоніми.

кріплення _____

наявність _____

гімнастика _____

споживання _____

надлишкова _____

поради _____

Довідка: зміцнення, присутність, зарядка/рухавка, вживання, надлишкова, поради.

ЗАВДАННЯ 3. Запишіть дієслова, від яких утворені подані іменники. Складіть словосполучення з цими дієсловами

Переконання		Старіння	
Розпізнання		Паління	
Розуміння		Носіння	
Ослаблення		Вживання	
Використання		Запитання	

ЗАВДАННЯ 4. Прочитайте легенду. Підкресліть головну її думку.

КАВКАЗЬКА ЛЕГЕНДА ПРО ТЮТЮН

У далекому минулому жив добрий і розумний старий чоловік. Він одразу розпізнав підступність тютюну й переконував людей не використовувати його.

Одного разу чоловік почув як купці розхвалювали перед покупцями тютюн:
– Божественне листя! У ньому – засіб від усіх хвороб!

Підійшов мудрий старець і сказав:

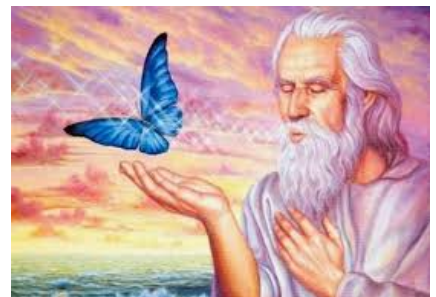
– Це «божественне листя» приносить людям ще й іншу користь: у дім того, хто курить, не заїде злодій і він ніколи не постаріє. Купці спитали:

– Але звідки ти знаєш про ці дивовижні властивості божественного листя?

І мудрець пояснив:

– Злодій не заїде до будинку того, хто курить, бо той цілу ніч кашлятиме, а він не заходить туди, де не сплять. Через кілька років той, хто палить, ослабне. І, нарешті, він не постаріє, бо помре в молодому віці.

<https://naurok.com.ua/urok-z-osnov-zdorov-ya-u-6-klasi-10119.html>

ЗАВДАННЯ 5. Дайте відповідь на запитання.

1. Хто переконував людей не використовувати тютюн?
2. Яке враження справило тютюнове листя на курців спочатку?
3. Що розповідав мудрець людям?
4. Чи зумів переконати старець прихильників тютюну, що той шкодить здоров'ю?
5. Який висновок легенди?

ЗАВДАННЯ 6. Прочитайте про головні фактори ризику здоров'я людини. Виділіть інформацію про наслідки захворювань серцево-судинної системи.

1. Кожна друга людина на планеті Земля має різний ступінь надлишкової ваги, а лише 3% - достатній рівень оздоровчої рухової активності. Недостатня фізична активність призводить до збільшення ваги та розвитку захворювань серця, атеросклерозу, ожиріння.

<https://cutt.ly/F1oe1SX>

2. У кожній третій людині підвищений артеріальний тиск і мало хто здогадується про його наявність. При порушенні кровообігу скорочується тривалість життя, що призводить до інвалідності.

<https://cutt.ly/k1o1rL>

Скажи своє НІ!

3. Наркоманія, тютюнопаління та зловживання алкоголем призводить до того, що кожна п'ята особа збільшує ризики серцево-судинних захворювань, а саме: підвищення артеріального тиску, розвитку інфаркту міокарда та порушення мозкового кровообігу – інсульту.

<https://cutt.ly/11oo2rQ>

4. Тривожний стан більше, ніж удвічі, збільшує ризик серцево-судинних захворювань. Основним фактором виступає стрес і те, що його супроводжує: перевтома і недосипання; нервова напруженість; повторення негативного досвіду; внутрішні конфлікти, незадоволеність життям.

<https://cutt.ly/s1oowp7>

5. Головні вороги серця – це нездорове харчування: зловживання солодощами, переїдання, недостатнє споживання овочів та фруктів, вживання швидкої вуличної їжі, газованих напоїв (коли, пепсі), висококалорійної їжі, солі.

<https://mmr3.irc.org.ua/news/17-51-33-06-03-2020/>

ЗАВДАННЯ 7. Прочитайте поради лікаря щодо профілактики захворювання серцево-судинної системи. На основі інформації таблиці складіть діалог пацієнта і лікаря.

ПОРАДИ ЛІКАРЯ	СКАРГИ ПАЦІЄНТА
 <p>1. ПРАВИЛЬНЕ ХАРЧУВАННЯ. ВІДДАВАЙТЕ ПЕРЕВАГУ ОВОЧАМ, ФРУКТАМ, ЗЛАКАМ, БОБОВИМ, ГОРІХАМ, КИСЛОМОЛОЧНИМ ПРОДУКТАМ, ОЛИВКОВІЙ ОЛІЇ, НЕЖИРНИМ СОРТАМ М'ЯСА ТА РИБИ.</p>	<p>1. У мене часто буває підвищений тиск.</p> <p>2. У мене проблеми з яснами і зубами.</p>
 <p>2. ФІЗИЧНА АКТИВНІСТЬ. БІЛЬШЕ РУХАЙТЕСЯ, ГУЛЯЙТЕ НА СВІЖОМУ ПОВІТРІ, ЗАЙМАЙТЕСЯ СПОРТОМ. ЛЮДИНА ПОВИННА ЩОДНЯ ХОДИТИ ПІШКИ НА ВІДСТАНЬ НЕ МЕНШЕ 3 КМ</p>	<p>3. Я погано себе почуваю</p> <p>4. Мені важко дихати, коли я підіймаюся сходами.</p>
 <p>3. СТРЕСОСТІЙКІСТЬ. УНИКАЙТЕ СТРЕСІВ ТА ВЧІТЬСЯ СПРАВЛЯТИСЯ З НИМИ. Шукайте альтернативи: трав'яний чай, фрукти, овочі, прогулянки на свіжому повітрі, надавайте перевагу позитивним емоціям.</p>	<p>5. У мене часто буває головний біль.</p> <p>6. У мене прискорене серцебиття.</p>
 <p>4. ШКІДЛИВІ ЗВИЧКИ. ВІДМОВТЕСЬ ВІД СПИРТНИХ НАПОЇВ, ПАЛІННЯ, ПЕРЕЇДАННЯ. Споживайте здорову їжу, дотримуйтеся режиму і дієти.</p>	<p>7. Я часто нервую без причини.</p> <p>8. У мене з'явилися надлишкові кілограми.</p>
 <p>5. КОНТРОЛЬ ТИСКУ ТА РІВНЯ ЦУКРУ В КРОВІ. КОНТРОЛЮЙТЕ СВІЙ АРТЕРІАЛЬНИЙ ТИСК І РІВЕНЬ ЦУКРУ В КРОВІ. ОПТИМАЛЬНИЙ РІВЕНЬ АРТЕРІАЛЬНОГО ТИСКУ ДЛЯ ДОРΟΣЛОЇ ЛЮДИНИ СТАНОВИТЬ 120/80 ММ РТ. СТ., А РІВЕНЬ ЦУКРУ - ВІД 3,3 ДО 5,5 ММОЛЬ/Л.</p>	<p>9. У мене безсоння.</p> <p>10. У мене зайва вага.</p>
<p>6. РЕГУЛЯРНИЙ МЕДИЧНИЙ ОГЛЯД. РЕГУЛЯРНО ВІДВІДУЙТЕ</p> 	<p>11. Я вночі задихаюся від кашлю.</p>

СТОМАТОЛОГА. НЕ ЗЛОВЖИВАЙТЕ СОЛОДОЦАМИ, СПОЖИВАЙТЕ ОВОЧІ ТА ФРУКТИ, НЕ ЗАБУВАЙТЕ ЧИСТИТИ ЗУБИ ВРАНЦІ І ВВЕЧЕРІ, ДОГЛЯДАЙТЕ РОТОВУ ПОРОЖНИНУ.

12. Я перевтомлююся і недосипаю.

6. ВЧАСНО ПРОХОДЬТЕ ПРОФІЛАКТИЧНИЙ ОГЛЯД.

Щоб мати здорове серце, важливо дбати про профілактику: 80% передчасних інфарктів та інсультів можна попередити за допомогою здорового способу життя і своєчасного звернення до сімейного лікаря. Здоров'я кожного – це здорова планета. Бережіть себе і свою країну!

Завдання на закріплення вивченого

ЗАВДАННЯ 8. Продовжіть речення, обираючи правильний варіант із запропонованих.

1. Я не зловживатиму шкідливими звичками, тому

що

хочу

- плавати, займатися спортом, співати і в цей час не задихатися;
- мати гарну зовнішність, а не «зеленувату» шкіру,
- мати здорові, а не зіпсовані зуби.

2. Я проти вживання сигарет, алкогольних напоїв, наркотиків, бо хочу

- досягти в житті мети, а не втратити її;
- бути успішним, а не невдахою;
- бути незалежним і здоровим, а не тягнутися за додатковою порцією отрути.

3. Я хочу бути здоровим, щоб

- мати щасливу родину, здорових дітей;
- лікувати й допомагати людям;

- наполегливо долати труднощі;
- бути гордим за себе і свою країну.

ЗАВДАННЯ 9. Дайте відповіді на запитання.

1. Які чинники впливають на здоров'я серцево-судинної системи?
2. Назвіть причини серцевих недуг.
3. Які з правил здорового способу життя для тебе найважливіші?
4. Поясни вплив способу життя на здоров'я серця.
5. Що порадиш однолітку, який вирішив дотримуватися здорового способу життя? Із чого, на твою думку, слід починати?
6. Поясніть прислів'я «У здоровому тілі — здоровий дух».
7. Яких правил здорового способу життя ти не дотримуєшся?
8. Як ти думаєш, чому захворювання серцево-судинної системи називають «хвороба цивілізації»?

ЗАВДАННЯ 10. Дайте відповіді на запитання анкети.

Анкета «За здоровий спосіб життя»:

1. Що, на твою думку, означає вислів "Здоровий спосіб життя":

- а) дотримуватись розпорядку дня;
- б) займатися спортом;
- в) вживати корисну їжу;
- г) щось інше?

2. Чи можете ви впоратися зі своїм стресом? так/ні

3. Що є основною загрозою для захворювання серця?

- а) наркоманія;
- б) тютюнопаління;
- в) алкоголізм;
- г) інший варіант.

4. Чи існує для вас проблема подолання шкідливих звичок?

- а) так;

- б) ні;
- в) не замислювався.

5. Чому молодь має шкідливі звички?

- а) не хоче відставати від однолітків;
- б) із цікавості;
- в) намагається втекти від проблем.

6. Якими якостями повинна володіти людина, щоб не стати залежним від вживання шкідливої їжі?

- а) великою силою волі;
- б) умінням долати труднощі;
- в) упевненістю у правильних діях;
- г) ваш варіант.

7. Чи є серед ваших знайомих такі, яким би ви хотіли допомогти позбутися шкідливих звичок?

- а) так;
- б) ні;
- в) не знаю;
- г) не замислювався.

8. Що б ви порадили людині, щоб вона замислилася про своє здоров'я?

- а) пояснив би наслідки хвороб;
- б) притримуватися дієти;
- в) займатися спортом;
- г) не знаю.

9. Що повинне зробити суспільство, щоб народ, країна, планета була здорова? Що думаєте ви?

- а) проводити профілактику хвороб;
- б) відкривати спортивні майданчики;
- в) проводити пояснювальну роботу про здоровий спосіб життя;
- д) потрібно, щоб людина сама захотіла позбутися шкідливої залежності та бути здоровою.

Завдання 11. Складіть сенкан.

Довідка:

Сенкан – це вірш, що складається із п'яти рядків.

Перший рядок має містити слово, яке позначає тему (іменник).

Другий рядок – це опис теми, який складається із двох прикметників.

Третій рядок називає дію, пов'язану з темою, і складається із трьох дієслів.

Четвертий рядок – речення, яке висловлює ставлення до теми, почуття із приводу обговорюваного.

Останній рядок – одне слова іменник, що висловлює значення першого слова.

Наприклад:

1. Кров
2. Рідка, червона.
3. Тече, живить, регулює.
4. Підтримує життя
5. Рідина.

Складіть сенкан до слова *«серце»*.

ЯК ПОДБАТИ ПРО ЗДОРОВ'Я СЕРЦЯ І СУДИН АУДІЮВАННЯ ТЕКСТУ

СЛОВНИК УРОКУ

Подба́ти (дієслово) – **потурбуватися про щось.**

Подбати про своє здоров'я – обов'язок кожної людини.

Ходьба́ (іменник) – рух людини ногами, іменник, утворений від дієсова ходити.

Спортивна ходьба. Ходьба на місці.

Ха́тня робо́та (прикметник + іменник) – звичайна робота в будинку

(прибирання, приготування їжі тощо).

Насичені жири (прикметник + іменник) – група тригліцеридів, що містять лише насичені жирні кислоти.

Висока частка насичених жирів міститься в «тропічних жирах» (пальмова і кокосова олія), «червоних» тваринних жирах, також у молочних продуктах.

Надмірний (прикметник) – який перевищує звичайну норму чогось.

Надмірний дощ, надмірні переживання, надмірне вживання солодоців.

ЗАВДАННЯ 1. Утворіть форму вищого ступеня порівняння поданих прикметників і прислівників:

Активний, великий, поганий, здоровий; мало, багато, добре, швидко.

ЗАВДАННЯ 2. Від поданих дієслів утворіть іменники за допомогою суфіксів -анн, -енн.

Зразок: використовувати – використання

Вживати, виникати, прибирати, дотримуватися, погіршити, покращити, приготувати, харчуватися.

ЗАВДАННЯ 3. Утворіть форму наказового способу II особи однини і множини від поданих дієслів.

Зразок: писати – пиши, пишіть; вживати – вживай, вживайте.

Кидати, спробувати, стежити, долучити, відмовитися, додавати, намагатися.

ЗАВДАННЯ 4. Розподіліть назви процесів у колонки таблиці.

Паління, спортивні ігри, ходьба, хатня робота, танці, підняття сходами, прогулянки пішки, прогулянки на велосипеді, переїдання, збалансоване харчування, нервування, вживання алкоголю.

Корисно для здоров'я	Шкідливо для здоров'я

--	--

ЗАВДАННЯ 5. Прослухайте текст «Як подбати про здоров'я серця і судин», перший раз, запам'ятайте інформацію, подану в ньому. Запишіть ключові слова і словосполучення.

ЗАВДАННЯ 6. Прослухайте текст удруге, складіть його план.

ЗАВДАННЯ 7. Висловіть свою думку, відповідаючи на запитання.

1. Що допоможе зміцнити серцево-судинну систему, крім ліків?
2. Як можна активізувати своє життя?
3. На що потрібно звертати увагу при харчуванні?
4. Як можна покращити настрій?
5. Що шкодить здоров'ю серцево-судинної системи?

ЗАВДАННЯ 8. Розгляньте поради в таблиці. Скажіть, про які критерії зміцнення здоров'я серця йдеться і на малюнку, і в тексті. Про що із запропонованого на малюнку не згадується в тексті?

ЯК ЗБЕРЕГТИ ЗДОРОВ'Я СЕРЦЯ

Правильно харчуйтеся

Будьте фізично активними

Уникайте стресів, вчіться справлятися з ними

Відмовтеся від куріння та алкоголю

Контролюйте тиск та рівень цукру в крові

Регулярно проходите медогляд

<https://kovelmtmo.org.ua/porady-likarya/chomu-vynykayut-hvoroby-sertsya-i-yak-minimizuvaty-ryzyky/>

ЗАВДАННЯ 9. Виконайте завдання тесту. Виберіть правильну відповідь.

Тест

Варіант А

1. Однією _____ серцево-судинних захворювань є паління.
А з головних причин
Б головною причиною
В головна причина
2. Скільки часу рекомендується приділяти фізичній активності
А 20 хвилин двічі на тиждень
Б 30 хвилин двічі на тиждень
В 30 хвилин 5 разів на тиждень
3. До фізичної активності можна зарахувати
А танці
Б спання
В читання книг
4. Зайва вага – це...

- А недостатня вага
- Б надмірна вага
- В нормальна вага

5. Рекомендується вживати _____ продуктів із високим вмістом насичених жирів

- А більше
- Б менше
- В якнайбільше

6. Щоб кров'яний тиск був у нормі, ...

- А вживайте більше солі
- Б вживайте менше солі
- В не вживайте сіль взагалі

7. Здорове харчування – це

- А збалансоване харчування
- Б вживання їжі з великим вмістом холестерину
- В недоїдання

8. Рибу потрібно їсти

- А один раз у рік
- Б двічі на тиждень
- В потрібно відмовитися від риби

9. Форма наказового способу від дієслова *ВІДМОВИТИСЯ*

- А відмовилися
- Б відмовляються
- В відмовтеся

10. Антонім до словосполучення «гарні емоції»

- А спогади
- Б негативні емоції
- В гарні відчуття

Варіант Б

1. Є кілька порад, які допоможуть _____ про здоров'я серця та судин

- А забути
- Б подбати

В придбати

2. Форма наказового способу від дієслова *бути* у вислові «бути фізично активними»

- А** були фізично активними
- Б** будемо фізично активними
- В** будьте фізично активними

3. Зайва вага _____ ризик серцево-судинних захворювань.

- А** підвищує
- Б** понижує
- В** не змінює

4. _____ можуть підвищити рівень холестерину в крові

- А** білки
- Б** насичені жири
- В** вуглеводи

5. До фізичної активності можна зарахувати

- А** перегляд фільмів
- Б** прогулянки пішки
- В** підйом ліфтом

6. Синонім до вислову *СТЕЖТЕ ЗА ВАГОЮ*

- А** контролюйте вагу
- Б** не думайте про вагу
- В** підвищуйте вагу

7. Насичені жири _____ рівень холестерину в крові

- А** підвищують
- Б** збалансовують
- В** понижують

8. _____ менше солі під час приготування їжі

- А** Приймайте
- Б** Додавайте
- В** Доглядайте

9. Коли купуєте продукти в магазині, на що слід звернути увагу, щоб зберегти здоров'я серцево-судинної системи?

- А** на ціну
- Б** на вміст калорій, жиру, цукру і солі
- В** на дату виготовлення і термін придатності

10. Синонім до вислову *НАДМІРНЕ ВЖИВАННЯ*

- А зловживання
- Б недоїдання
- В збалансоване вживання

Завдання на закріплення вивченого

ЗАВДАННЯ 10. Відновіть речення, вживаючи відповідні граматичні форми слів.

Серцево-судинні захворювання є (основна причина) смертності та інвалідності людей у всьому світі. 2. Є кілька порад, які допоможуть подбати про здоров'я (серце та судини). 3. Долучайте до активного життя (своя сім'я та друзі). 4. Зайва вага підвищує ризик (серцево-судинні захворювання). 5. Відмовтеся від (фастфуд)! 6. Коли купуєте продукти в (магазин), зверніть увагу на інформацію про вміст (калорії, жир, цукор і сіль). 7. Додавайте менше (сіль) під час приготування (їжа). 8. Намагайтеся їсти (риба) двічі на тиждень. 9. Надмірне вживання (алкоголь) збільшує ризик (серцево-судинні захворювання). 10. Стреси і негативні емоції призводять до погіршення (робота серце).

ЗАВДАННЯ 11. Запишіть 5 порад друзям чи родичам для зміцнення здоров'я серцево-судинної системи. Використовуйте дієслова у формі наказового способу.

ЗМІСТОВИЙ БЛОК 4

ДІАЛОГІЧНА ЄДНІСТЬ: ПОВІДОМЛЕННЯ-УТОЧНЕННЯ-ВИСНОВОК

ТЕМА 4. ЛІКАРІ УКРАЇНИ

Комунікативний мінімум

- Як уточнити інформацію.
- Як створити повідомлення
- Як зробити висновок.

Грамматика

- Використання медичної термінології.
- Використання префіксів *від-, до-, недо-, проти-, без-*.
- Трансформація розповідних речень у питальні.
- Словотворення (складні слова).

ВОЛОДИМИР ХАВКІН

СЛОВНИК УРОКУ

Бактеріолог (іменник) – фахівець, який вивчає бактерії.
Видатний бактеріолог.

Вакци́на (іменник) – імунобіологічні препарати з бактерій, які застосовуються для активної імунізації людей і тварин.

Протихолерна вакцина, вакцина проти дифтерії.

Вакцина́ція (іменник) – заходи з уведення вакцини через ін'єкцію.

Проведення вакцинації населення.

Вакцинува́ти (дієслово) – ввести вакцину через ін'єкцію.

Вакцинувати хворого.

Вінахі́д (іменник) – нова ідея, відкриття в науці, техніці.

Геніальний винахід.

Випробува́ння (іменник) – перевірка чогось, експеримент.

Проведення випробування винаходу.

Епідеміоло́г (іменник) – фахівець, який вивчає й аналізує інфекційні захворювання.

Відомий епідеміолог.

Імуноло́г (іменник) – лікар, який проводить діагностику й лікування захворювань, пов'язаних із порушеннями в системі імунітету.

Почесний член організації – учасник організації (академії, клубу), який зробив багато користі для цієї організації та отримав авторитет і повагу.

Наукове товари́ство – об'єднання фахівців із певної наукової дисципліни.

Почесний член багатьох наукових товариств.

Запові́т (іменник) – тестамент, розпорядження особи на випадок смерті.

Заповісти́ (дієслово) – розпорядитися передати цінності комусь після смерті.

Заохоче́ння (іменник) – стимулювання.

За рік до смерті Володимир Хавкін заповів власні кошти на створення фонду заохочення молодих наукових талантів.

ВЖИВАННЯ ПРИЙМЕННИКІВ

Прийменники від, до

Запоріжжя

Київ

Потяг їде від Запоріжжя до Києва

<http://vokzal.org.ua/uk/railway-stations/zheleznodorozhnyj-vokzal-zaporozhe-1-2/>

<https://kyivpastfuture.com.ua/tsentralnyj-zaliznychnyj-vokzal-istoriia/>

ЗАВДАННЯ 1. Продовжіть словосполучення. Складіть із ними речення.

1. Від медичного університету до_____.
2. Від десятої сторінки до _____.
3. Від вокзалу до _____.
4. Від першого поверху до _____.
5. Від вікна до _____.
6. Від_____ до Києва.
7. Від_____ до весни.
8. Від _____ до парку.
9. Від _____ до палати.
10. Від _____ до кінця.

Префікс від-

Рух від предмета, об'єкта чи місця	від'їхати від університету відійти від столу
Відокремлення частини від цілого	відрізати сиру відсипати цукру
Анулювати результат дії	відмінити заняття відрахувати з університету
Кінець процесу, що має результат	відчистити килим від бруду відмити вікно

Префікс до-

Рух до предмета, об'єкта чи місця	доїхати до зупинки добігти до річки
Досягнення результату	дописати конспект дочитати книгу
Додавання частин, збільшення чогось	долити чаю

ЗАВДАННЯ 2. Додайте префікси до слів. Прочитайте словосполучення.

Префікс від-: ...нести книги в бібліотеку, ...працювати пропущене заняття, ...мовити від поїздки, ...пливти від берега, ...мити руки від бруду, ...везти подарунки друзям, ...різати торт, ...святкувати день народження, ...правити лист, ...класти поїздку.

Префікс до-: ...говорити по телефону, ...шити сукню, ...їсти вечерю, ...пити сік, ...робити тестове завдання, ...співати пісню, ...вчити тему, ...малювати картину, ...докупити продукти, ...слухати новини, ...бігти до фінішу першим.

ЗАВДАННЯ 3. Прочитайте слова-антоніми під малюнками. Скажіть, за допомогою яких префіксів вони утворені.

закопати талант

<https://naurok.com.ua/test/pracvujemo-sumlinno-vchimosya-rozkrivati-svo-talanti-456648.html>

викопати скарб

<https://xn--80aaukc.xn--j1amb/skarb.html>

Префікс ви-

Рух назовні	вийти з кабінету винести стіл із кімнати
Рух нагору	вийти на гору винести валізу на шостий поверх

Видалення чогось	вирвати зуб вирізати фото з газети
Результат процесу	винайти ліки вилікувати хворого виспатися

ЗАВДАННЯ 4. Утворіть дієслова доконаного виду з префіксами *ви-*. Складіть з ними словосполучення.

Зразок: мити – вимити.

Нести, везти, пити, бігти, чистити, літати, ходити, їхати, мовити, рахувати, дати.

ЗАВДАННЯ 5. Складіть словосполучення за малюнками, використовуючи дієприкметники з префіксом *від-*, *ви-*.

Від-

<https://poradum.com.ua/recepty-culinary/55902-klasichnij-tort-spartak-recepti-prigotuvannya-v-domashnix-umovax.html>

<https://create.vista.com/uk/photos>

<https://tigerdoor.ru/uk/their-hands/vid-iz-okna-po-fen-shui-sochinenie-na-temu-vid-iz-moego-okna-kak-pravilno/>

Ви-

<https://wworld.com.ua/life/62594>

https://www.grebenka.com/publ/poleznye_sovety/sovet

<https://yaroslav.ua/ua/posts/vishitij-rushnik-v-ukrayinskij-tradiciyi/>

Зверніть увагу на синонімічність мовних конструкцій

Хлопчик **без** зуба → прийменник **без**
Беззубий хлопчик → префікс **без-**

<https://create.vista.com/uk/photos/toothless/>

Префікс без-

Вказує на відсутність чогось	безсонна ніч безпомилкова відповідь безкоштовний проїзд в автобусі
------------------------------	---

ЗАВДАННЯ 6. Запишіть синонімічні конструкції. Користуйтеся довідкою.

Зразок А: писати без помилок – писати безпомилково.

Працювати без результату, користуватися без оплати, розповідати без радості, подорожувати без турбот.

Зразок Б: острів без людей – безлюдний острів.

Чоловік без страху, океан без меж, дідусь без сил, ніч без сну.

Довідка: безоплатно (безкоштовно), безтурботно, безрезультатно, безрадісно, безмежний, безсилий, безстрашний, безсонна.

Префікс проти-

Означає засоби боротьби з чимось	Проти бактеріальний, проти запальний, проти ерозійний.
Вказує на супротивну дію	Проти стояння (антагонізм), проти дія (опозиція).

ЗАВДАННЯ 7. Запишіть слова, вставляючи префікс проти-

...гангрений засіб, ...туберкульозна боротьба, ...цингові ліки, ...холерне щеплення, ...чумні заходи, ...шоковий препарат, ...отрутна вакцина, ...хімічний захист, ...туманний прилад.

СИНОНІМИ

Вакцинація – щеплення.

Вакцинувати – прищепити.

Експеримент – дослід, випробування.

Експериментувати – досліджувати, випробовувати.

Стимулювання – заохочення.

Монумент – пам'ятник.

Всесвітньо відомий – видатний, великий.

ЗАВДАННЯ 8. У поданих реченнях виділені слова замініть синонімами

Випробування з вакцинами проти холери лікар-епідеміолог Володимир Хавкін проводив на своєму організмі. Він **прищепив** більше сорока двох тисяч людей, що постраждали від епідемії холери в Індії у 1896 році. Зроблено десятки тисяч **вакцинацій**. **Відомий** учений був призначений головним бактеріологом Індії. Він заповів власні кошти на створення фонду **стимулювання** молодих учених. На честь Володимира Хавкіна встановлено **монумент** у Мумбеї.

ЗАВДАННЯ 9. Прочитайте текст. Зверніть увагу на структуру тексту:

1) загальна інформація, 2) констатування фактів, 3) висновок. Знайдіть ці частини в тексті «Володимир Хавкін».

ВОЛОДИМИР ХАВКІН

Володiмiр Аронович Хавкiн – всесвiтньо вiдомий український бактерiолог, iмунолог, епiдеміолог. Народився 15 березня 1860 року в Бердянську. Медичну освіту здобував в Одеському унiверситетi, звiдки був вiдрахований за участь у полiтичній органiзацiї. Працював у лабораторiї Iлi Мечникова спочатку в Одесi, а потiм у Пастерiвському iнститутi в Парижi.

Пiд час епiдемії холери в Європi 1892 року вiн винайшов протихолерну вакцину, випробувавши її на собi. Тодi вiн став

легендарним героєм Франції. А під час епідемії холери в Росії, царський уряд відмовився застосовувати винахід політичного противника російської імперії.

З 1896 року Володимир Хавкін працював в Індії, де створив першу в історії вакцину проти чуми. Експерименти з вакцинами Хавкін знову проводив на своєму організмі. Йому вдалося спинити епідемію чуми, яка знищувала індійців. Сотням тисяч людей у Калькутті, Карачі, Бомбеї та інших містах і селах вводили рятувну вакцину, внаслідок чого смертність зменшилася у п'ятнадцять разів. Хавків особисто вакцинував тоді більше сорока двох тисяч людей.

Рятував Володимир Хавкін індійців і від холери. Було зроблено десятки тисяч щеплень не тільки у містах, а й у джунглях, у віддалених населених пунктах. Тоді смертність від холери зменшилася в п'ять-вісім разів.

Майже двадцять років життя віддав Володимир Хавкін Індії. Видатний учений був призначений головним бактеріологом країни та директором Бомбейської протичумної лабораторії. Пізніше ця лабораторія була перетворена в Інститут Хавкіна. Тепер у Мумбаї (колишньому Бомбеї) встановлено пам'ятник ученому, а головний проспект названо його іменем.

Володимир Хавкін був обраний почесним членом багатьох наукових товариств та академій країн Європи й Азії. За рік до смерті він заповів власні кошти (500 тисяч доларів) на створення фонду заохочення молодих наукових талантів, який існує й досі. Помер він 26 жовтня 1930 року у Швейцарії.

https://uk.wikipedia.org/wiki/Хавкін_Володимир_Аронович

<https://www.5.ua/suspilstvo/volodymyr-khavkin-istoriia-ukraintsia-iakyi-stvoryv-pershi-v-sviti-vaktsyny-proti-chumy-i-kholery-166555.html>

ЗАВДАННЯ 10. Дайте відповіді на запитання до тексту.

1. Хто такий Володимир Хавкін?
2. Проти яких хвороб він боровся? Що винайшов?
3. У якій країні Хавкін урятував найбільше людей від чуми і холери?

4. На кому він випробував вакцини?

5. Назвіть факти, дати, цифри про кількість, географічні назви, використані в тексті. Яка їхня роль?

ЗАВАННЯ 11. Доберіть із тексту «Володимир Хавкін» уточнення до поданої інформації.

Зразок: Інформація: Володі́мир Аро́нович Ха́вкін. **Уточнення:** всесвітньо відомий український бактеріолог, імунолог, епідеміолог.

Інформація:

1. Народився Володимир Хавкін 15 березня 1860 року.

2. Медичну освіту здобував в Одеському університеті.

3. Працював у лабораторії Іллі Мечникова.

4. Під час епідемії холери в Європі 1892 року він винайшов протихолерну вакцину.

5. З 1896 року Володимир Хавкін працював в Індії.

6. Йому вдалося спинити епідемію чуми.

7. Сотням тисяч людей у Калькутті, Карачі, Бомбеї та інших містах і селах вводили рятівну вакцину.

8. Рятував Володимир Хавкін індійців і від холери.

9. За рік до смерті відомий бактеріолог заповів власні кошти на створення фонду заохочення молодих наукових талантів.

ЗАВДАННЯ 12. Висловіть свою думку, чи правильно зробив видатний лікар, випробувавши дію вакцини на собі? Відповідь аргументуйте.

ЗАВДАННЯ 13. Прочитайте мікротексти. Скажіть, що в них для вас відоме, а що нове. Яку інформацію тексту «Володимир Хавкін» вони уточнюють.

1. У дитинстві Володимир Хавкін навчався в чоловічій гімназії в Бердянську. Зараз будівля колишньої гімназії – це головний корпус Бердянського державного педагогічного університету.

2. Володимир Хавкін у 1892 році в розпал епідемії в Європі ввів винайдену вакцину самому собі, ставши національним героєм Франції тих років, та заслужив величезний авторитет у Луї Пастера, видатного французького мікробіолога і хіміка.

3. В Індії ім'ям Володимира Хавкіна названо створений ним інститут у Мумбаї. Це найбільший центр із вивчення чуми і холери у Південно-Східній Азії.

4. В Індії не всі з радістю зустрічали рятувника від чуми і холери. Адже один лише вигляд шприца у багатьох викликав паніку. Тоді Хавкін знімав сюртук і встромляв шприц собі в живіт. Це діяло краще за всякі слова і рятувало тисячі життів.

5. Махатма Ганді зустрівся з Хавкіним і, прослухавши його лекцію, попросив зробити собі щеплення.

<https://www.5.ua/suspilstvo/volodymyr-khavkin-istoriia-ukraintsia-iakyi-stvoryv-pershii-v-sviti-vaktsyny-proty-chumy-i-kholery-166555.html>

Завдання на закріплення вивченого

ЗАВДАННЯ 14. Від дієслів у словосполученні утворіть дієприкметники.

Зразок: відпити чай – відпитий чай.

Відрахувати студента, відпрацювати заняття, відреставрувати картину, відремонтувати кімнату, вичистити пальто, видалити повідомлення, вилити воду, вирізати фото, вилікувати зуб, випробувати препарат.

ЗАВДАННЯ 15 Складіть повідомлення на тему «Володимир Хавкін - всесвітньо відомий учений». Дотримуйтеся структури: теза, аргументи, висновок.

ЗАВДАННЯ 16. Виконайте тестові завдання до теми «Володимир Хавкін».

1. Чому царський уряд Росії відмовився застосовувати винахід Хавкіна?

- А) тому що Хавкін випробовував вакцини на собі;
- Б) тому що Хавкін був політичним противником уряду;
- В) тому що в Росії не було епідемії холери.

2. У якій країні Хавкін створив першу вакцину проти чуми?

- А) у Росії;
- Б) у Франції;
- В) в Індії.

3. Експерименти з вакцинами Хавкін випробовував...

- А) на друзях;
- Б) на собі;
- В) на тваринах.

4. Скільки років життя віддав Володимир Хавкін Індії?

- А) майже двадцять;
- Б) майже тридцять;
- В) майже десять.

5. Синонім до слова вакцина – ...

- А) епідемія;
- Б) винахід;
- В) щеплення

СЛОВНИК УРОКУ

Гематоло́гія (іменник) – розділ медицини, який вивчає будову і функції системи крові, причини і механізми розвитку хвороб крові; розробляє методи їх розпізнавання, лікування і профілактики.

Перелива́ння крoві – операція, яка полягає в перенесенні певної кількості крові або компонентів крові від донора до реципієнта.

Трансплантоло́гія (іменник) – галузь медичної науки, яка вивчає все, що пов'язано з пересадкою органів, тканин чи їх штучних замінників.

Транспланта́ція (іменник) – пересадка органів.

Представни́к (іменник) – репрезентант, людина, яка діє в певній галузі науки чи культури.

Нащадок (іменник) – людина, що продовжує рід після батьків.

Націона́льно-визво́льна боротьба́ – суспільно-політичний рух з метою визволення своєї країни від чужоземного панування.

Скарбни́ця (іменник) – місце для зберігання ювелірних речей, грошей.

Сла́вний рід – рід, відомий у суспільстві завдяки корисним справам його представників.

Старода́вній (прикметник) – дуже старий, той, який з'явився давно.

Відомий хірург Юрій Вороний є нащадком стародавнього козацького роду і яскравим представником наукової еліти України.

Ві́передити (дієслово) – робити що-небудь раніше від когось.

Юрій Вороний випередив розвиток трансплантології.

ФРАЗЕОЛОГІЗМИ

Привести до думки – підказати щось, змусити задуматися.

Зробити внесок – своєю працею розвивати науку, культуру тощо.

Духовна скарбниця України – зберігання духовних цінностей (мови, культури, пісень, традицій).

СИНОНІМИ

Уперше у світі – уперше в історії.

Відомий рід – славний рід.

Шістдесятилітній – шістдесятирічний.

Зараз – нині.

Раптово – несподівано.

ЗАВДАННЯ 1. Прочитайте складні слова. Напишіть слова і словосполучення, від яких вони утворилися.

Стародавній

кровообіг

шістдесятилітній

національно-визвольний

маловідомий

ВСТАВНІ СЛОВА, ЩО ВИРАЖАЮТЬ ЕМОЦІЇ ЩОДО СКАЗАНОГО, ОФОРМЛЮЮТЬ ДУМКУ

	упевненість	безумовно, без сумніву, безперечно Безумовно, Україна перемаже!
	невпевненість	можливо, мабуть, може, сподіваюсь
	жаль	на жаль
	радість	на щастя, на радість
	порядок думок	по-перше, по-друге, нарешті, адже, наприклад, таким чином, зокрема, отже, тож
	посилання на автора	по-моєму, по-твоєму, як кажуть, говорять, думаю, вважаю
	привернення уваги	зверніть увагу, послухайте, задумайтесь

ЗАВДАННЯ 2. У поданому тексті вставте слова, що виражають емоції, оформлюють думку.

1. _____ допомагати людям – надзвичайно благородна справа. 2. А професія медика – найгуманніша, _____ вона покликана стояти на сторожі людського життя. 3. Саме медики, _____, дарують здоров'я людям, рятують від найрізноманітніших хвороб. 4. _____ образ медика в уяві багатьох людей пов'язаний із надією і захистом. 5. _____, лікар – це посередник між людиною і Богом. 6. _____ у багатьох ситуаціях медпрацівник є останньою рятівною інстанцією для хворого. 7. _____ лікар часто лікує не лише тіло, а й душу людини, вселяючи в її серце віру та надію. 8. _____ ті, кому медики дарують радість одужання чи поліпшують якість здоров'я і життя, не можуть цього не цінувати.

ЗАВДАННЯ 3. Прочитайте речення. Скажіть, за допомогою яких слів виражено сумнів, впевненість, жаль, порядок думок.

1. Юрій Вороний є нащадком стародавнього козацького роду і, безумовно, яскравим представником наукової еліти України. 2. Можливо, втрата рідної людини привела його до думки вступити на медичний факультет Київського університету. 3. На жаль, Олександра Вороного (брата Юрія) спіткала нещаслива доля. 4. Отже, Юрій Вороний – це перший відомий у світі трансплантолог.

ЗАВДАННЯ 4. Прочитайте текст. Скажіть, про що і про кого в ньому повідомляється.

ЮРІЙ ВОРОНИЙ – ПІОНЕР ТРАНСПЛАНТОЛОГІЇ

Юрій Вороний – відомий хірург, піонер трансплантології. Він є нащадком стародавнього козацького роду і, безумовно, яскравим представником наукової еліти України.

Юрій Вороний народився 1895 року в селі Журавка на півночі України. Учитися почав у гімназії у Варшаві, де його

батько, професор математики, працював в університеті. Раптово від хвороби нирок батько помер. Можливо, втрата рідної людини привела Юрія до думки вступити на медичний факультет Київського університету. Однак у зв'язку з бурхливими соціально-політичними подіями в Україні навчання в університеті Юрію довелося перервати.

Згодом продовжив навчання в Київській державній медичній академії (зараз Київський медичний університет). Отримавши диплом лікаря, Юрій Вороний працював у Харкові, Херсоні, Житомирі. Він серйозно захопився вивченням трансплантації органів і провів першу успішну пересадку нирки на собаці.

3 квітня 1933 року в Херсоні в хірургічній клініці Інституту гематології та переливання крові Юрієм Вороним зроблена перша в історії операція з пересадки нирки людині.

Хворій дівчині, якій було двадцять шість років, пересадили нирку шістдесятилітнього реципієнта, що загинув від перелому основи черепа. Нирка

включилась у кровообіг і почала самостійно функціонувати. Уперше у світі було здійснено клінічну трансплантацію нирки. Юрій Вороний випередив розвиток трансплантології, і це започаткувало нову еру в історії медицини.

У багатьох країнах світу клінічні пересадки нирок почали робити тільки всередині ХХ століття, тому що панацею від відторгнення органів винайшов лише в 1951 році британський біолог Пітер Медавар.

В останні роки Юрій Вороний очолював Київський науково-дослідний інститут переливання крові та невідкладної хірургії.

Отже, Юрій Вороний – це перший трансплантолог, відомий у світі. Він прославив українську медицину.

https://static.ukrinform.com/photos/2020_04/1585847592-493.jpg

ЗАВДАННЯ 5. Дайте відповіді на запитання до тексту.

1. Хто такий Юрій Вороний?
2. Нащадком якого роду він є?
3. Чому навчання в університеті довелося перервати?
4. Де Юрій Вороний продовжував навчання?
5. У яких містах він працював?
6. Що він досліджував?
7. Коли і де проведена перша в історії операція з пересадки нирки людині?
8. Кому і від кого було пересаджено нирку 3 квітня 1933 року?
9. Чому вважається, що Юрій Вороний випередив розвиток трансплантології?

ЗАВДАННЯ 7. Прочитайте текст. Скажіть, яка інформація є відомою вам, а яка новою.

3 квітня 1933 року Юрій Вороний провів операцію з пересадки трупної нирки людині в клінічних умовах. До лікарні Херсона «швидка» доставила двадцятишестирічну дівчину, яка несподівано отруїлася. У пацієнтки відмовили нирки. У цей же час у лікарню поступив шістдесятирічний чоловік із переломом основи черепа. Не приходячи до тями, він помер. «Смерть цієї людини може подарувати життя молодій жінці, адже його нирки здорові», – сказав колегам завідувач хірургічним відділенням Юрій Вороний. До цього Юрій Вороний проводив дослідження на тваринах із пересадки органів.

Вороному вдалося провести операцію, і нирка почала функціонувати. Однак пацієнтка прожила тільки дві доби. Тоді наука ще не знала методів проти відторгнення організмом чужих органів.

Хоча перша у світі операція з пересадки нирки була не зовсім вдалою, хірург Юрій Вороний довів, що в клінічних умовах пацієнтам можна

пересаджувати не тільки шматочки тканин, а й цілі органи, взяті від померлої людини.

ЗАВДАННЯ 8. До поданих речень-аргументів доберіть контраргументи. Використовуйте мовні конструкції: *я з цим не згоден/не згодна; це не так; навпаки.*

1. Утрата батька привела до думки Юрія Вороного ніколи не займатися медициною.
2. Коли почалася революція, Вороний продовжував навчатися в університеті.
3. Проводячи першу операцію з пересадки нирки, Вороний не мав досвіду з трансплатології.
4. Результат першої у світі трансплантації нирки не став відкриттям у медицині.
5. Юрій Вороний не довів, що в клінічних умовах пацієнтам можна пересаджувати органи.

ЗАВДАННЯ 9. Прочитайте інформацію про розвиток трансплатології в Україні. Додайте до речень вставні слова, що виражають емоції та оформлення думки.

Фахівців у сфері трансплантології готують у Запоріжжі. У Запорізькій академії післядипломної освіти відкриті спеціальні курси тематичного вдосконалення для трансплант-координаторів, для анестезіологів із констатації смерті головного мозку та з роботи всієї системи.

Лікарні, які можуть здійснювати пересадку органів, працюють у таких містах: Київ, Львів, Харків, Дніпро, Запоріжжя, Одеса.

Завдання на закріплення вивченого

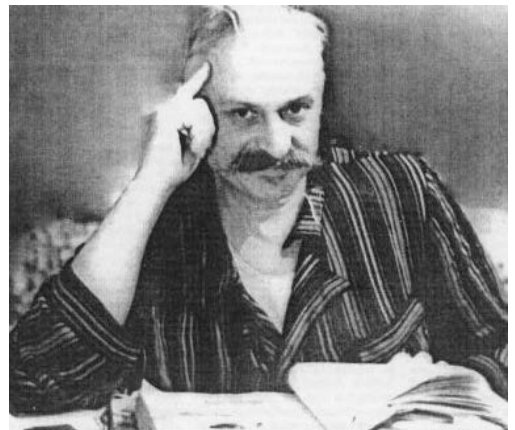

ЗАВДАННЯ 10. У речення додайте вставні слова (на жаль, зокрема, отже, таким чином, зверніть увагу, безперечно, задумайтесь).

1. _____ раптово від хвороби нирок батько помер.
2. Отримавши диплом лікаря, Юрій Вороний працював у Харкові, Херсоні, Житомирі, _____ досліджував трансплантацію органів.
3. _____ перша успішна пересадка нирки ним проведена на собаці.
4. _____ уперше у світі було здійснено клінічну трансплантацію нирки.
5. _____ це стало початком нової ери в історії медицини.
6. _____ у багатьох країнах світу клінічні пересадки нирок почали робити тільки в середині ХХ століття.
7. _____ Юрій Вороний випередив розвиток трансплантології.

ЗАВДАННЯ 11. Складіть висловлювання на тему «Чому Юрія Вороного вважають засновником трансплатології нирки?». Доберіть аргументи з попередніх текстів.

ЗАВДАННЯ 12. Опишіть характер Юрія Вороного. Користуйтеся словами з довідки:
Довідка: працьовитий, ініціативний, скромний, принциповий, обмежений, ревнивий, іронічний, заздрісний, порядний, акуратний, вірний, надійний, розумний, врівноважений, рішучий, чуйний, сміливий.

<https://www.bbc.com/ukrainian/blogs-53567008>

ЗАВДАННЯ 13. Висловіть думку, відповідаючи на запитання.

1. Чому в деяких країнах існує заборона на трансплантацію трупних органів?
2. Чи розвинена трансплатологія у вашій країні?

ЗАВДАННЯ 14. Підготуйте розповідь про видатних лікарів вашої країни. Дотримуйтесь плану.

1. Загальна інформація. Короткі відомості з біографії.
2. Факти, аргументи про діяльність і внесок у розвиток медицини.
3. Висновок. Чому цей лікар всесвітньо відомий?

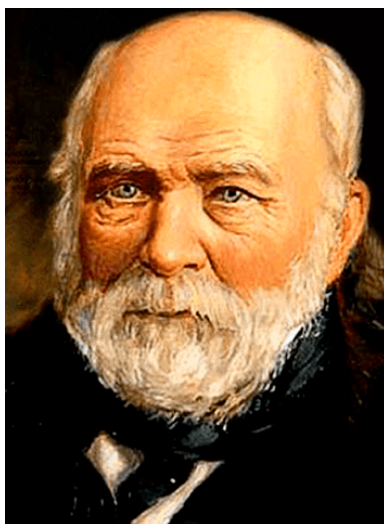
ЗАВДАННЯ 15. Прочитайте речення. Виберіть інформацію, яка стосується певної персони, і поставте відповідні цифри у клітинки.

Володимир Хавкін

<https://vogue.ua/article/culture/lifestyle/toy-shcho-peremig-smert-yak-ukrajinec-volodimir-havkin-vryatuvav-svit-vid-chumi-i-holeri-49275.html>

5	6	9	11	14	17
---	---	---	----	----	----

Микола Пирогов

<https://www.vinnitsa.info/news/s-ohodni-210-rokiv-z-dnya-narodzhennya-mykoly-pyrohova-fakty-pro-vidomoho-vchenoho.html>

1	4	7	10	13	15
---	---	---	----	----	----

Юрій Вороний

<https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/2910774-urij-voronij-trimati-rozmah-kril.html>

2	3	8	12	16	18
---	---	---	----	----	----

1. Він є основоположником нової галузі медицини – хірургічної анатомії.
2. Утрата рідної людини привела його до думки вступити на медичний факультет Київського університету.
3. Був учасником національно-визвольної боротьби, через що навчання в університеті довелося перервати.
4. У 1847 році вперше у світі масово застосував ефірний наркоз у воєнних умовах.
5. Всесвітньо відомий український бактеріолог, імунолог, епідеміолог.
6. У дитинстві він навчався в чоловічій гімназії в Бердянську.

7. Заклав основи вітчизняної воєнно-польової хірургії: почав широко застосовувати антисептики, ефірний наркоз.
8. Досліджував трансплантацію органів.
9. Під час епідемії холери в Європі 1892 року він винайшов протихолерну вакцину, випробувавши її на собі.
10. Йому доводилось оперувати одночасно на трьох столах, по 80–100 хворих за добу.
11. З 1896 року працював в Індії, де створив першу в історії вакцину проти чуми.
12. Перша успішна пересадка нирки проведена ним на собаці.
13. Керував великою хірургічною клінікою й безкоштовно консультував у декількох лікарнях для бідних.
14. Видатний учений був призначений головним бактеріологом Індії та директором Бомбейської протичумної лабораторії.
15. Побудував аптеку, сам вирощував рослини, необхідні для приготування ліків. Багато ліків там відпускалися безкоштовно. На рецепті зазначалось «пропаурег» (для бідного).
16. 3 квітня 1933 року в Херсоні в хірургічній клініці Інституту гематології та переливання крові ним проведена перша в історії операція з пересадки нирки від людини людині.
17. За рік до смерті він заповів власні кошти (500 тисяч доларів) на створення фонду заохочення молодих наукових талантів. Цей фонд існує й досі.
18. В останні роки він очолював Київський науково-дослідний інститут переливання крові та невідкладної хірургії.

ЗМІСТОВИЙ БЛОК 6
ВИРАЖЕННЯ ФУНКЦІЇ ПРЕДМЕТА ТА ОБ'ЄКТА.
ЯК ВИЗНАЧИТИ, ІДЕНТИФІКУВАТИ ЯКІСНІ ТА КІЛЬКІСНІ ОЗНАКИ
ПРЕДМЕТА ТА ОБ'ЄКТА
(ФОРМА, РОЗМІР, КОЛІР ПРЕДМЕТА ТА ОБ'ЄКТА)

Комунікативний мінімум

- Повідомити з опорою на малюнок/графік, схему про матеріальний об'єкт.
- Як описати процес з опорою на логіко-змістовні схеми.
- Використання лексичних конструкцій уточнення, узагальнення, протиставлення.
- Як виправити помилкові висловлювання.
- Як висловити незгоду з чужою думкою.
- Як запитати інформацію про процес/об'єкт з заданої інтенційної програми.

Грамматика

- Використання медичної термінології.
- Префікси дієслів. Доконаний/недоконаний вид.
- Використання найвищого ступеня порівняння прикметників.
- Використання фразеологізмів (за темою).
- Словотворення.
- Використання дієслів і дієприкметників.

ВНУТРІШНЯ СОННА АРТЕРІЯ

СЛОВНИК УРОКУ

Патоло́гія (іменник) – відхилення від норм життєдіяльності організму.
Карієс зубів – патологічний процес.

Рум'янець (іменник) – природний рожевий або червонястий колір щік, обличчя.
Після прогулянки у дітей з'явився рум'янець на щоках.

Параліч (іменник) – це повна нездатність до виконання рухів.
У хворого параліч нижніх кінцівок.

Судо́ма (іменник) – надмірне скорочення м'язів.
У бабусі виникла судома рук.

Непритомніти (дієслово) – втрачати свідомість.
Людина, після ін'єкції, знепритомніла.

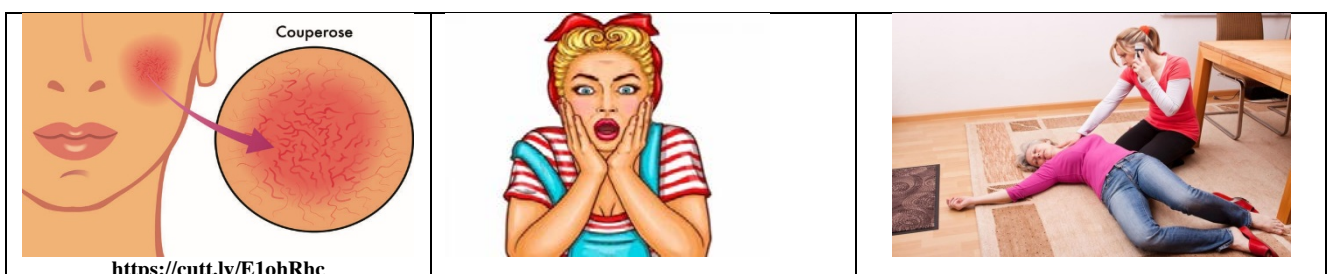
Шок (іменник) – порушення нервово-рефлекторної діяльності внаслідок фізичної чи психічної травми.
Пацієнт отримав шок після травми.

Розлад мови – порушення вимови звуків, слів, речень.

Дратівлівий (прикметник) – людина перебуває в стані нервового збудження.
Пацієнт був дратівливий та слабкий.

Емоційне піднесення – щастя, радість, впевненість, любов.
Позитивні емоції зумовлюють розширення кровоносних судин, підвищення розумової та фізичної працездатності.

ЗАВДАННЯ 1. Ознайомтеся з термінами.

	https://cutt.ly/m1ojrHJ	https://cutt.ly/e1ojS6K
рум'янець на щоках	шок	непритомність
		
https://cutt.ly/b1okhBD	https://cutt.ly/R1okHAV	https://cutt.ly/h1oli10
Дратівливий/нервовий	Параліч обличчя	Емоційне піднесення

ЗАВДАННЯ 2. Зверніть увагу на значення слів «приводити» чи «призводити».

Слово «приводити» означає:

- допомагати чи примушувати йти за собою (приводити до кабінету, привести до лікарні).
- спонукати прийти куди-небудь (моя мрія

привела мене до навчання, приводить до позитивних результатів).

Коли ж ідеться про щось таке, що спричиняє певний негативний наслідок, тоді використовуємо дієслово «призводити»: Наприклад: *призвели до забруднення, призводить до негативних наслідків.* <https://www.slideshare.net/AlinaDiadichenko/ss-80177393>

Поясніть: *Ця хвороба (привела чи призвела) до ускладнень і трагічного кінця.*

ЗАВДАННЯ 3. Від поданих прикметників утворіть іменники за допомогою суфікса *-ість*.

1. Недостатній –	6. Активний –
2. Зовнішній –	7. Наявний –
3. Слабкий –	8. Свідомий –
4. Емоційний –	9. Дратівливий –
5. Легкий –	10. Необхідний –

ЗАВДАННЯ 4. Від поданих іменинників утворіть граматичні форми множини називного та родового відмінків.

Зразок: умова – умови – умов.

1. гілка		
2. нерв		
3. голова		
4. обличчя		
5. шия		
6. артерія		
7. око		
8. судина		
9. кінцівка		

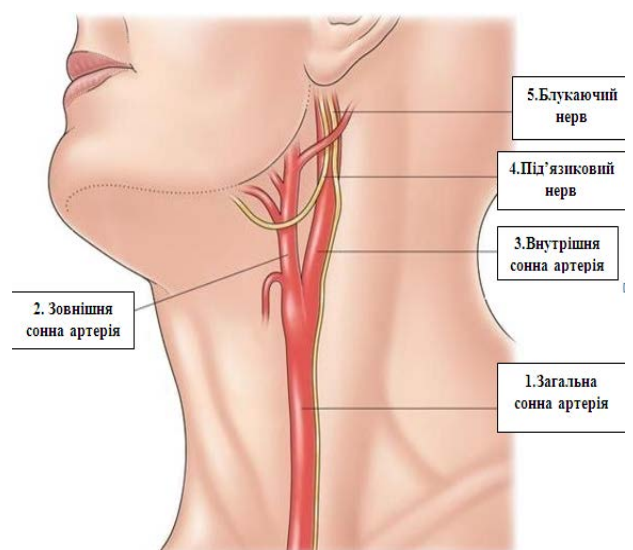
ЗАВДАННЯ 5. Розгляньте таблицю. Виділіть основну інформацію.

СОННІ АРТЕРІЇ		
	Характеристика	Функції
Сонні артерії	<p>Артерії – це судини, які несуть кров від серця. Сонних артерій в тілі людини шість:</p> <ul style="list-style-type: none"> • дві загальні; • дві зовнішні; • дві внутрішні. <p>Вони характеризуються наявністю блукаючого і під'язикового нерва.</p> <p>З кожного боку шії розташовано по одній сонній артерії. Права загальна сонна артерія міститься з правого боку шії. Ліва артерія відгалужується від аорти і поширюється вгору з лівого боку шії.</p> <p>Довжина загальних сонних артерій неоднакова. Зліва вона довша, оскільки відходить від дуги аорти. Справа артерія бере початок від плечеголового стовбура – загальної частини артерії, що несе кров до рук і голови.</p>	<p>Основне їхнє завдання – забезпечити достатній приплив крові, а разом із нею – кисню і поживних речовин до головного мозку, органів слуху, нюху, зору, тканин голови, обличчя, шії.</p> <p>Недостатнє постачання мозку кров'ю призводить до розвитку патологічних станів. А це може загрожувати здоров'ю і життєздатності всього організму.</p> <p>Кожна сонна артерія розгалужується на внутрішні та зовнішні судини біля верхньої частини щитовидної залози. Обидві загальні сонні артерії можуть бути використані для вимірювання пульсу людини. Для тих, хто перебуває в шоці, це може бути ключовим показником, оскільки інші артерії тіла можуть не мати виявленого пульсу.</p>

Зовнішня сонна артерія. Гілки	<p>Зовнішня частина сонної артерії проходить вище гортані в напрямку до лицьової частини голови. Вона розділяється на дві гілки, одна з яких постачає кров'ю головний мозок, а друга – обличчя та очі.</p>	<p>Зовнішня сонна артерія – постачає кисневу кров у горло, залози шиї, язик, обличчя, рот, вухо, шкіру голови та тверду мозкову оболонку.</p> <p>Кінцеві гілки утворюють мережу капілярів, завдяки яким у певних життєвих ситуаціях очні яблука можуть почервоніти, а шкіра обличчя – покритися рум'янцем.</p>
Внутрішня сонна артерія Гілки	<p>Внутрішня частина сонної артерії транспортує в клітини мозку артеріальну кров. Від внутрішньої сонної артерії відходять дрібні гілки, які живлять тверду оболонку головного мозку, постачають кисень у кров, яка надходить до мозку та очей. Гілки характеризується наявністю множинних нервових закінчень.</p>	<p>Під впливом інших зовнішніх факторів у стресу, спекотної погоди та внутрішній артерії може збільшитися кровотік. У цьому випадку людина відчуває прилив сил і емоційне піднесення. Але якщо інтенсивність кровотоку буде перевищувати норму тривалий час, почнеться процес спаду і людина буде у стані слабкості.</p> <p style="text-align: right;">https://cutt.ly/P1oEonp</p>

ЗАВДАННЯ 6. Дайте відповіді на запитання.

1. Яке основне завдання сонних артерій?
2. Де розташовані сонні артерії?
3. Яка функція сонних артерій?
4. Чи однакова довжина артерій?
5. На які судини розгалужується сонна артерія?
6. Яка функція зовнішньої сонної артерії?
7. Які функції гілки зовнішньої сонної артерії?
8. Яка функція внутрішньої сонної артерії?
9. Які функції гілки внутрішньої сонної артерії?
10. Чому важливий стан сонної артерії? Аргументуйте відповідь

<https://cutt.ly/E1oRnor>

ЗАВДАННЯ 7. Прочитайте текст. Підкресліть опорні слова й словосполучення, що називають частини внутрішньої сонної артерії.

Внутрішня сонна артерія – це кровоносна судина, яка відходить від загальної сонної артерії та переносить артеріальну кров до голови. Вона поділяється на чотири частини:

Шийна частина визначається від місця відходження від загальної сонної артерії. Від шийної частини внутрішньої сонної артерії ніякі гілки не відходять.

Кам'яниста частина проходить у сонному каналі та утворює невеликі гілочки: сонно-барабанні артерії; артерію крилоподібного каналу.

У печеристій частині від внутрішньої сонної артерії відходять такі гілки: основна і крайова гілки; нижня артерія; оболонна гілка; гілки трійчастого вузла.

Мозкова частина – кінцевий відділ внутрішньої сонної артерії, який розгалужується на гілки: очна артерія; передня і середня мозкові артерії; задня сполучна артерія; передня артерія судинного сплетення. <https://cutt.ly/K1oYKVz>

ЗАВДАННЯ 8. Утворіть потрібні форми слів і словосполучень у дужках.

1. Сонні (артерія) _____ забезпечують кровопостачання (органи)_____ голови.

2. Через порушення роботи (головний мозок)_____, може постраждати весь організм людини.

3. Якщо виникає тромбоз (внутрішня сонна)_____ артерії, яка живить відділи головного мозку, то симптоми будуть такими:

– сильний головний біль;

– розлад (мова)_____;

– судом, паралічі (кінцівки)_____;

– порушення (орієнтація) _____ у просторі;

– порушення (зір)_____;

– психічні прояви: дратівливість, порушення (пам'ять)_____.

ЗАВДАННЯ 10. Від поданих дієслів утворіть іменники, використовуючи суфікси -ення, -ання.

Натиснути –	виникати –
здійснити –	інформувати –
Знизити – зниження	голодувати –
спостерігати –	розташувати –
знепритомніти –	надати –

ЗАВДАННЯ 11. Прочитайте мікротекст. Підкресліть основну інформацію тексту.

Під час натискання на сонну артерію здійснюється активне зниження тиску, уповільнюється серцебиття, спостерігається розвиток кисневого голодування, що призводить до виникнення сонливості. Якщо на аорту тривалий час впливати механічним шляхом, то людина може втратити свідомість. Якщо перетиснути сонну артерію, то людина знепритомніє. У деяких випадках діагностується летальний наслідок. Саме тому категорично забороняється перевіряти функції аорти через цікавість. Про розташування аорти повинен знати кожен, тому, що ця інформація необхідна для надання першої допомоги. <https://cutt.ly/EIoRnor>

ЗАВДАННЯ 13. Дайте відповіді на запитання.

1. Чому одну з артерій називають «сонною»?
2. Що призводить до виникнення сонливості?
3. Коли людина може втратити свідомість?
4. Що відбувається з людиною, якщо перетиснути сонну артерію?
5. Що повинен знати кожен стосовно натискання на сонну артерію?
6. Який висновок ви можете зробити, після прочитаної інформації?

Завдання на закріплення вивченого

ЗАВДАННЯ 14. Тест. Виберіть правильні відповіді.

1. Сонних артерій у тілі людин.

А чотири;

Б шість;

В вісім;

2. Зовнішня сонна артерія розділяється на дві гілки, одна з яких постачає кров'ю _____, а друга – _____

А шию, серце;

Б вуха, шию;

В головний мозок, обличчя та очі.

3. Внутрішня частина сонної артерії транспортує в клітини мозку _____

А артеріальну кров;

Б венозну кров;

В артеріальну й венозну кров.

4. Внутрішня сонна артерія поділяється на _____ частини.

А три;

Б чотири;

В п'ять.

5. Від шийної частини внутрішньої сонної артерії _____

А гілки з'єднуються;

Б гілки відходять;

В ніякі гілки не відходять.

6. Основна і крайова гілки; нижня артерія; оболонна гілка; гілки трійчастого вузла – це гілки_____частини

А печеристої;

Б мозкової;

В шийної і кам'янистої.

7. Сонно-барабанні артерії та артерії крилоподібного каналу, це – гілки_____частини

А печеристої;

Б мозкової та шийної;

В кам'янистої.

8. Мозкова частина – кінцевий відділ _____

А загальної сонної артерії;

Б внутрішньої сонної артерії;

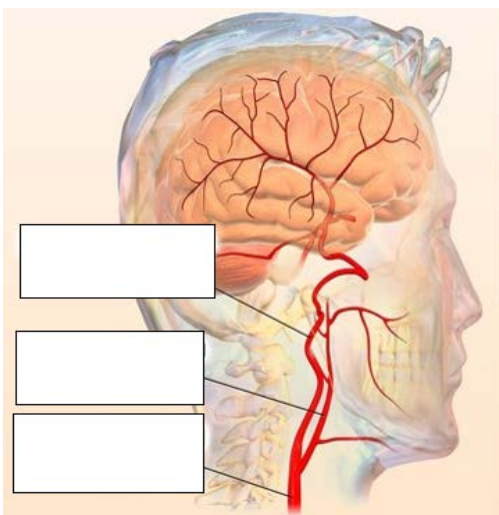
В зовнішньої сонної артерії.

9. Якщо перетиснути сонну артерію, то людина _____

А матиме шок;

Б знепритомніє;

В буде в емоційному піднесенні.

10. Підпишіть на малюнку сонні артерії:

1. загальна

2. зовнішня

3. внутрішня.

<https://cutt.ly/41oIz83>

АРТЕРІЇ ГОЛОВНОГО ТА СПИННОГО МОЗКУ

СЛОВНИК УРОКУ

Закупорка (іменник) – щільно закритий отвір у чомусь.
У хворого закупорка судин.

Тромб (іменник) – згусток крові, що утворюється у кровоносних судинах.
Процес утворення тромбу називають тромбозом.

Вразливий (прикметник) – який легко й швидко піддається подразненню.
Серце людини вразливе.

Токсини (іменник) – отруйні речовини.
Сполуки, що спричиняють отруєння.

Мережа (іменник) – багато схрещених, переплетених ліній.
Мережа аптек. Наявність в організмі великої мережі кровоносних судин.

Спазм (іменник) – судорожне скорочення м'язів.
Спазм є досить болючим і приносить неприємні відчуття пацієнта.

Слабкий (прикметник) – має невелику фізичну силу.
Після хвороби організм дуже слабкий.

Судома (іменник) – мимовільне скорочення м'язів від болю, холоду.
Маруся відчувала, що все її обличчя пересмикує нервова судома.

Порушення координації – порушення моторики, рухів.

Втрата свідомості – гостра недостатність кровообігу в головному мозку.
Від перехвилювання сестра втратила свідомість

Онiмiння (іменник) – втрата чутливості рук, ніг.
Після ін'єкції пацієнт відчув оніміння ясен.

Нудота (іменник) – неприємне, безболісне відчуття потреби блювання.

Гикавка (іменник) – порушення функції зовнішнього дихання.
Після переїдання з'явилася гикавка.

ЗАВДАННЯ 1. Від поданих дієслів, за допомогою суфіксів *-н-, -ен-, -т-*, утворіть пасивні дієприкметники. Складіть із ними словосполучення.

- Видалити* – видалений зуб
- Порушити – порушене заняття
- Відмовити – відмовлена послуга
- Назвати – названий зуб
- Здійснити – здійснена процедура
- Супроводити – супровідний процес
- Вразити – вражена людина
- Закупорити – закупорена вена
- Призвести – призведений механізм

ПАСИВНІ ДІЄПРИКМЕТНИКИ	
Виражають ознаку предмета , який зазнає на собі дії іншого предмета	
<i>Минулий час</i>	
<i>-н-, -ен-, -т</i>	
<i>зірваний, розфарбований, роз'їдені, забутий,</i>	

<https://cutt.ly/71oI84Z>

ЗАВДАННЯ 2. З'ясуйте, від яких слів утворені подані слова. Складіть із ними речення.

Кровопо́стачання, міжреберний, внутрішньочерепний, спинномозковий, крововилив.

ЗАВДАННЯ 3. Поєднайте слова-синоніми.

1. Вразливий	1. Перетворення
2. Судина	2. Безліч
3. Видозміна	3. Порядок
4. Багато	4. Псування, руйнування
5. Основний	5. Чутливий
6. Система	6. Вена, артерія, аорта
7. Пошкодження	7. Головний

Види дієслів

Доконаний

↓

Дія завершена в минулому
або обов'язково відбудеться
в майбутньому

↓

що зробити?
що зробив?
що зроблю?

↓

зв'язати – зв'язав, зв'яжу;
зшити – зшили, зшиють

Недоконаний

↓

незавершена,
необмежена в часі дія

↓

що робити?
що робив?
що роблю?

↓

в'язати – в'язав, в'яжу;
шити – шили, шіють

<https://ppt-online.org/1221888>

ЗАВДАННЯ 4. Подані дієслова запишіть у таблицю.

Розподіли дієслова за їхнім видом

недоконаний

доконаний

<https://cutt.ly/11oPI4L>

Закупорити, закупорювати, здійснити, здійснювати, пошкоджувати, пошкодити, порушити, постачати, постачити, видаляти, видалити, відходити, відійти, призвести, призводити.

ЗАВДАННЯ 5. Прочитайте текст. Поділіть його на змістові частини. Підкресліть інформацію, де говориться про артерії головного і спинного мозку.

КРОВОПОСТАЧАННЯ ГОЛОВНОГО ТА СПИННОГО МОЗКУ

Кровообіг головного мозку здійснюється двома артеріальними системами – внутрішньої сонної і хребетної артеріями.

Артерії постачають насичену киснем кров, глюкозу та інші поживні речовини до мозку, а вени несуть венозну кров назад до серця, видаляючи з мозку вуглекислий газ та інші продукти обміну речовин.

Мозок дуже вразливий до змін у кровообігу та порушень мозкового кровообігу. На структуру судин впливають шкідливі звички, харчування, зайва вага тощо. Усе це призводить до атеросклерозу судин.

Атеросклероз – це хвороба кровоносної системи, що характеризується накопиченням холестерину на стінках артерій, формуванням атеросклеротичних бляшок. Найбільш небезпечними наслідками такого накопичення є закупорка судин, що ведуть до головного мозку. Закупорка, у свою чергу, може стати причиною інсульту та інших серйозних захворювань.

Інсульт – ушкодження тканин мозку, яке виникає внаслідок порушення кровообігу. Виникає він через раптове припинення постачання крові до клітин мозку, через що вони починають відмирати.

Лікарі розпізнають два види інсульту: ішемічний (виникає через блокування судин тромбом)

і <https://mklshmd.com.ua/insult/>

геморагічний (виникає через розрив судини, що призводить до крововиливу).

Судини спинного мозку, спускаючись уздовж спинного мозку, з'єднуються між собою численними гілками, утворюючи на поверхні мозку судинну мережу.

Артерія Адамкевича – найбільша артерія спинного мозку. Вона відходить від лівої задньої міжреберної артерії на рівні між 9-ою та 12-ою міжреберними артеріями, які відгалужуються від аорти. Артерія здійснює основне кровопостачання відділів спинного мозку.

У разі пошкодження, травм або закупорювання артерії виникає синдром передньої спинномозкової артерії, що супроводжується порушенням рухової функції нижніх кінцівок.

<http://medbib.in.ua/krovosnabjenie-golovnogo-spinnogo.html>

ЗАВДАННЯ 6. Дайте відповіді на запитання.

1. За допомогою яких артерій здійснюється кровопостачання головного мозку?
2. Яку кров постачають артерії?
3. Яку роль відіграють вени?
4. Що впливає на структуру судин?
5. Що таке атеросклероз?
6. До чого призведе накопичення холестерину?
7. Що таке інсульт?
8. Як виникає інсульт і до чого він призводить?
9. Які види інсульту існують?
10. Яка найбільша артерія спинного мозку?
11. До чого призведуть травми, закупорка, пошкодження артерії?

ЗАВДАННЯ 7. Розгляньте малюнок «Інсульт. Як розпізнати і надати першу допомогу».

ФАКТИ

ІНСУЛЬТ - ЯК РОЗПІЗНАТИ І НАДАТИ ПЕРШУ ДОПОМОГУ

СИМПТОМИ

- раптова слабкість
- гострий головний біль
- судоми
- порушення координації, втрата свідомості
- оніміння губ, рук, ніг, половини обличчя
- нудота, блювання, гикавка, підвищення температури
- погіршення зору

ЯК ВИЗНАЧИТИ

ПОПРОСИТЬ:

посміхнутися (один куточок рота опущений)

підняти обидві руки (одна опущена)

відповісти на просте запитання (складно або неможливо)

висунути язик (несиметрична форма)

ПОКИ ЇДЕ ШВИДКА

- покладіть під спину подушки, піднявши голову на 30°
- розстебніть одяг
- відкрийте вікно
- не годуйте і не поїть
- запишіть точний час нападу

ТЕРМІНОВО!

Викликайте швидку 103 - впродовж 2 год. після перших ознак хвороби
У лікарів є 4,5 год., аби мінімізувати наслідки інсульту

<https://naiu.org.ua/insult-vak-rozpiznaty-symptomy-i-shho-robyty/>

ЗАВДАННЯ 8. Працюючи парами, розпитайте один одного, використовуючи запитання із завдання 7 про:

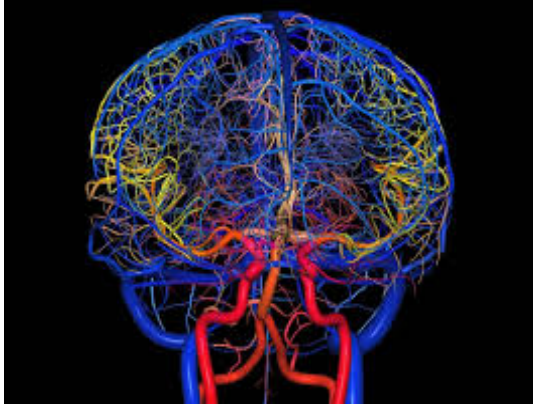

- симптоми;
- ознаки;
- ваші дії;
- перша допомога.

ЗАВДАННЯ 9. Запишіть подані слова в дужках у відповідній формі.

1. Постійне підвищення (тиск) _____
2. Пошкодження (судини)_____
3. Формування (холестеринові бляшки) _____
4. Спазм та звуження (артерії)_____
5. Відкладення (солі)_____
6. Здавлення (хребетні артерії)_____
7. Утворення (тромб)_____
8. Скупчення (токсини)_____
9. Спричинення (сильний крововилив)_____.
- 10.Порушення (серцевий ритм)_____ .

ЗАВДАННЯ 10. Розгляньте таблицю, підкресліть основні причини зниження циркуляції крові.

<p>Діабет. Пошкодження судин, що тягне за собою зміну кровообігу. https://cutt.ly/X1oHmjC</p>		<p>Гіпертонія. Постійне підвищення тиску призводить до зміни стану судин мозку https://cutt.ly/J1s8h5Z</p>	
	<p>Атеросклероз. Формування холестеринових бляшок призводить до утрудненого потоку крові та звуження просвіту судин. https://cutt.ly/B1dq212</p>		<p>Пусковим механізмом у багатьох випадках є стрес, що викликає спазм та звуження артерій</p>
<p>Остеохондроз. Деформація хребців та відкладення солей призводять до здавлення хребетних артерій. https://cutt.ly/W1dq2u</p>		<p>Порушення серцевого ритму. Провокує різкі перебої у надходженні крові. https://cutt.ly/h1s6ZTv</p>	

 <p>Тромбоемболія.</p> <p>Припинення циркуляції крові</p> <p>може призвести до утворення тромбу в будь-якій з внутрішньомозкової судини.</p> <p>https://cutt.ly/01de5VZ</p>	 <p>Проблеми з веноним відтоком. Застій крові</p> <p>призводить до скупчення токсинів та підвищення внутрішньочерепного тиску.</p> <p>https://cutt.ly/j1drlw0</p>
<p>Травми голови.</p> <p>Сила удару може спричинити струс мозку, а також пошкодження нервів та тканин, а гострі внутрішні кістки черепа можуть розірвати артерії та вени, що проходять через головний мозок, та спричинити сильний крововилив.</p> <p>https://cutt.ly/J1drO7G</p>	

ЗАВДАННЯ 11. Користуючись опорними фразами із таблиці (завдання 10), розкажіть про порушення мозкового кровообігу, які мають внутрішньо- та позасудинні причини.

Завдання на закріплення вивченого

ЗАВДАННЯ 12. Виконайте тест.

1. Хвороба кровоносної системи, що характеризується накопиченням холестерину на стінках артерій, формуванням атеросклеротичних бляшок, це

- А) атеросклероз
- Б) інсульт
- В) тромбоемболія.

2. Порушення роботи та ушкодження тканин мозку, яке виникає внаслідок порушення його кровообігу, це

- А атеросклероз
- Б інсульт
- В тромбоемболія.

3. Лікарі розпізнають _____ види інсульту

- А один
- Б два
- В три

4. Ішемічний вид інсульту виникає через _____ судин тромбом

- А блокував
- Б блокувати
- В блокування

5. Геморагічний вид інсульту виникає через _____ судини

- А розрив
- Б накопичення
- В тромбоз

6. Артерія Адамкевича – _____ мозку

- А найбільша артерія спинного
- Б найбільша артерія головного
- В найменша артерія спинного

7. Кровообіг головного мозку здійснюється _____ артеріями

А внутрішньої сонної і хребетної

Б зовнішньої сонної і хребетної

В артерія Адамкевича, внутрішньої сонної і хребетної

8. Артерії постачають насичену _____ до мозку

А киснем кров, глюкозу

Б кисень крові, глюкоза

В кисень кров'ю, глюкозою

9. Вени несуть венозну кров _____

А вперед до серця

Б назад до мозку

В назад до серця

10. Мозок _____ вразливий до змін у кровообігу

А дуже

Б не дуже

В мало

ВЕНИ ГОЛОВИ ТА ШИЇ

СЛОВНИК УРОКУ

Прито́ка (іменник) – приєднання меншої вени в одну головну.
Внутрішня яремна вена має черепні притоки.

Дрібний (прикметник) – малий за розміром.
Дрібний дощ, дрібні вени.

Піднебіння (іменник) – верхня стінка ротової порожнини.
Розглядаючи ротову порожнину, лікар виявив на піднебінні стоматит.

Мигда́лики (іменник) – орган у ротоглотці.
Мигда́лики нагадують форму мигдального горіха.

Катериза́ція (іменник) – процес введення катетера.

Свербіння (іменник) – це неприємне відчуття, що викликає потребу розчухування.
Свербіння на шкірі може супроводжувати велику кількість захворювань.

ЗАВДАННЯ 1. Ознайомтеся з малюнками. Поясніть значення слів.

 https://cutt.ly/j1dvn9y	 https://cutt.ly/u1duDgV Пробки в мигдаликах	 https://cutt.ly/d1dietyw
піднебіння	мигдалики	підборіддя
 https://cutt.ly/11diDec	 https://cutt.ly/q1da15e	 https://cutt.ly/11ddODI
тромбоз	притоки	катетеризація

ЗАВДАННЯ 2. Від поданих прикметників утворіть прислівники, які відповідають на запитання як?

Зразок: випадковий – випадково.

Глибокий – глибоко	паралельний –
поверхневий –	загальний –
дрібний –	міцний –
зовнішній –	складний –
внутрішній –	довгий –

ЗАВДАННЯ 3. Згрупуйте слова, які мають спільні корені.

Вена, верх, плести, венозний, єднати, підбирати, сплести, плетіння, лити, поверховий, від'єднано, підлити, збирати, сплетіння, злиття, з'єднуючий.

ЗАВДАННЯ 4. Утворіть форми вищого та найвищого ступенів порівняння (просту та складену форми) прикметників.

Зразок: активний – активніший, найактивніший, більш активний, найбільш активний

Досконалий – _____
розвинений – _____
високий – _____
міцний – _____
простий – _____
великий – _____
складний – _____

ЗАВДАННЯ 5. З'ясуйте написання складних слів.

Позачерепний, верхньощелепна, піднижньощелепна, позанижньощелепна, підборіддя, крилоподібний, під'язиковий, підключична, плечоголовна.

ЗАВДАННЯ 6. Запишіть дієслова, від яких утворені дієприслівники.

Складіть із ними словосполучення.

1. Руйнуючи –
2. Накопичуючи –
3. Використовуючи –
4. Оточуючи –
5. Утворюючи –
6. Споживаючи –
7. Збираючи –
8. Об'єднуючи –
9. Впадаючи –
10. Сплітаючи –

ЗАВДАННЯ 7. Прочитайте виділені ключові слова в тексті. Чи можна за ними визначити тему і зміст? Прочитайте текст. Складіть план.

ЯРЕМНА ВЕНА

<https://cutt.ly/b1dhXWd>

Яремні вени розташовані на шії і збирають кров із шії та голови. Вони належать до системи верхньої порожнистої вени. Існує три пари яремних вен, які поділяться на глибокі й поверхневі. Глибокі вени:

1. Внутрішня яремна вена найбільша. Вона утворюється в порожнині черепа, має черепні притоки: **очні вени** збирають кров

із орбіти; **вени лабіринту** – із внутрішнього вуха; **вени мозку** – венозну кров з мозку. **Диплоетичні (вени губчатки)** збирають венозну кров з губчастих кісток черепа. **Оболонкові вени** впадають у крилоподібне венозне сплетення, тому вони є позачерепними притоками внутрішньої яремної вени. **Глибокі вени** мозку збираються у велику вену мозку.

Позачерепні притоки внутрішньої яремної вени: верхня щитоподібна вена збирає венозну кров із щитоподібної залози і гортані; **язикова вена** – з язика, під'язикової слинної залози; **лицева** – з обличчя, підборіддя, піднижньощелепної слинної залози, піднебіння і мигдаликів; **горлові вени** збирають венозну кров із горла та середнього вуха. **Позанижньощелепна вена** утворюється від злиття двох вен: поверхневої скроневої і верхньощелепної.

Крилоподібне венозне сплетення збирає венозну кров з верхньощелепної артерії (зубів, щелеп, ротової порожнини, піднебіння, жувальних м'язів), з'єднується з лицевою веною та притоками внутрішньої яремної вени.

Внутрішня яремна вена з'єднується з підключичною веною, утворюючи венозний кут і впадає в плечоголовну вену.

Підключична вена збирає венозну кров із тканин шиї. Вона з'єднується з внутрішньою яремною веною і впадає в плечоголовну вену.

Поверхневі вени:

2. Зовнішня яремна вена менша діаметром. Цю вену добре видно під час співи, крику або кашлю. Вона утворюється від злиття двох вен: потиличної і задньої вушної. Зовнішня яремна вена збирає кров від поверхневих утворень голови, обличчя та шиї. Інколи її використовують для катетеризації та введення лікарських засобів. Важливим притоком для неї є передня яремна вена.

3. Передня яремна вена дрібна. Вона утворюється в межах підборіддя, проходить уздовж серединної лінії шиї, впадає в зовнішню яремну вену. Передня яремна вена утворюється в результаті злиття дрібних поверхневих вен шиї у під'язиковій ділянці. У нижніх відділах шиї права і ліва передні яремні вени утворюють венозну дугу. <https://cutt.ly/a1dhpw3>

ЗАВДАННЯ 8. Розгляньте схему «Система верхньої порожнистої вени: вени голови і шиї». Використовуючи опорні слова та словосполучення тексту (завдання 7), розкажіть про яремну вену.

**СИСТЕМА ВЕРХНЬОЇ ПОРОЖНИСТОЇ ВЕНИ:
ВЕНИ ГОЛОВИ І ШИЇ**

ЗАВДАННЯ 9. Знайдіть у тексті (завдання 7) речення, які підтверджують або спростовують подану інформацію. Висловіть своє ставлення, використовуючи слова-речення:

«Ні, я не згоден (не погоджуюсь) із тим, що...»,

«На мою думку, це твердження є правильним (неправильним), тому що.....»

«Так, я згоден (Ні, я не згоден), що .....»,

«Так, але.....»,

«Я вважаю, що це .....»,

«Це не так, тому що.....»

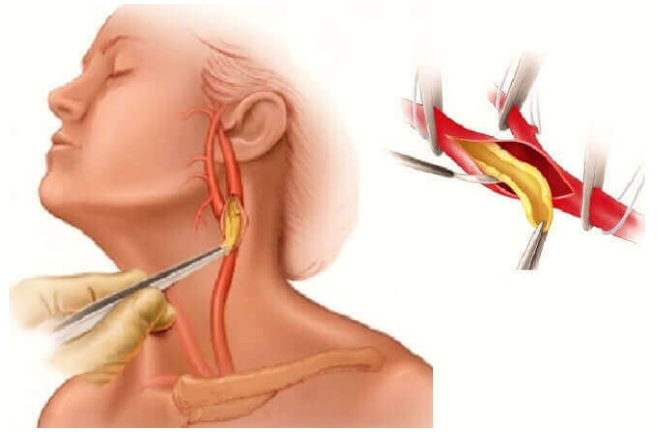
1. Яремні вени належать до системи верхньої і нижньої порожнистої вени.
2. Вени голови і шиї діляться на глибокі і поверхневі.
3. Існує чотири пари яремних вен.
4. Зовнішня яремна вена утворюється в порожнині черепа.
5. Позачерепні притоки внутрішньої яремної вени – це вени оболонкові, верхня щитоподібна, язикова, лицева, горлові, позанижньощелепна.
6. Зовнішні яремні вени – це потилична і вушні вени.
7. Притоки зовнішньої яремної вени – це передня яремна вена, поперечна вена шиї, надлопаткова вена.
8. Крилоподібне венозне сплетення збирає венозну кров із верхньощелепної артерії.
9. Внутрішня яремна вена розташована на шиї і з'єднується з підключичною веною, утворюючи венозний кут.
10. Підключична вена збирає венозну кров з шиї і голови.
11. Передня яремна вена менша діаметром за внутрішню яремну вену.
12. Зовнішню яремну вену добре видно під час співу, крику або кашлю.

<https://cutt.ly/q1djMUu>

ЗАВДАННЯ 10. Прочитайте основні симптоми тромбозу та причини його появи в яремній вені.

Тромбоз – це процес утворення одного або декількох згустків всередині кровоносної судини і порушення кровотоку.

<https://cutt.ly/y1dzkE3>

Основні симптоми тромбозу яремної вени:

- гострий біль в області шиї, що виникає під час руху голови;
- поява набряку;
- напруга і помітне збільшення вени;
- відчуття свербіння і тяжкості в області вени, почервоніння шкіри;
- слабкість у тілі;
- більш яскравий прояв малюнка вени на шиї.

Причини появи тромбозу яремної вени

В організмі людини існують чинники, що сприяють появі тромбозу в яремній вені, це:

- густота крові, яка може бути такою внаслідок вроджених і спадкових захворювань;
- пошкодження стінок судин (унаслідок травми, інфекції або операції), через які тромбоцити скупчуються в одному місці;
- уповільнення швидкості кровотоку через онкологію, хвороби серця або крові.

Фактори ризику виникнення захворювання – похилий вік, куріння і вживання алкогольних напоїв, надлишкова маса тіла й ожиріння, онкологічні захворювання, серцево-судинні захворювання тощо.

<https://healthday.in.ua/zakhvoryuvannya/tromb-v-sonnoi-arterii>

ЗАВДАННЯ 11. Працюючи парами, розпитайте один одного про:

- основні симптоми тромбозу яремної вени;
- причини появи тромбозу яремної вени;
- фактори ризику виникнення захворювання.

Завдання на закріплення вивченого

ЗАВДАННЯ 12. Виконай тести.

1. Процес утворення згустків всередині кровоносної судини і порушення кровотоку, це –

- А тромбоз
- Б набряк
- В вена

2. Яремні вени збирають кров із

- А шиї
- Б голови.
- В шиї і голови.

3. Яремні вени належать до системи

- А верхньої і нижньої порожнистої вени
- Б нижньої порожнистої вени
- В верхньої порожнистої вени

4. Існує _____ пари яремних вен.

- А дві
- Б три
- В чотири

5. Яремні вени поділяться на

А глибокі і поверхневі.

Б внутрішні і зовнішні

В підшкірні і під'язикові

6. Внутрішня яремна вена –

А найменша

Б найбільша

В дрібна

7. _____ вени мозку збираються у велику вену мозку.

А глибокі

Б поверхневі

В головні

8. Крилоподібне венозне сплетення збирає _____ кров

А артеріальну

Б капілярну

В венозну

9. Венозну кров із тканин шиї збирає

А язикова вена

Б підключична вена

В лицева вена

10. У нижніх відділах шиї права і ліва передні яремні вени утворюють

А венозну дугу

Б венозне сплетення

В головну аорту

ВЕНИ СЕРЦЯ

СЛОВНИК УРОКУ

Передпóкій (іменник) – перша при вході у квартиру кімната, де лишають верхній одяг.

Він увійшов у квартиру поклав речі, зняв куртку і кросівки.

Навпíл (прислівник) – дві приблизно рівні частини.

Ми розділили яблуко навпíл.

Ритмі́чний (прикметник) – рівномірний звук, який повторюється через рівні проміжки часу. *Серце працює ритмічно.*

Приглу́шений (прикметник) – мало чутний звук.

Я майже не відчуваю вашого пульсу, він приглушений.

ЗАВДАННЯ 1. Розгляньте малюнки, ознайомтеся з новими словами.

 https://cutt.ly/S1dcEtr	 https://cutt.ly/Y1dvS0q	 https://cutt.ly/h1dc8zm
передпокій	мішечок/мішечки	перегородка
 https://cutt.ly/01db3ct	 https://cutt.ly/H1dxVTf	 https://cutt.ly/R1dbDPM
стискати кулак	навпíл=пополам	ДОЛОНЯ

ЗАВДАННЯ 2. Прочитайте речення. Поясніть їхнє значення.

1. Живе серце – небайдужа людина. / Жива людина, живе серце.
2. Брати до серця – реагувати на щось. / Узяти серце (хірургічне втручання).
3. Серце зупинилося – злякатися. / Серце зупинилося (не функціонує)
4. Терпне серце – відчуття тривоги. / Терпне серце (біль).
5. Гаряче серце – той, хто дуже любить. / Гаряче (пече) у серці (біль).

6. Стискає серце – відчуття страждань, тяжких переживань/Серце стискає (біль)

ЗАВДАННЯ 3. Утворіть словосполучення за моделлю «іменник + іменник».

Забезпечити рух	Забезпечення руху
Розслабити організм	Розслаблення
Скоротити час	скорочення
Стиснути кулак	Стискання кулака, стиснення
Зберегти судини	Зберігання судин збереження
Перевезти речовини	Перевезення речовин
Звертати кров	Звертання крові
Зібрати вуглекислий газ	Збирання вуглекислого газу
Приглушити звук	Приглушення звуку

ЗАВДАННЯ 4. За допомогою суфіксів утворіть слова, які набули зменшено-пестливого значення. З'ясуйте їхнє написання.

Наприклад: рука – рученька.

Кімната –

Серце –

Квартира –

Мішок –

Палець –

Кулак –

ЗАВДАННЯ 5. Допишіть речення, використовуючи слова й словосполучення із довідки.

1. Що б ви не робили – спали, їли, бігали, завжди лунає приглушений, ритмічний_____.
2. Це б'ється серце як _____, заведений один раз на все життя.
3. Стисніть свою руку в кулачок і побачите, якого розміру ваше _____.

4. Серце – _____ м'язовий мішечок.
5. Скорочуючись і розслабляючись, воно, як насос, проштовхує _____ по судинах.
6. Таким чином, серце забезпечує крові _____ рух.
7. Якщо притиснути пальчиками судини трохи вище долоні, ми почуємо поштовхи крові, це – _____.

Довідка: стукіт, годинник, невеликий, серце, кров, безперервний, пульс.

ЗАВДАННЯ 6. Прочитайте уривок із оповідання «Головне чудо світу». Визначте головну думку тексту. Підкресліть слова, вжиті у переносному значені.

ДІАЛОГ БАТЬКА Й СИНА

СИН: Цікаво, а всередині серця що-небудь є чи так порожньо, як у мішечку?

БАТЬКО: Ні, воно не порожнє, а будову має складну й цікаву. Серце розділене перегородкою навпіл.

СИН: На дві кімнатки?

БАТЬКО: На дві двоповерхові квартирки. Над кожною – передпокій. У ліву приходить у гості лише червона кров, а в праву – темна. Коли воно стискається – двері закриваються і гості залишають <https://cutt.ly/f1dWp1l> серце.

СИН: А із правої кімнати куди ж темна кров іде?

БАТЬКО: У легені. Там вона обмінює вуглекислий газ на кисень. Із темної стає червоною і знову потрапляє в серце.

СИН: Знову в праву частину?

БАТЬКО: Ні, у ліву. Тобто кров ходить у гості з лівої кімнати в праву, а з правої – в ліву?

СИН: А що таке кровоносна система?

БАТЬКО: Кровоносну систему можна порівняти з великою річкою, а кров – з трьома кораблями. Серце неначе порт, з якого відправляються кораблі червоного, білого і фіолетового кольору.

Кораблі червоного кольору (еритроцити) – це торгові. Вони перевозять корисні речовини і кисень до органів, а назад забирають відпрацьовані речовини і вуглекислий газ.

Білі кораблі (лейкоцити) – військові. Захищають від піратських кораблів (шкідливих вірусів і мікробів). Вони мають червоний колір.

Фіолетові кораблі (тромбоцити) – швидка допомога. Відповідають за звертання крові.

СИН: Невже серце таке складне?

БАТЬКО: Так, та ще й сильне. Один його удар може підкинути склянку води на 1 метр. Але якщо його не берегти, воно швидко втрачає силу.

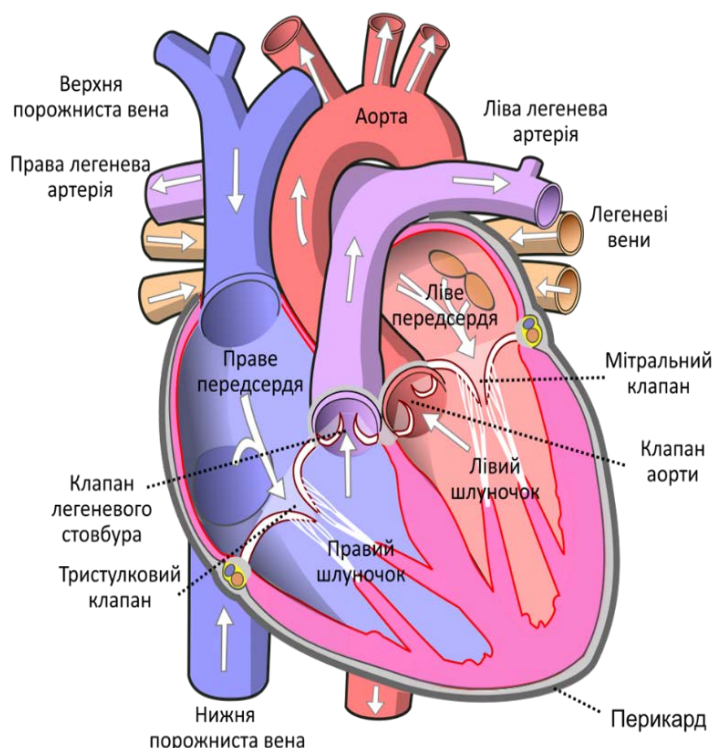
<http://metodportal.com/node/69966>

ЗАВДАННЯ 7. Прочитайте речення. Підкресліть слова, що вказують на процес руху крові в організмі.

1. Венозний апарат серця представлений чотирма порожнистими венами: верхніми й нижніми.
2. Система кровообігу в серці представлена ще аортою і легеневим стовбуром.
3. З аорти, що відходить від лівого шлуночка, кров надходить в усі органи і тканини тулуба людини, крім легень.
4. Від правого шлуночка до легеневої артерії кров рухається по малому колу кровообігу, живить бронхи і альвеоли легень.

5. Завдяки роботі серця і наявності клапанів забезпечується циркуляція крові в одному напрямку: з передсердь у шлуночки, потім в аорту і легеневі артерії, артерії, капіляри і через вени знову в передсердя.

6. Серцебиття ми відчуваємо з лівої сторони грудної клітки, оскільки в ліву сторону спрямована аорта.

<https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%BE%D0%B1%D1%96%D0%B3>

ЗАВДАННЯ 8. Підготуйте розповідь про рух у серці крові венами, аортою, артерією, використовуючи інформацію із попередніх завдань.

ЗАВДАННЯ 9. Прочитайте факти про серце. Підкресліть інформацію про властивості серця.

1. Серце – орган, який починає працювати першим ще в організмі зародка, а вмирає – останнім.

2. За добу серце скорочується 100 тис. разів, за рік – майже 40 млн., за 70 років – 2,5 млрд. разів.

3. За одне скорочення серце виштовхує в коло кровообігу 150 мл. крові, за 70 років життя – 183 млн. літрів крові.

<https://cutt.ly/u1dRPC0>

4. Серце щодня витрачає багато енергії, яка може бути достатньою для підняття вантажу в 900 кг. на висоту 14 м. А все життя цієї енергії вистачило б на подорож до Місяця і назад.

5. Серце зможе працювати навіть тоді, коли буде відокремлене від тіла, оскільки виробляє власну енергію. Для цього йому потрібно тільки достатньо кисню.

6. За 50 років життя серце виконує роботу, рівну роботі з підйому вантажу в 18 тис. тон на висоту 227 км.

7. Протягом життя людини серце викидає в аорту стільки крові, що нею можна було б заповнити канал довжиною 5 км.

8. Жіноче серце робить 78 ударів, чоловіче – 70.

9. Якщо в людини хворі ясна й зуби, ризик занедужати серцево-судинним захворюваннями зростає вдвічі. Це пов'язано з тим, що в ротовій порожнині розмножуються шкідливі бактерії, які потрапляють усередину організму й шкодять внутрішнім органам.

10. М'яз під назвою «серце» став світовим символом любові. Греки вважали, що серце – вмістище духу, китайці вірили, що воно – зосередження щастя, а єгиптяни зазначали, що емоції та інтелект народжуються в серці.

<https://6pol.city.kharkov.ua/czikavi-fakty-pro-sercze/>

ЗАВДАННЯ 10. Практична робота.

Виконайте задачу.

Відомо, що серце людини скорочується в середньому 70 разів за 1 хв., при кожному скороченні виштовхується близько 50 мл. крові. Який об'єм крові перекачує ваше серце за 4 заняття? <https://cutt.ly/b1dTsB5>

РІШЕННЯ

1. 70×90 (хв.) = ... разів скорочується за 1 заняття.
2. .... $\times 50$ мл. = ... мл = ...л крові перекачується за 1 заняття.
3. .... л $\times 4$ заняття = ... л крові перекачується за 4 заняття.

ЗАВДАННЯ 11. Дайте відповіді на запитання. Аргументуйте відповіді.

1. Відомо, що серце реагує на емоції людини і від цього може страждати. Що б ви порадили емоційним людям?
  2. Пригадайте свої емоції. Як ви з ними справлялися?
  3. Хто є «лікарями» наших сердець? (допишіть – Друзі, _____)
  4. Напишіть риси характеру, які повинна мати кожна людина _____
-
5. Доповніть слова, які спадають вам на думку, коли ви чуєте слово «серце».

ЗАВДАННЯ 12. Прочитайте мікротекст «Робота серця». Назвіть основні властивості серцевого м'яза.

Збудливість – здатність переходити зі стану спокою до робочого стану під впливом різних подразників.

<https://cutt.ly/E1dCSBD>

Провідність – здатність розповсюджувати збудження, що виникло на будь – якій ділянці, по всьому серцю.

Скоротливість – здатність м'язової тканини серця скорочуватись під впливом збудження.

Автоматія – здатність серця скорочуватись під впливом імпульсів, що виникають у самому серці. <https://cutt.ly/61dFMoV>

ЗАВДАННЯ 13. Закінчить речення, використовуючи завдання 12.

Автоматія серця—це...

Збудливість серця---це...

Провідність серця—це...

Скоротливість серця—це...

БЕРЕЖІТЬ СВОЄ СЕРДЕНЬКО ТА БУДЬТЕ ЗДОРОВІ І ЩАСЛИВІ!

ВАРИКОЗ. ЧОМУ ВІН ВИНИКАЄ?

СЛОВНИК УРОКУ

Набряк (іменник) – надлишкове накопичення рідини в тканинах організму.
Кухонну сіль обмежують при захворюваннях серця і нирок, що супроводяться набряками.

Віразка (іменник) – ранка на шкірі або на слизовій оболонці.
У пацієнта виразка шлунка.

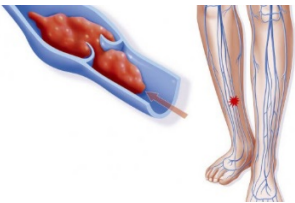

Розпирання (іменник) – розширення, збільшення в обсязі чого-небудь.
При переїданні може бути розпирання живота.

Підбори (іменник) – деталь взуття, що піднімає п'яту вище носка.
Нормою для підпорів є висота 1-5 см.

Трофічна виразка – захворювання організму, пов'язане з обміном речовин у тканинах.
Успішно лікують захворювання суглобів – артрити, трофічні виразки.

Стоншуватися (дієслово) – ставати тонкими.
Вени стоншуються і слабшають.

ЗАВДАННЯ 1. Ознайомтеся з малюнками. Поясніть значення слів.

 https://cutt.ly/V1d3oPG	 https://cutt.ly/Y1d3Gks	 https://cutt.ly/X1d4hfm
павутинки	Взуття на підборах	закупорка вен(тромбоз)
 https://cutt.ly/Q1d2YRS	 https://cutt.ly/f1d23kp	 https://cutt.ly/B1d8aQY
трофічна виразка	зірочки	набряк ніг

ЗАВДАННЯ 2. Об'єднайте парами антоніми. Складіть речення з контекстуальними антонімами.

1	збільшення	1	відкриття
2	закриття	2	придбати
3	зникати	3	добре
4	розширення	4	тимчасовий
5	захворювання	5	появлятися
6	погано	6	звуження
7	втратити	7	одужання
8	постійний	8	зменшення

ЗАВДАННЯ 3. Прочитайте мікротекст. Підкресліть основну інформацію.

Варикоз – одне з найрозповсюдженіших захворювань вен не лише в жінок, але й у чоловіків. У венах є клапани. Якщо венозні клапани погано функціонують, вони «закриваються» і кров накопичується у венах. Клапани розширюються в розмірі та

затримують кров. Стінки вен втрачають еластичність, <https://cutt.ly/o1dBRpB> слабшають, стоншуються і розтягуються. У результаті вени і клапани стають нездатні справлятися з потоком крові. Таке захворювання провокує дисбаланс в організмі, підвищення тиску тощо.

<https://intermobi.com.ua/zyavilisva-vinki-na-nogax-shho-robiti/>

ЗАВДАННЯ 4. Утворіть віддієслівні іменники. Складіть із ними словосполучення.

Наприклад: відкрити – відкриття стоматології.

Розпирати	Посилити
Збільшити	Запалити
Відчути	Накопичити
Формувати	Підвищити

ЗАВДАННЯ 5. Ознайомтеся зі стадіями варикозу. Підкресліть симптоми хвороби.

<p>1 стадія. Набряки ніг наприкінці дня, відчуття важкості та розпирання в гомілках. Набряк може спадати після відпочинку. HTTPS://CUTT.LY/71DNZCP</p> 	<p>2 стадія. Поява на ногах «зірочок» та судинних «павутинок». https://cutt.ly/i1d1Sg3</p> <p>Лінійні (прості) Деревовидні Плямисті Павукоподібні</p>
<p>3 стадія. Вени на ногах збільшені і добре помітні. Вони збільшуються після тривалого сидіння або ходьби на високих підборах. На цій стадії з'являється ризик формування тромбів. https://cutt.ly/81d1qUu</p> 	<p>4 стадія. До всіх перерахованих вище симптомів додається постійний набряк, який посилюється в кінці дня. Після сну він може зникати, але до вечора знову з'являється. https://cutt.ly/01dMOJW</p>
<p>5 стадія. Починаються трофічні зміни в кінцівках. Шкіра набуває темно-коричневого кольору. З'являється запалення на шкірі від невеликих почервонінь до серйозних виразок. https://cutt.ly/p1d2qqn</p> 	<p>6 стадія. Поява трофічної виразки. https://cutt.ly/v1d0LwH</p>

<https://universum.clinic/ua/blog/varikoz/>

ЗАВДАННЯ 6. Дайте відповіді на запитання.

1. Скільки стадій розвитку варикозу?
2. Які симптоми першої стадії?
3. Що відбувається при другій стадії?
4. Як визначити третю стадію захворювання.
5. Охарактеризуйте четверту стадію варикозу.
6. Які ознаки п'ятої стадії хвороби?

7. Які особливості шостої стадії варикозу?

Завдання 7. Прочитайте основну інформацію щодо причин виникнення варикозу. Підкресліть у тексті слова та словосполучення, які мають основне смислове навантаження.

1. Це хвороба тих людей, хто свій робочий день проводить у сидячому або стоячому положенні.
2. Спадковість. Якщо один із членів вашої родини мав таку хворобу, то ризик її появи становить більше 90%.
3. Вагітність. Цьому сприяє зміна гормонального фону, зниження тону судин, у результаті чого утворюються тромби, а судини закупорюються.
4. Незручний одяг та взуття. Взуття на високих підборах, тісні джинси та штани, перешкоджають відтоку крові з нижніх кінцівок.
5. Спортивні перевантаження. Не лише малорухливий спосіб життя провокує появу хвороби, а й надмірні фізичні навантаження на ноги.
6. Ожиріння. Через надмірну вагу та малорухливий спосіб життя сповільнюється кровообіг, зайвий жир підвищує внутрішньочеревний тиск, порушує венозний кровотік.
7. Цукровий діабет. Постійно підвищений рівень вмісту цукру в крові поступово пошкоджує стінки вен і судин, сприяючи виникненню тромбів.
8. Неправильне харчування. Коли в раціоні бракує вітамінів, які мають важливу роль у зміцненні стінок судин і рослинних волокон, що сприяють поліпшенню кровообігу.
9. Зловживання алкоголем. Надмірні дози алкоголю зневоднюють організм і згущують кров, внаслідок чого утворюються тромби, що закупорюють вени і порушують циркуляцію крові. <https://cutt.ly/T1d6oeB>

ЗАВДАННЯ 8. Назвіть основні причини виникнення варикозу, користуючись основною смисловою інформацією із завдання 7.

ЗАВДАННЯ 9. У лівій колонці допишіть репліки пацієнта про симптоми варикозу. Прочитайте поради лікаря.

СКАРГИ ПАЦІЄНТА	ПОРАДИ ЛІКАРЯ
1. Порадьте, будь ласка, що мені треба зробити...	1. Позбудьтеся зайвої ваги. Зменшення маси тіла знизить навантаження на вени. Але різке схуднення та втрата великої маси тіла зроблять варикоз більш помітним.
2. Лікарю, у мене з'являються...	2. Не носіть довго взуття на високих підборах. Обирайте одяг вільного крою.
3. Порекомендуйте мені, лікарю,...	3. Здорове харчування допоможе зміцнити вени. Гарною профілактикою варикозу є наявність клітковини в раціоні.
4. У мене сидяча робота ...	4. Не сидіть та не стійте довго. Після роботи повільно гуляйте. Підіймайтеся сходами пішки.
5. Що треба робити, щоб запобігти...	5. Дуже корисним для ніг є плавання, навіть просте ходіння по воді.
6. Допоможіть, лікарю. Я зловживаю шкідливими звичками, ...	6. Не зловживайте алкоголем та курінням. Це призведе до згущення крові та утворення тромбів

Завдання на закріплення вивченого

Завдання 10. Виконайте тест.

1. набряк це –

А симптом

Б захворювання

2. При варикозі, стінки вен втрачають еластичність

А так

Б ні

3. Скільки стадій розвитку варикозу?

А 4

Б 6

В 8

4. Що треба робити, щоб запобігти захворюванню вен?

А носити взуття на підборах

Б стежити за харчуванням

В перевантажувати свій організм заняттям спортом

5. Захворювання – одужання, це слова –

А синоніми

Б антоніми

6. Чи впливає спадковість на виникнення варикозу?

А так

Б ні

7. Варикоз – захворювання вен у

А жінок

Б чоловіків

В жінок і чоловіків

8. Клапани _____у розмірі та затримують кров.

А зменшуються

Б розширюються

В стоншуються

9. Стінки вен

А втрачають еластичність, слабшають, стоншуються, розтягуються

Б зменшуються, розширюються, зміцнюються

10. Розпирання в гомілках, це –

А симптом

Б захворювання

ЗМІСТОВИЙ БЛОК 7
ОПИС З ЕЛЕМЕНТАМИ МІРКУВАННЯ ТА УТОЧНЕННЯ
ТЕМА 10. НЕРВОВА СИСТЕМА

Комунікативний мінімум

- Як скласти опис стану, об'єкта.
- Як висловлювати думки на запропоновану тему.
- Як повідомити про процес, явище, об'єкт.
- Як уточнити інформацію.

Грамматика

- Введення нової інформації до відомої.
- Утворення прикметників.
- Форми ступенів порівняння прикметників.
- Антоніми.
- Контекстуальні синоніми.
- Неозначено-особові речення для опису явищ, фактів, процесів.
- Вставні слова для уточнення інформації.
- Використання іменників з абстрактним та узагальненим значенням.

НЕРВОВА СИСТЕМА

СЛОВНИК УРОКУ

Блукáти (дієслово) – ходити без конкретної мети і напрямку.

Блукáючий нерв (дієприкметник + іменник) – черепно-мозковий нерв, що має широкий простір поширення і складне розгалуження.

Збúдження (іменник) – стан нервового піднесення, активності.

Опосередкóвано (прислівник) – з допомогою, за рахунок чогось.

Безпосередньо (прислівник) – конкретно, без чиєїсь допомоги.

Перенапру́ження (іменник) – порушення функцій організму через велике навантаження.

Подра́знення (іменник) – вплив якоїсь речовини на організм, унаслідок чого виникає специфічна реакція.

Збудлі́вість (іменник) – реагування живої тканини на подразник.

Прові́дність (іменник) – здатність тіла проводити тепло, звук, електрику.

Умо́вно (прислівник) – неточно.

Дові́льний (прикметник) – нічим не обмежений, вільний.

Теплові́ддача (іменник) – передавання тепла від об'єкта до об'єкта.

Гальмува́ти (дієслово) – зменшувати рух, зупиняти.

Скúпчення (іменник) – велика кількість людей, предметів, речовин в одному місці; нагромадження.

Кора́ (іменник) – верхній шар чогось.

Півку́ля (іменник) – половина кулі, сфери.

Головним відділом центральної нервової системи є кора великих півкуль.

Свідóмість (іменник) – здатність людини пізнавати навколишній світ за допомогою мислення, розуму, унаслідок чого формується інтелект.

Прóсвіт (іменник) – проміжок, вільний простір між предметами чи речовинами.

ЗАВДАННЯ 1. Утворіть різні граматичні форми словосполучення *нервова система*.

ЗАВДАННЯ 2. Об'єднайте слова, щоб утворити словосполучення. Відповідно змінюйте граматичні форми слів.

частини	зовнішній
процеси	організм
органи	різноманітний
середовище	різний
мозок	нервовий
система	головний

ЗАВДАННЯ 3. Назвіть дієслова, від яких утворилися подані іменники:

Об'єднання, регуляція, координація, обмеження, асиміляція, діяльність, функціонування, здійснення, розгалуження, забезпечення, поділ, визначення, дослідження, запитання.

ЗАВДАННЯ 4. Від поданих словосполучень утворіть нові словосполучення за такою структурою: *віддієслівний іменник + іменник родового відмінка*.

Зразок: реєструвати пацієнтів – реєстрація пацієнтів.

Об'єднувати частини, регулювати процеси, координувати функції, організм взаємодіє, посилюється процес, обмежуються функції.

ЗАВДАННЯ 5. Утворіть форму родового відмінка слів:

Регуляція, координація, комбінація, функція, функції, нерв, нерви, мозок, вузол, вузли, орган, органи, взаємодія.

ЗАВДАННЯ 6. Утворіть пасивні дієприкметники від дієслів:

Розташувати, складати, посилити, збільшити, використати, скоординувати, визначити, поділити.

НЕОЗНАЧЕНО-ОСОБОВЕ РЕЧЕННЯ

Неозначено-особове речення – це речення, у якому неможливо визначити особу, яка виконує дію. Присудок у такому реченні – це дієслово III особи множини.

*Наприклад: Серце **називають** головним органом людського організму.
Хто називає? – невідомо і не важливо!*

*Лікарі **називають** серце головним органом людського організму.*

У цьому реченні можна визначити особу.

Тут є два головні члени речення: підмет – *лікарі* і присудок *називають*. Це речення двоскладне.

ЗАВДАННЯ 7. Від поданих односкладних неозначено-особових речень утворіть двоскладні речення. Визначте граматичну форму виділених дієслів.

1. Анатомію в університеті **вивчають** протягом року.
2. Нервову систему **поділяють** на вегетативну й анімальну.
3. Вегетативну нервову систему **поділяють** на дві антагоністичні за функціями частини – симпатичну і парасимпатичну.
4. Лікарі **виділяють** дві класифікації нервової системи – анатомічну й фізіологічну.
5. Про здоров'я **піклуються** з молодих років.
6. З проблемами нервової системи **пов'язують** розвиток багатьох хвороб.
7. Хвороби нервової системи **лікують** ефективно.
8. Інколи **виявляють** розлади нервової системи в пацієнта.

ОПИС ПРОЦЕСУ ТА ФУНКЦІЙ ПРЕДМЕТА І ЯВИЩА

Опис – це текст, у якому перелічуються ознаки предмета чи явища. Для вираження цих ознак використовуються:

1. дієслова, які виражають не дію, а статичний стан: *складається, знаходиться, розташовується, розміщується...*;
2. безособові дієслова: *розташовано, розміщено...*;
3. дієприкметники: *розташований, розміщений...*;
4. неозначено-особові речення.

ЗАВДАННЯ 8. Прочитайте текст. Дайте йому назву. Виділіть слова, словосполучення та речення, які використовуються для опису процесу.

Нервова система здійснює об'єднання частин організму в єдине ціле, забезпечує регуляцію різноманітних процесів, координацію функцій різних органів і тканин, взаємодію організму із зовнішнім середовищем.

За топографічним принципом нервову систему умовно поділяють на центральну та периферійну частини. Центральна частина (центральна нервова система) складається з головного та спинного мозку.

Периферійна частина (периферійна нервова система) складається з решти нервових утворень, які розташовані поза межами головного та спинного мозку: чутливих черепно-спинномозкових вузлів, автономних, або вегетативних вузлів, черепних нервів, спинномозкових нервів, їхніх розгалужень.

ДЛЯ ОПИСУ ПРОЦЕСУ ПАРАЛЕЛЬНО ВЖИВАЮТЬ ТАКІ ГРАМАТИЧНІ ФОРМИ

Здійснює
регуляцію

- регулює

Забезпечує
зберігання

- зберігає

ЗАВДАННЯ 9.

А. Прочитайте і порівняйте речення. Зверніть увагу на граматичні форми виділених слів.

Нервова система – це система органів, які здійснюють регуляцію всіх життєвих процесів організму.

Нервова система – це система органів, які регулюють всі життєві процеси організму.

Б. Трансформуйте речення, замінивши виділені слова синонімічною формою.

Нервова система – це система органів, які забезпечують інтеграцію і координацію діяльності всіх інших його систем та органів.

ЗАВДАННЯ 10. Прочитайте словосполучення. Зверніть увагу на зміну граматичної форми іменників, визначте рід і відмінок іменників.

Забезпечувати забезпечення	що? чого	функціонування функціонування
здійснювати здійснення	що? чого	регуляцію регуляції
прискорювати прискорення	що? чого	рух руху

ЗАВДАННЯ 11. Прочитайте речення. Назвіть дієслова, які описують процес.

Нервова система погоджує між собою діяльність різних органів і систем органів людини: під час бігу поряд із скороченням скелетних м'язів посилюється робота серця, пришвидчується рух крові, особливо до м'язів, поглиблюється і прискорюється дихання, збільшується тепловіддача, гальмується робота травного тракту.

СИНОНІМІЧНІ СИНТАКСИЧНІ КОНСТРУКЦІЇ

Складне речення	Речення з дієприкметниковим зворотом
Речення, які написали в інструкції	Речення, написані в інструкції

Хворий, якого привезли в лікарню.

Хворий, привезений у лікарню.

ЗАВДАННЯ 12. Перебудуйте складне речення на речення з дісприкметниковим зворотом.

1. На столі лежали журнали, які ще вчора прочитали студенти. 2. В університеті росте багато дерев, посаджених минулої весни. 3. До складу соматичної нервової системи входить тридцять одна пара спинномозкових нервів, пов'язані спинним мозком із рецепторами і ефекторами тіла. 4. Спинний мозок, захищений хребетним стовпом, служить провідником імпульсації знизу вгору і зверху вниз.

ВСТАВНІ СЛОВА, ЩО УТОЧНЮЮТЬ ІНФОРМАЦІЮ

**як-от, а саме, особливо, не тільки,
насамперед, крім того, наприклад, тобто**

ЗАВДАННЯ 13. Прочитайте речення. Знайдіть у кожному із них інформацію, яка уточнює попередню. Впишіть відповідні вставні слова.

Через нервову систему замикаються всі рефлекси, _____: виділення слини при подразненні рецепторів рота їжею, відсмикування руки при опіку.

Нервова система регулює роботу різних органів, _____: прискорює чи сповільнює ритм серцевих скорочень, змінює дихання.

Нервова система погоджує між собою діяльність різних органів і систем органів людини: під час бігу поряд із скороченням скелетних м'язів посилюється робота серця, прискорюється рух крові, _____ до м'язів, поглиблюється і прискорюється дихання, збільшується тепловіддача, гальмується робота травного тракту.

Нервова система забезпечує діяльність людини _____ як біологічної, _____ соціальної особистості.

Існує дві класифікації нервової системи – анатомічна і фізіологічна.

Нервову систему традиційно поділяють на кілька відділів, _____ на периферичний і центральний відділи.

Спинний мозок служить провідником імпульсації знизу вгору і зверху вниз, _____ пов'язує головний мозок із периферичною нервовою системою. _____, на рівні спинного мозку відбувається замикання найпростіших безумовних рефлексів (_____, колінного).

ЗАВДАННЯ 14. У подані речення впишіть потрібні дієслова з довідки. Прочитайте відновлений текст. Складіть до нього план.

Периферична нервова система _____ на соматичну і автономну нервову систему. Через соматичну нервову систему _____ контроль довільних рухів м'язів тіла. До її складу _____ 31 пара спинномозкових нервів, 12 пар черепно-мозкових нервів.

Автономна (вегетативна) нервова система _____ з контролем мимовільних функцій організму. Вона _____ з двох відділів-антагоністів: симпатична нервова система _____ системи організму, а парасимпатична, навпаки, розслаблює їх.

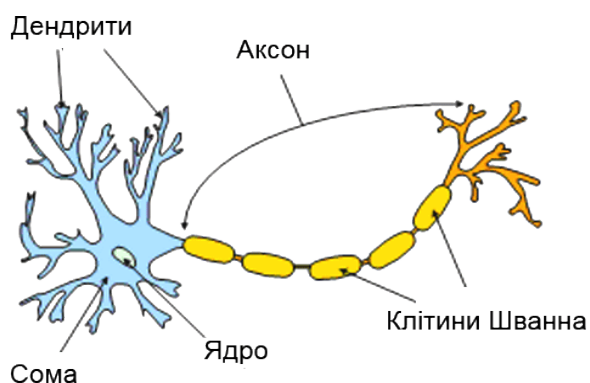
Центральна нервова система складається з спинного мозку і головного мозку, який насправді є конгломератом кількох різних структур. Спинний мозок, _____ хребетним стовпом, служить провідником імпульсації знизу вгору і зверху вниз, тобто _____ головний мозок із периферичною нервовою системою.

Довідка: входить, пов'язана, пов'язує, поділяється, здійснюється, складається, активує, захищений.

ЗАВДАННЯ 15. Прочитайте мікротекст. Виділіть слова, що характеризують структуру нейрона.

НЕЙРОН

Нервова система – найскладніша і найважливіша система керування та зв'язку в організмі людини. Основним структурним і функціональним елементом

нервової системи є нервова клітина – нейрон. Нейрон має тіло, багато коротких відростків (дендритів) та один довгий відросток (аксон). Відростки, що відходять від нейронів, утворюють нервові волокна. Їм притаманні збудливість і провідність. Ці нервові

волокна збираються в пучки – нерви, що виходять за межі головного і спинного мозку. Як окремі пучки, так і весь нерв оточують сполучнотканинні оболонки.

<https://dovidka.biz.ua/shho-take-neyron/>

ЗАВДАННЯ 16. Поєднайте назву частини нервової системи та її функцію.

Запишіть утворені речення.

нейрон	відходять від нейронів, утворюють нервові волокна
відростки	виходять за межі головного і спинного мозку
сполучнотканинні оболонки	збираються в пучки – нерви
нервові волокна	має тіло, багато коротких відростків (дендритів) та один довгий відросток (аксон)
нерви	оточують нерв і окремі пучки

ЗАВДАННЯ 17. Розкажіть про структуру нейрона за планом

План

1. Яку будову має нейрон, з чого він складається?
2. Що утворюють відростки, які відходять від нейронів?
3. Що притаманно нервовим волокнам?
4. Що утворюють нервові волокна?
5. Чим оточений нерв?

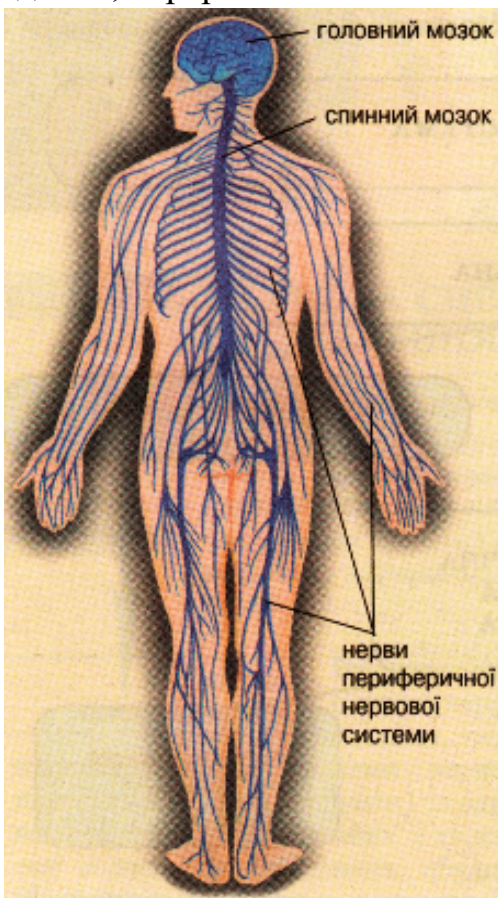
ЗАВДАННЯ 18. Прочитайте текст, складіть до нього план.

БУДОВА НЕРВОВОЇ СИСТЕМИ

Умовно анатомічно нервову систему поділяють на центральну, до якої входить головний і спинний мозок, та периферичну, що включає всі нервові тканини за межами центральної.

Центральна нервова система пов'язує клітини, тканини та органи. Вона регулює процеси, що відбуваються в організмі. До того ж центральна нервова система забезпечує зв'язок організму з навколишнім середовищем.

За допомогою рецепторів центральна нервова система отримує інформацію про всі явища, що відбуваються в довкіллі та організмі. Збудження, що надійшло до неї, переробляється і як імпульс передається робочому органу.

У складі периферичної нервової системи є нерви, що відходять від головного (черепно-мозкові), спинного мозку (спинномозкові) і нервових вузлів. Загалом від центральної нервової системи відходить 43 пари нервів: 12 пар черепно-мозкових від головного мозку і 31 пара спинномозкових – від спинного. Черепно-мозкові нерви покривають органи чуттів і деякі м'язи.

Виняток – блукаючий нерв, що відповідає за роботу органів травлення, серця і дихальних шляхів. Деякі черепно-мозкові нерви, наприклад, зоровий, складаються лише з чутливих волокон. Спинномозкові нерви охоплюють усі ділянки тіла людини, розташовані нижче шиї.

<https://sites.google.com/site/biologiaanatomia/sistemi-organiv/nervova-sistema>

ЗАВДАННЯ 19. Продовжіть речення, використовуючи дієслова з довідки (утворюйте відповідну граматичну форму дієслів).

Центральна нервова система _____ клітини, тканини та органи, _____ процеси, що відбуваються в організмі, _____ зв'язок організму з навколишнім середовищем, інформацію про всі явища, що відбуваються в довкіллі та організмі.

Нерви _____ до складу нервової системи, _____ від головного і спинного мозку та нервових вузлів.

Черепно-мозкові нерви _____ органи чуттів і деякі м'язи.

Спинномозкові нерви _____ усі ділянки тіла людини, розташовані нижче шиї.

Довідка: пов'язувати, регулювати, забезпечувати, отримувати, входити, покривати, відходити, охоплювати.

ЗАВДАННЯ 20. Прочитайте текст. Виділіть у ньому змістові частини.

ЦЕНТРАЛЬНА НЕРВОВА СИСТЕМА

Скупчення нервових клітин у головному та спинному мозку утворює центральну нервову систему.

Основні функції центральної нервової системи такі:

- 1) регуляція діяльності всіх тканин і органів та об'єднання їх;
- 2) забезпечення пристосування організму до умов зовнішнього середовища.

Головним відділом центральної нервової системи є кора великих півкуль, що керує такими психічними реакціями людини як свідомість, мислення, пам'ять.

Центральна нервова система впливає на такі процеси:

- 1) скорочення м'язів, секрецію залоз;
- 2) зміну ширини просвіту між судинами і регуляцію припливу крові до органів;
- 3) пришвидшення чи сповільнення обміну речовин, зміну споживання поживних речовин і кисню.

ЗАВДАННЯ 21. Заповніть таблицю, користуючись інформацією завдання 20.

Центральна нервова система	
Функції центральної нервової системи	Центральна нервова система впливає на такі процеси

Завдання на закріплення вивченого

ЗАВДАННЯ 22. Відтворіть текст. Вставте потрібні дієслова з довідки.

Нерви _____ зв'язок між центральною нервовою системою та органами тіла людини. Збудження по нервах _____ з центральної нервової системи до робочого органа, або від різних ділянок тіла до центральної нервової системи. Нерви, що проводять збудження від органів до центральної нервової системи, _____ чутливими, а від центральної нервової системи до робочих органів – руховими. Обидва типи нервових волокон часто _____ в одному нервові. Такі нерви називають змішаними.

Довідка: забезпечують, прямує, називають, розташовані.

ЗАВДАННЯ 23. Трансформуйте неозначено-особові речення у двоскладні.

1. Як правило, стоматолога відвідують двічі на рік. 2. Серце називають одним з найважливіших органів людського організму. 3. Нервову систему людини досліджують уже багато років. 4. За функціональністю нервову систему поділяють на соматичну (анімальну) та вегетативну (автономну). 5. Вважають, що парасимпатична та симпатична нервові системи перебувають в антагоністичних стосунках.

ЦЕНТРАЛЬНА НЕРВОВА СИСТЕМА

АУДІОВАННЯ ТЕКСТУ

СЛОВНИК УРОКУ

Нюх (іменник) – відчуття запаху.

Дóтик (іменник) – тактильне відчуття, сприйняття чогось рецепторами шкіри, м'язів, слизової оболонки.

Слух (іменник) – сприймання різних звуків за допомогою вух.

Зір (іменник) – сенсорне відчуття, сприйняття очима кольору, світла, всього зовнішнього світу.

Смак (іменник) – відчуття, що виникє при подразненні слизової оболонки язика їжею та деякими іншими речами.

Загадкóвий (прикметник) – містичний, незрозумілий.

Нервова система загадкова і складна система організму.

Електрична провóдка (прикметник + іменник) – сукупність кабелів, по яких іде електричний струм.

Вішикувати – розміщати щось рівно і послідовно.

Перед початком матчу футболісти вишикувалися в одну лінію і співали гімн.

ЗАВДАННЯ 1. До поданих слів доберіть синоніми з довідки:

Мислити, об'єднувати, вишикувати, координувати, відмінність.

Довідка: вибудувати, відхилення, думати, узгоджувати, сполучати.

ЗАВДАННЯ 2. До поданих слів доберіть антоніми з довідки:

Одночасно, зовнішній, пришвидшити, поєднувати, відмінність.

Довідка: послідовно, схожість, сповільнити, внутрішній, роз'єднувати.

ЗАВДАННЯ 3. Запишіть речення, утворюючи відповідні граматичні форми слів у словосполученні *центрльна нервова система*.

1. Скупчення нервових клітин у головному та спинному мозку утворює центральну_____ нервову_____ систему__.
2. Функцій центральної__ нервової__ системи__ є кілька.
3. Головним відділом центральної__ нервової__ системи__ є кора великих півкуль.
4. Центральна__ нервова__ система__ впливає на певні процеси.
5. Центральна__ нервова__ система__ об'єднує всі інші системи організму.
6. Нерви поєднують центральну нервову__ систему__ з усіма органами тіла.
7. Центральна__ нервова__ система__ передає нервові імпульси.
8. Учені вивчають відмінність центральної_____ нервової_____ системи_____ людини від комп'ютера.

РОБОТА З ТЕКСТОМ

«ЦІКАВЕ ПРО ЦЕНТРАЛЬНУ НЕРВОВУ СИСТЕМУ»

ЗАВДАННЯ 4. Прослухайте текст Випишіть ключові слова.

ЗАВДАННЯ 5. Прослухайте текст удруге. Складіть план до нього.

ЗАВДАННЯ 6. Оберіть потрібні слова із запропонованих у реченнях.

1. Центральна нервова система об'єднує, роз'єднує, допомагає всі інші системи та частини тіла людини в один функціональний механізм.
2. Центральна нервова система – це проста, складна, звичайна структура нервів.
3. Якщо обрати, вишикувати, написати всі нейрони, які містяться в організмі дорослої людини, в один ланцюжок, то його довжина становить 965 км.
4. Наша нервова система передає нервові імпульси, почуття, мислення зі швидкістю до ста метрів на секунду.

5. Загальний обсяг пам'яті, яку здатний вмістити людський шлунок, мозок,
настрій, прирівнюється приблизно 1000 терабайтам.

ЗАВДАННЯ 7. Впишіть потрібне слово або словосполучення в подані речення.

1. Однією з найбільш загадкових і складних систем у нашому _____ є нервова система.
2. У головному _____ міститься близько ста мільярдів нейронів.
3. Нейрони головного мозку виконують всі дії _____, а комп'ютер – _____.
4. Усі п'ять основних відчуттів людини – нюх, дотик, слух, зір, смак – безпосередньо пов'язані з _____.
5. У людському тілі нервових клітин набагато _____, ніж людей на Землі.

ЗАВДАННЯ 8. Виконайте тестові завдання, вибираючи одну правильну відповідь.

1. Нервова система –

А єдина найбільш загадкова і складна система організму

Б одна з найбільш загадкових і складних систем організму

2. Нервова система – це ....

А структура нервів

Б структура почуттів

В структура артерій

3. Нервова система діє в нашому організмі як ...

А електрична проводка

Б комп'ютер

В електрична лампочка

4. Нерви передають сигнали по всьому тілу

А для того, щоб людина жила дуже довго

Б для координації дій організму.

В для стосунків людей у суспільстві

5. Скільки пар нервів міститься в тілі людини

А 43

Б 1000

В 50

6. Близько ста мільярдів нейронів міститься

А в спинному мозку

Б у всьому організмі

В в головному мозку

7. Яка відмінність нервової системи людини і комп'ютера?

А нейрони головного мозку виконують усі дії одночасно, а комп'ютер – послідовно.

Б нейрони головного мозку виконують усі дії послідовно, а комп'ютер – одночасно.

В немає ніякої відмінності

8. Відчуття людини, які пов'язані з нервовою системою:

А одруження, народження, навчання

В ніс, руки, вуха, очі, язик

Б нюх, дотик, слух, зір, смак

9. Існує багато цікавої інформації

А на центральній нервовій системі

ЗМІСТОВИЙ БЛОК 8
ОЦІНЮВАННЯ ВЧИНКІВ ЛЮДИНИ ТА ЯКОСТЕЙ ЇЇ ХАРАКТЕРУ
З УТОЧНЕННЯМ ФАКТІВ
ТЕМА 11. З ІСТОРІЇ МЕДИЦИНИ

Комунікативний мінімум

- Як охарактеризувати людину.
- Як висловити ставлення до почутого.
- Як пояснити свою позицію.
- Як уточнити факт/інформацію.
- Як оформити публіцистичне висловлювання.

Грамматика

- Використання медичної термінології.
- Фразеологізми. Прислів'я.
- Значення і вживання префіксів *спів-, само-, су-, пере-*.
- Форми на позначення часу, періоду, математичних дій.
- Використання різних граматичних форм іменників та прикметників.
- Вставні слова.
- Протиставні сполучники *а, але, та, проте, однак*.

МИКОЛА АМОСОВ

СЛОВНИК УРОКУ

Самостійний (прикметник) – який виконує дію сам, без допомоги і без керівництва будь-кого. **Самостійно** (прислівник).

Самостійна робота. Самостійне рішення. Студенти пишуть тест самостійно.

Суміжний (прикметник) – який міститься поряд із чимось

Для діагностики захворювання потрібні суміжні спеціальності.

Відзна́ка (іменник) – нагорода за хорошу роботу, перемогу в змаганнях.

Закінчити університет з відзнакою.

Дося́гнення (іменник) – позитивний результат роботи.

Фундаментальний (прикметник) – основний, головний.

Фундаментальна праця, фундаментальна стаття.

Шту́чний (прикметник) – неприродний, несправжній.

Штучний інтелект.

Неодноразо́во (прислівник) – часто, кілька разів.

Мирі́тися (дієслово) – жити в мирі, припинити конфлікти.

Обі́рва́тися (дієслово) – раптово припинятися; падати.

Листя обривається з дерев.

Фразеологізм

Загорітися ідеєю – захопитися думкою про якусь справу

Ідея-фікс – невідступна ідея

ЗАПАМ'ЯТАЙТЕ! Як сказати про початок чи завершення якоїсь діяльності

вступити до університету

<https://fakty.com.ua/ua/ukraine/suspilstvo/20180612-vybir-profesiyi-kudy-vstupyty-pislya-11-klasu/>

закінчити університет

<http://vsetutpl.com/statystyka-zarplat-vypusnykiv-polskykh-vuziv>

призвати до армії

<https://fastivnews.city/articles/204386/druga-hvilya-mobilizacii-v-ukraini-komu-mozhut-dati-vidstrochku-i-ne-prizvati>

призначити лікарем

<https://konotop.city/articles/20032/u-konotopskij-likarni-novij-golovnij-likar-chi-zakonno-jogo-priznachennya>

захистити дисертацію

<https://interbuh.com.ua/ru/documents/onenews/61824>

ЗАВДАННЯ 1. Від поданих дієслів утворіть форму минулого часу чоловічого і жіночого роду. Знайдіть серед них контекстуальні синоніми. Які дієслова вказують на діяльність: а) молодій людини; б) видатної людини?

Вступити, цікавитися, навчатися, працювати, викладати, проектувати, зібрати, керувати, займатися, заснувати, очолити, розробити, впровадити, створити, написати, здійснити, організувати, оголосити, конструювати.

ЗАВДАННЯ 2. Замініть виділені словосполучення синонімічними.

За час навчання в університеті. **Був учасником** конференцій. **Одночасно** керував хірургічним відділенням. **Займався** проблемами грудної хірургії. Його **відразу** ж призначили провідним хірургом. **Найголовнішим** досягненням Амосова в Брянську стала розробка самостійної методики резекції легенів. Микола Амосов **очолював** відділ біологічної кібернетики в Інституті кібернетики Академії наук України. Влітку 1982 року знаменитий хірург **оголосив**, що залишає хірургію. Амосов **став директором** новоствореного інституту і працював там до 1989 року.

Довідка: протягом, керував, вивчав, зразу ж, найважливіша, повідомив, керівник, брав участь, саме тоді.

Значення префіксів

спів-	<ul style="list-style-type: none"> • виконувати щось разом • <i>співпрацівник</i>
само-	<ul style="list-style-type: none"> • виконувати щось самостійно • <i>самоорганізація</i>
су-	<ul style="list-style-type: none"> • розташований поряд • <i>суміжний, сусід</i>

ЗАВДАННЯ 3.

А) Прочитайте слова. Подумайте, як вони утворилися.

Співробітники; саморегулювання, самонавчання, самоорганізація; суспільний.

Б) Використовуючи префікси *спів-*, *само-*, утворіть нові слова від поданих:

Мешканці, громадяни, праця.

Лікування, ідентифікація, реалізація, вдосконалення, обслуговування.

ЗАВДАННЯ 4. Випішіть групу спільнокореневих слів:

Новостворений, видатний, заснований, невимовний, новаторський, невтомний, новатор, новомодний.

ФОРМИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЧАСУ, ПЕРІОДУ

Родовий відмінок, О2

6 грудня 1913 року – шостого грудня тисяча дев'ятсот тринадцятого року
З 1947 р. – з тисяча дев'ятсот сорок сьомого року.
2011 – дві тисячі одинадцятого року

Місцевий відмінок, Об

У 1935 р. – у тисяча дев'ятсот тридцять п'ятому році.
У 2002 - у дві тисячі другому році

ЗАВДАННЯ 5.

А) Прочитайте словосполучення, що позначають дати.

Восени 1952 р.
З 1962 р.
У 1941 р.
У 1955 р.
7жовтня 1969 р.
У 1947 р.
З 1962 р.
У 1983 р .
До 1989 р.
Влітку 1985 р.
12 грудня 2002 р.

Б) Дайте відповіді на запитання:

- У якому році ви народилися?
- З якого року навчаєтеся в університеті?
- У якому році ви закінчите університет?

ЗАВДАННЯ 6. Прочитайте текст. Запишіть назву кожної його частини, користуючись довідкою.

1. Микола Амосов – видатний хірург-кардіолог, письменник, автор новаторських методик у кардіології, автор робіт з геронтології, проблем штучного інтелекту і раціонального планування суспільного життя.

<https://www.nuozu.edu.ua/n/n/5183-storinky-istorii-akademii-mykola-mykhailovych-amosov>

2. Микола Михайлович народився 6 грудня 1913 року в селі Вільхове в Росії. Його мати працювала акушеркою. Батько був учасником Першої світової війни. Початкову школу Микола закінчив у рідному селі. Пізніше вступив до індустріального інституту в Москві.

3. Микола Амосов цікавився технікою і медициною. У 1935 році він вступив до Архангельського державного медичного інституту, який закінчив із відзнакою у 1940 році. Навчався в аспірантурі. Працював ординатором хірургічного відділення. Одночасно викладав у фельдшерсько-акушерській школі. У вільний час проектував літак з турбопаровим двигуном.

4. У 1941 році Амосов був призваний до армії. Його відразу ж призначили провідним хірургом у Польовий Пересувний госпіталь, в якому працював протягом всієї війни на багатьох фронтах. За час війни Амосов зібрав матеріал для кандидатської дисертації на тему «Про

поранення колінного суглоба», яку захистив у 1948 році.

http://www.ukrainiancomputing.org/AMOSOV/Amo-order_r.html

5. З 1947 року працював головним хірургом Брянського обласного відділу охорони здоров'я та одночасно керував хірургічним відділенням обласної лікарні. Амосов успішно став оперувати хірургічні та онкологічні ураження легенів, стравоходу, кардіального відділу шлунка.

6. Восени 1952 року Микола Амосов із дружиною Лідією переїхали до Києва і почав керувати спеціально створеною клінікою торакальної (грудної) хірургії. У 1955 році заснував і очолив кафедру грудної хірургії. Там були підготовлені сотні фахівців – грудних хірургів та анестезіологів.

7. У 1957 році після поїздки на конгрес хірургів у Мексику, де була показана операція на серці з апаратом штучного кровообігу, Амосов загорівся ідеєю створити власний АШК. Разом зі своїми співробітниками він розробив апарат штучного кровообігу «серце-легені» і впровадив його в практику.

http://vseslova.com.ua/word/%D0%A8%D1%82%D1%83%D1%87%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE_%D0%BA%D1%80%D0%BE%D0%B2%

8. У 1959 році Микола Амосов очолив відділ біологічної кібернетики в Інституті кібернетики Академії наук України. Під його керівництвом проведені фундаментальні дослідження систем саморегулювання серця.

9. У 1983 році Амосов став директором Київського науково-дослідного інституту серцево-судинної хірургії і працював там до 1989 року.

10. Влітку 1985 року у Миколи Михайловича почалися проблеми з серцем. Довелося робити операції. Життя вченого обірвалося на 90-тому році життя 12 грудня 2002 року від обширного інфаркту міокарда.

Довідка: Видатний медик. Хвороба й останні дні життя. Директор Київського НДІ серцево-судинної хірургії. Керівництво дослідженнями в Інституті кібернетики Академії наук України. Дитинство. Навчання в медичному інституті та в аспірантурі. Робота хірургом у Брянську. Робота в Києві. Створення АШК «серце-легені». Армія та війна.

ЗАВДАННЯ 7. Висловіть думку про життєвий шлях Миколи Амосова. Використовуйте вставні слова, що виражають 1) уточнення інформації: як-от, а саме, особливо, не тільки, насамперед, крім того, наприклад, тобто

1. Чим особливий був студент Микола Амосов (де і як навчався, чим захоплювався)?
2. Амосов завжди займався тільки однією діяльністю і не відволікався на щось інше? Чи поєднував різні види роботи?
3. Як характеризує лікаря те, що під час війни він зібрав матеріал для дисертації?
4. Амосов оперував тільки серце?
5. Що наштовхнуло Амосова на ідею створення власного апарату штучного кровообігу?
6. Чому Микола Амосов часто керував медичними установами і очолював медичні колективи? Яких людей призначають на такі посади?

ЗАВДАННЯ 8. Утворіть відповідні форми іменників, що в дужках.

Працювати ким? (акушерка, лікар, кардіолог).

Вступити куди? (університет, академія, школа).

Закінчити що? (школа, інститут, університет)

Призначити ким? (хірург, лікар, ординатор).

Викладати де? (інститут, університет, фельдшерсько-акушерська школа).

Очолити що? (факультет, відділ кібернетики, кафедра).

Провести що? (заняття, операція, урок).

Створити що? (штучний інтелект, пісня)

Розробити що? (апарат, програма, план, методика).

Проектувати що? (літак, механізм, місто).

ЗАВДАННЯ 9. Відновіть інформацію про життя Миколи Амосова, вставляючи у речення слова з довідки.

1. _____ навчався у рідному селі. 2. _____ вступив до індустріального інституту. 3. Працював ординатором хірургічного відділення і _____ викладав у фельдшерсько-акушерській школі. 4. _____ проектував літак з турбопаровим двигуном. 5. _____ Амосов був призваний до армії. 6. Його _____ призначили провідним хірургом у госпіталь. 7. _____ проведені фундаментальні дослідження систем саморегулювання серця. 8. Амосов став директором новоствореного інституту і працював там до _____.

Довідка: одночасно, відразу ж, пізніше, у 1941 році, 1989 року, спочатку, під його керівництвом, у вільний час.

ЗАВДАННЯ 10. Розкажіть про свій період життя до сьогоднішнього дня. Використовуйте слова:

спочатку, потім, пізніше, одразу, у _____ році, _____ року, зараз.

ЗАВДАННЯ 11.

А. Запишіть речення, утворюючи відповідні форми слів у словосполученнях, що в дужках. Прочитайте готові речення.

Б. Висловіть думку про те, що особливого зробив Микола Амосов для медицини.

Майбутнє медицини вчений пов'язував із досягненнями суміжних наук – (біологія, фізика, хімія, кібернетика).

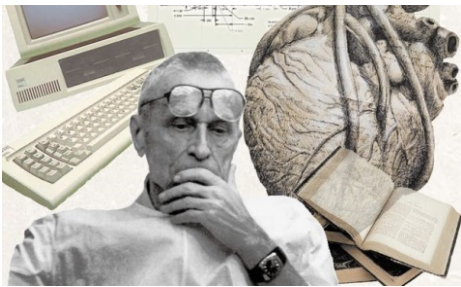
Мрією вченого було створення (штучний розум).

З 1962 (рік) Миклола Амосов почав писати книги.

Миколою Амосовим створені нові методи хірургічного лікування пороків (серце), оригінальні моделі апаратів (штучний кровообіг).

ЗАВДАННЯ 12. Розмістіть подані речення в логічній послідовності. Звертайте увагу на виділені слова – вони поєднують одне речення з іншим за змістом.

Вона працює за численними, суворо визначеними **програмами**. **Хвороба ж** – не що інше, як руйнування програми під впливом біологічних, фізіологічних та інших чинників. **Людина** – це складна система, яка самонавчається і самоорганізовується. Якщо розвиток організму йде у відповідності з **програмою**, людина **здорова**.

Микола Амосов говорив: «Людина – це складна система, яка самонавчається і самоорганізовується. Вона працює за численними, суворо визначеними програмами. Якщо розвиток організму йде у відповідності з програмою, людина здорова. Хвороба ж – не що інше, як руйнування програми під впливом біологічних, фізіологічних та інших чинників».

<https://m.day.kyiv.ua/uk/article/cuspilstvo/mykola-amosov-shlyah-do-sercya>

ЗАВДАННЯ 13. Прочитайте речення. У яких реченнях говориться про точну кількість, а в яких про приблизу. Виділіть слова, які вказують на неточність вживання кількості. Скажіть, у яких випадках вживаються такі слова.

За своє життя Микола Амосов прооперував більше десяти тисяч людей і практично всіх їх врятував від смерті. Ним винайдено велику кількість унікальних технологій, які раніше не були відомі світу. Написав десятки книг. Лікар вважав, що під час занять спортом потрібно доводити пульс не менше, ніж до ста сорока ударів на хвилину, інакше будь-яка вправа втрачає свій сенс

Микола Амосов входять до списку ста великих лікарів людства.

На його честь названо астероїд, відкритий 8 жовтня 1969 року.

Національний банк України в серії «Видатні особистості України» випустив срібну ювілейну монету «Микола Амосов» номіналом 5 гривень.

ЗАВДАННЯ 14. Прочитайте текст. Дайте відповіді на запитання.

У КИЄВІ «ЗАПУСТИЛИ» БРОНЗОВЕ СЕРЦЕ

У Києві встановили мініскульптуру, присвячену видатному хірургу Миколі Амосову. Скульптура у формі серця розташована на фасаді будинку на вулиці Богдана Хмельницького, 42, де жив видатний хірург.

Як зазначила ініціаторка проєкту Юлія Бевзенко, робота над скульптурою тривала п'ять місяців. Скульптор Юрій Білявський консультувався з лікарями щодо того, яким має бути серце.

<https://rubryka.com/2021/05/19/shukaj-sertse/>

Спочатку планувалося встановити поряд зі скульптурою вмонтований динамік, з якого мали б лунати звуки серцебиття. Але через велике шумове навантаження на вулиці було вирішено встановити в мініатюрі вібратор, і тепер, якщо прикласти до неї долоню, можна відчутти серцебиття на дотик.

Запитання до тексту.

1. Чим оригінальна скульптура, про яку йдеться в тексті?
2. Де розташована скульптура? Чому саме там?
3. Як довго тривала робота над скульптурою?
4. Для чого планувалося встановлення динаміка біля скульптури?
5. За допомогою чого створюється відчуття серцебиття в монументі-серці?
6. Висловіть думку щодо ролі скульптури серця на вулиці міста: який вплив на людей вона має, яку ідею заклав автор?
7. Як ви розумієте назву тексту?

ЗАВДАННЯ 15. Складіть резюме до тексту завдання 14.

Завдання на закріплення вивченого

ЗАВДАННЯ 16. Виконайте тестові завдання.

- 1. Хто з родини Амосова мав відношення до медицини:**
  - А мати – вона була акушеркою;
  - Б батько – він був хірургом.
- 2. Під час роботи ординатором хірургічного відділення і викладання у фельдшерсько-акушерській школі Амосов**
  - А у вільний час проектував літак з турбопаровим двигуном;
  - Б не мав вільного часу.
- 3. Під час Другої світової війни Амосов був провідним хірургом у Польовий Пересувний госпіталь**
  - А протягом всієї війни на багатьох фронтах;
  - Б тільки один рік.
- 4. Амосов успішно оперував**
  - А тільки хірургічні ураження різних органів;
  - Б хірургічні та онкологічні ураження легенів, стравоходу, кардіального відділу шлунка.
- 5. Коли Амосов переїхав до Києва, то**
  - А почав керувати спеціально створеною клінікою торакальної хірургії;
  - Б працював лікарем у звичайній клініці.
- 6. Лікар вважав, що під час занять спортом потрібно доводити пульс не менше, ніж до**
  - А ста сорока ударів на хвилину;
  - Б до вісімдесяти ударів за хвилину.

7. Скульптура у формі серця розташована на фасаді будинку на вулиці Богдана Хмельницького, 42

А де жив видатний хірург;

Б де працював видатний хірург.

ЗАВДАННЯ 17. Доповніть прислів'я, вибираючи продовження з довідки.

1. Вартість здоров'я знає лише той, _____.
2. Весела думка – _____.
3. Глянь на вигляд і _____.
4. Здоровий злидар щасливіший _____.
5. Здоров'я більше варте, _____.
6. Від переїдання люди частіше помирають, _____.
7. Гірким лікують, а _____.
8. Сидіти та лежати, _____.
9. У кого що болить, _____.

Довідка: ніж від голоду, половина здоров'я, той про те й гомонить, як багатство, про здоров'я не питай, солодким калічать, хвороби чекати, хто його втратив, від хворого багача.

МИКОЛА АМОСОВ «РОЗДУМИ ПРО ЗДОРОВ'Я»

СЛОВНИК УРОКУ

Глузд (іменник) – розум.

Здоровий глузд – свідоме розуміння речей.

Захекатися (дієслово) – відчутти утруднене дихання під час бігу, швидкої ходьби чи підняття сходами.

Потрібно робити ранкові вправи так, щоб аж захекатися.

Ймовірність (іменник) – можливість чогось, те, що повинно статися.

Ймовірність дощу, ймовірність захворювання.

Милостивий (прикметник) – добрий до інших, який виявляє милість.

Під час війни всі люди були милостивими, допомагали один одному.

Повість (іменник) – художній розповідний твір з однією художньою лінією.

У повісті розповідається про одну подію, що відбувалася протягом невеликого періоду.

Вада (іменник) – негативна якість, недолік.

Деякі біологічні почуття здатні перетворюватися на вади, або делікатніше, на недоліки.

Насолода (іменник) – вищий ступінь задоволення.

Насолода від їжі – одна з найбільших насолод.

ЗАВДАННЯ 1. Доберіть синоніми до виділених слів: *непогано лікує, ідеальна людина, потрібні зусилля, велика мета, прискорився пульс, добра природа, недалеко реальність, загострення хвороб, висловлюватися ввічливо.*

Довідка: близький, делікатно, необхідні, добре, поглиблення, милостива, вагома, досконала, пришвидшився.

Зверніть увагу! Значення префікса *пере-*

Префікс *пере-*

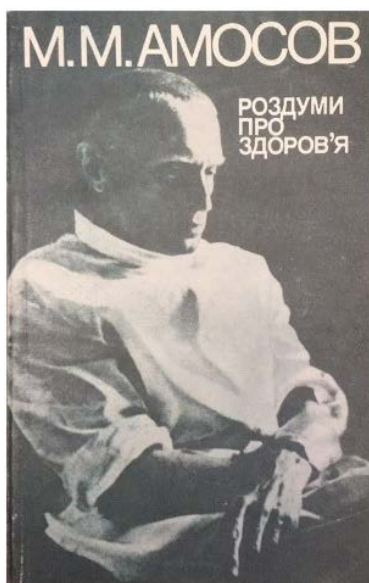
вказує на повторну або надмірну дію та переміщення в просторі.

ЗАВДАННЯ 2. Поєднайте дієслова з їхнім лексичним значенням.

1	Передбачати	А	Припиняти робити щось
2	Перевтілюватися	Б	Просити кого-небудь повторити щось сказане
3	Переходити	В	Бачити, припускати що-небудь заздалегідь; чекати чогось.
4	Перетворювати	Г	Уявляти що-небудь у більших, збільшених у порівнянні з дійсністю розмірах. Додавати свої думки, які не відповідають дійсності.
5	Перестати	Д	Дуже сильно, надмірно нагріватися.
6	Перебільшувати	Е	Змінювати стан предмету, явища, процесу
7	Передумати	Є	Надавати кому-, чому-небудь нового вигляду, образу.
8	Перепитати	Ж	Переправлятися через що-небудь або на другий бік дороги, мосту, річки тощо.
9	Перегрітися	И	Змінити думку

1	2	3	4	5	6	7	8	9

ЗАВДАННЯ 3. Прочитайте мікротекст. Створіть висловлювання на тему «Які життєві пріоритети мав М. Амосова як письменник і лікар?». Використовуйте вставні слова для оформлення думки. Дотримуйтеся

структури висловлювання: теза, аргументи, висновок.

Микола Михайлович відомий як письменник. Він автор таких книг: «Роздуми про здоров'я», «Здоров'я і щастя дитини», «Подолання старості», «Моя система здоров'я», «Голоси часів», «Роздуми», «Енциклопедія Амосова», «Мій світогляд», які дуже популярні і зараз.

Повісті Амосова «Думки та серце», «Записки з майбутнього», «ППГ-2266 (Записки польового хірурга)», «Книга про щастя та нещастя» неодноразово видавалися в Україні та за кордоном.

<https://retrokniga.com/estestvennye-i-tekhicheskie-nauki/medicine/amosov-m-m-rozdumi-pro-zdorov-ya>

Зверніть увагу!

У публіцистичному висловлюванні використовуються

- протиставлення, що вираженні сполучниками *а, але, проте, однак*;
- вставними словами, що виражають *сумнів, ствердження, джерело повідомлення, привернення уваги* тощо?
- наказовими дієсловами;
- цифри, констатація фактів;
- окличні, питальні, незакінчені, риторичні речення.

ЗАВДАННЯ 4.

А. Прочитайте принципи системи оздоровлення, сформовані Миколою Амосовим.

Б. Знайдіть мовні конструкції, для оформлення публіцистичного висловлювання (користуйтеся попередньою таблицею).

В. Висловіть свою думку щодо кожного з тверджень: погоджуєтеся чи не погоджуєтеся з ними? Обґрунтуйте свою думку.

1. У більшості хвороб винні не природа і не суспільство, а лише сама людина. Найчастіше вона хворіє від ліні та жадібності, але іноді й від нестачі здорового глузду.

1. Не сподівайтеся на медицину. Вона непогано лікує багато захворювань, але не може зробити людину здоровою... Крім того, бійтеся потрапити в полон до лікарів! Часом вони схильні перебільшувати хвороби людини і могутність своєї науки.

1. Щоб стати здоровим, потрібні власні зусилля, постійні і великі. Замінити їх нічим. Людина, на щастя, настільки досконала, що повернути здоров'я **МОЖНА** майже завжди. Необхідні зусилля зростають у міру старіння людини і поглиблення хвороб.

1. Величина будь-яких зусиль визначається стимулами, стимули – важливістю мети, часом і ймовірністю її досягнення. І, дуже шкода, але ще й характером. На жаль, здоров'я, як вагома мета, постає перед людиною, коли смерть стає близькою реальністю.

1. Для здоров'я однаково необхідні чотири умови: фізичні навантаження, обмеження в харчуванні, загартовування, час відпочинку й уміння відпочивати. І ще один фактор – щасливе життя! На жаль, без перших чотирьох здоров'я не забезпечується.

1. Природа милостива: досить 20-30 хвилин фізкультури на день, але такої, щоб захекатися, спітніти і щоб пульс пришвидшився вдвічі. Якщо цей час подвоїти, то буде взагалі чудово.

1. Слід обмежувати себе в їжі. Підтримуйте вагу як мінімум у співвідношенні зріст у сантиметрах мінус 100. Це – загальновідома формула ідеальної ваги

1. Уміння розслаблятися – наука, але до неї потрібен ще й характер. Якби ж він був!

Кажуть, що здоров'я – щастя вже саме по собі. Це неправильно. До здоров'я дуже легко звикнути і перестати його помічати. Однак здоров'я допомагає домогтися щастя в родині і роботі. Допомагає, але не визначає.

ЗАВДАННЯ 5. Підтвердіть або спростуйте думку. Використовуйте мовні конструкції для оформлення публіцистичного висловлювання.

1. Кожна людина від народження запрограмована на здоров'я.
2. Усі продукти, що є в природі, корисні для здоров'я.
3. Лікарі можуть вилікувати людей від будь-яких хвороб.
4. Головне для здоров'я – фізичні навантаження і збалансована їжа.
5. Якщо людина хворіє, то вона все-таки може бути щасливою.
6. Якщо спорт не приносить задоволення, то відмовтеся від нього.
7. Самолікування допомагає від будь-яких хвороб.
8. Можна прожити довго, не турбуючись про здоров'я.
9. Усі хвороби починаються від переживань і стресів.
10. Людський організм уже вивчений досконало.

ЗАВДАННЯ 6. Впишіть у речення пропущені слова. Використовуйте потрібні граматичні форми цих слів. Прочитайте відновлений текст.

Боротьба з апетитом – це головна проблема _____ для здорової людини, яка живе активно. Більшість _____ саме на неї і націлені. Як би досхочу їсти

_____ їжу і не повніти. На жаль! Це неможливо. Загалом можна, але потім треба повністю _____. Мені, наприклад, це не подобається – повний _____. Заважає думати. Тому я намагаюся знайти свій компроміс: щоб складка на _____ була меншою за сантиметр і щоб голод не заважав _____... (М. Амосов).

Довідка: дієти, жити, харчування, голод, живіт, смачна, голодувати.

ЗАВДАННЯ 7. Доберіть антоніми до поданих слів:

Напруження, більший, слабший, минуле, близький, забути, дотримуватися, перший, лагідний.

Довідка: далекий, запам'ятати, майбутнє, порушувати, менший, сильніший, суворий, розслаблення, останній.

Зверніть увагу! Назви математичних дій

-	мінус, відняти	$10 - 3 = 7$	десять мінус/відняти три дорівнює сім
+	плюс, додати	$3 + 14 = 17$	три плюс чотирнадцять дорівнює сімнадцять
x	помножити	$6 \times 2 = 12$	шість помножити на два дорівнює дванадцять
:	поділити	$8 : 4 = 2$	вісім поділити на чотири дорівнює два
=	дорівнює		

ЗАВДАННЯ 8. Прочитайте мікротекст, називаючи математичні дії. Вирахуйте свою ідеальну вагу.

Не потрібно великого педантизму в підтримці мінімальної ваги. Принаймні формула: **вага=зріст-100 (кілограмів)** теж цілком підходить.

Хоча зростання -105 краще.

За кордоном існують формули ідеальної ваги. Одну з них пропонує К. Купер.

Для чоловіків:

зріст (в см.) $\times 4 : 2,54 - 128 \times 0,453$;

для жінок:

зріст (в см.) $\times 3,5 : 2,54 - 108 \times 0,453$.

ЗАВДАННЯ 9.

А. Прочитайте текст (уривок з книги М. Амосова «Роздуми про здоров'я»).

Б. Доберіть до нього назву.

В. Визначте тезу, аргументи і висновок.

Г. Виділіть речення, в яких виражено протиставлення та заперечення.

Від далеких предків нам дісталось не тільки тіло, що потребує тренування, а й психіка, й біологічні почуття, здатні перетворюватися на вади, або делікатніше, на недоліки.

Перший з них – це лінь. Людина, як і тварина, напружується, тільки якщо є стимули, і чим вони сильніші, тим більша напруга. Розслаблення завжди приємне. Після тяжкої роботи особливо. Але якщо натренувати це почуття, то добре розслабитися і після легкого навантаження. Можна і взагалі не напружуватися.

Другий недолік: жадібність. Назвемо обережніше – жадібність на їжу.

Насолода від їжі – одна з найбільших. Як усі почуття, вона тренується, якщо харчуватися смачною їжею. Ось людина і тренує свій харчовий центр і дуже давно, відколи навчився смажити м'ясо і вживати спеції.

Третій недолік: страх. У людини він ще посилюється в порівнянні з тваринами, тому що добре запам'ятовує, передбачає більш далеке майбутнє і здатний до перевтілення. Тому людину лякають не лише власні хвороби, а й ті, що вона бачить в інших, про які читає чи чує. І страх теж тренуємо, він живиться інформацією про хвороби.

Людина розумна, проте лінива і жадібна. Не можна розраховувати на те, щоб усі дотримувалися суворого режиму здоров'я, відмовляючи собі в усьому, але можна спробувати переконати людей дотриматись певної міри: обмежувати себе рівно на стільки, щоб не переходити межі великих хвороб.

Зробити це може лише наука, яка апелює до здорового глузду.

У попередньому тексті є багато речень, в яких виражено протиставлення і заперечення.

У такий спосіб автор привертає увагу до певних думок, виділяє важливу інформацію.

Для цього використовуються:

- вставні слова: *не тільки, а й; не лише, а і;*
- сполучники: *а, але, та, проте, однак*

ЗАВДАННЯ 10. Продовжіть речення, виражаючи протиставлення або зіставлення.

1. Людина розумна, але _____.
2. Усі ми любимо не тільки їжу, а _____.
3. Потрібно відпочивати, _____.
4. Їжа важлива для життя, проте _____.
5. Треба турбуватися не лише про _____, а і _____.
6. Можна розслаблятися після роботи, _____.
7. Думайте про сон, _____.
8. Насолоджуйтеся життям, _____.
9. Організм людини витримує різні навантаження, _____.
10. Дотримуйтеся суворого режиму здоров'я, _____.
11. Обмежуйте себе в їжі, _____.

Завдання на закріплення вивченого

ЗАВДАННЯ 11. Запишіть слова в потрібній граматичній формі.

Значення (легені) в обміні газів менше, ніж серця, якщо немає (хвороба). Об'єм (легені), кількість (легеневі альвеоли), що діють, прохідність бронхів - усе тренується разом із (серце) при навантаженнях. Велика роль належить (бронхи): куріння та застуди ведуть до розвитку бронхітів і ускладнюють рух повітря до (альвеоли), так само як спазм дрібних (бронхи) при (бронхіальна астма).

ЗАВДАННЯ 12. Розподіліть реченні у смисловій послідовності.

1. Для людини слабкого типу не потрібно жодних доказів, вона просто вірить лікарю.
2. На цьому ґрунтується авторитет лікаря.
3. У людини, яка страждає фізично чи душевно, підвищується потреба «притулитися» до сильнішої, ніби шукаючи у неї захисту від нещастя.
4. Для сильного цього мало, його потрібно переконати об'єктивними даними.

ЗАВДАННЯ 13. Висловіть думку щодо здоров'я людини (5-7 речень). Використовуйте мовні конструкції для оформлення публіцистичного висловлювання.

ТУРБОТА ПРО ЗДОРОВ'Я МІЦНІ ЗУБИ – МІЦНЕ ЗДОРОВ'Я

СЛОВНИК УРОКУ

Загро́за (іменник) – те, що може принести зло.

Проблема з зубами – загроза всьому організму.

Наявність (іменник) – існування чогось у певному місці.

Наявність мікробів у ротовій порожнині.

Ура́ження (іменник) – порушення нормального стану організму.

Ураження зубів, ураження нервової системи.

Нетóчність (іменник) – відхилення від норми, неправильність.
Зубам притаманна анатомічна неточність

Горбóчок (іменник) – невелике округле підвищення на площині.
Зменшена форма від слова *горб*.

Вкράплення (іменник) – частинка чогось у речовині. Має вигляд невеликих крапель.
Білі вкраплення на зубах

Перелива́ється (дієслово) – (тут) зміна кольорів під дією світла.
Емаль на здорових зубах переливається кольорами.

СИНОНІМИ

Міцні зуби

Кріпкі, здорові, гарні, красиві

<https://ukr.media/medicine/232346/>

ЗАВДАННЯ 1. Утворіть відповідні граматичні форми слів, що в дужках.

1. Мікробіоти (ротова порожнина)
2. Виникнення (серцеві захворювання)
3. Наліт на (зуби)
4. Хронічні захворювання (ясна)
5. Резервуари між (ясна та зуби)
6. Виникнення (карієс)
7. Ішемічна хвороба (серце)
8. Чищення (зуби)

ЗАВДАННЯ 2. Об'єднайте частини речення за смислом.

1. в яких бактерії почувають себе максимально комфортно – унаслідок пародонтиту з'являються резервуари між яснами та зубами – а отже і максимально швидко збільшується їхня кількість.

2. якщо в людини здорова ротова порожнина – у ротовій порожнині присутні близько 600 видів мікроорганізмів – проте вони не становлять загрози для організму.

3. збільшується й кількість цих мікроорганізмів – як тільки збільшується кількість нальоту на зубах – а з ними й запускаються програми захворювань.

ЗАВДАННЯ 3. Прочитайте текст. Складіть план до нього.

МІЦНІ ЗУБИ – МІЦНЕ ЗДОРОВ'Я

Науковці встановили зв'язок між захворюваннями ротової порожнини та хворобами серця, хворобою Альцгеймера, діабетом, респіраторними захворюваннями, порушенням перебігу вагітності у жінок. Так, збільшення кількості патогенної мікробіоти ротової порожнини, наявність каріозних уражень та пародонтиту підвищують ризик виникнення серцевих захворювань, зокрема інфекційного ендокардиту, ішемічної хвороби серця, атеросклерозу.

Хіба хворі зуби можуть вплинути на серце та інші органи? **Аякже!** Розглянемо, **хоча б**, атеросклероз.

У нас є наліт на зубах. Є наліт, тож є «їжа» для бактерій. **Чим** більше нальоту, **тим** більше бактерій. Якщо в складі мікробіоти ротової порожнини збільшується кількість бактерій, то розвивається пародонтит. Унаслідок пародонтиту з'являються резервуари між яснами та зубами, в яких бактерії почувають себе максимально комфортно, **а отже** і максимально швидко збільшується їхня кількість.

Те ж стосується й ендокардиту та ішемічної хвороби серця. Бактерії, що викликають хронічні захворювання ясен, були знайдені **також** у клітинах мозку осіб, що мають хворобу Альцгеймера.

У ротовій порожнині присутні близько 600 видів мікроорганізмів, проте вони не становлять загрози для організму, якщо в людини здорова ротова

порожнина. Як тільки збільшується кількість нальоту на зубах, збільшується й кількість цих мікроорганізмів, а з ними і запускаються програми захворювань.

Хоча на виникнення карієсу та захворювань ротової порожнини впливає багато факторів: харчування, низька якість води, шкідливі звички, певні соматичні та генетичні хвороби, але найголовнішою проблемою є відсутність ретельної та систематичної гігієни. Справді, завдяки чищенню зубів ми зменшуємо кількість патогенної мікробіоти, а отже і ризик виникнення карієсу.

Як же вберегти зуби та весь організм? Тільки не хвилюйтеся – просто зуби мають бути завжди чисті!

ЗАВДАННЯ 4. Дайте відповіді на запитання.

1. Що спричиняє збільшення кількості патогенної мікробіоти ротової порожнини, наявність каріозних уражень та пародонтиту?
2. Які серцеві захворювання можуть викликати проблеми з ротовою порожниною?
3. На що впливає збільшення бактерій у ротовій порожнині?
4. За якої умови мікроби не становлять загрози для організму?
5. Які фактори впливають на виникнення карієсу та захворювання ротової порожнини?
6. Що допомагає зменшити кількість патогенної мікробіоти?

ЗАВДАННЯ 5. Використовуючи мовні моделі у лівій колонці, утворіть синонімічні речення до поданого речення у правій колонці.

Зв'язок фактора й наслідку	Приклад
Що спричиняє що	Солодощі спричиняють розвиток карієсу.
Що викликає що	
Що впливає на що	
Що є ризиком чого	
Що підвищує ризик чого	

Що загрожує чому	
Що допомагає чому	Догляд за зубами допомагає здоров'ю всього організму.
Що сприяє чому	

ЗАВДАННЯ 6. Прочитайте речення. Порівняйте їх з відповідними реченнями в тексті (завдання 3). Чим вони відрізняються? Чи змінився смисл речень? Яка роль слів-часток?

1. Збільшення кількості патогенної мікробіоти ротової порожнин, наявність каріозних уражень та пародонтиту підвищують ризик виникнення серцевих захворювань, зокрема інфекційного ендокардиту, ішемічної хвороби серця, атеросклерозу.

2. Хворі зуби можуть вплинути на серце та інші органи? Розглянемо атеросклероз.

3. Є наліт – «їжа» для бактерій. Більше нальоту – більше бактерій.

4. Збільшується кількість нальоту на зубах, збільшується й кількість цих мікроорганізмів.

5. Завдяки чищенню зубів ми зменшуємо кількість патогенної мікробіоти, а отже і ризик виникнення карієсу.

6. Як уберегти зуби та весь організм? Не хвилюйтеся – зуби мають бути завжди чисті!

В українській мові вживаються **модальні частки** – слова, які не відповідають на запитання, але додають тексту емоційності.

МОДАЛЬНІ ЧАСТКИ

Ствердження   *Справді, так, отож, таки, аякже, а отже, точно*

Питання   *Чи? Хіба? Невже?*

Обмеження   *Тільки, лише*

Доповнення	<i>Також, ще, вже, тобто, навіть</i>
Вказівка	<i>Ось, он, це</i>
Оклик	<i>Як! О це так!</i>
Означення	<i>Просто, майже</i>
Підсилення	<i>Аж, ж, і, й, чим – тим, хоча б</i>

ЗАВДАННЯ 7. Прочитайте діалог. Виділіть частки. Чи можна не використовувати ці частки в реченнях? Чому вони вживаються у мовленні?

- Таки потрібно людям розповідати частіше про профілактику ротової порожнини.
- Невже не всі ще знають, що здорові зуби – це здоров'я всього організму?
- Тільки дехто й усвідомлює цю проблему.
- Оце так! Хіба ж важко турбуватися про своє здоров'я?
- Ось подивися на своїх друзів. Вони постійно їдять цукерки і не думають про шкоду солодкого.
- Точно, вони не задумуються про наслідки. Хоч би ж вони не забували чистити зуби. Аж сумно стає, коли бачиш, як багато людей страждає на різні захворювання.
- Отож! Чим більше будемо про це розповідати, тим краще люди будуть піклуватися про себе.

**ПРИГАДАЙТЕ
ЯК ВИСЛОВИТИ СВОЮ ПОЗИЦІЮ**

Теза має відповідати темі і виражати проблему.

Позиція автора оформлюється такими словами.

На мою думку.

Я вважаю. Я думаю.

Моя позиція така.

*Я впевнений, я впевнена.
Мені здається.
Я погоджуюся з думкою
Я не погоджуюся з тим, що...*

ЯК АРГУМЕНТУВАТИ ДУМКУ

**Щоб аргументувати думку,
потрібно навести приклади і факти на її підтвердження.
Починати аргумент варто з таких слів:**

*По-перше, по-друге
Доказом цього може бути такий факт.
Як аргумент наведу такий приклад.
Чому я так думаю? Тому що...*

ЗАВДАННЯ 8. Прочитайте мікротекст, у якому висловлено думку лікаря. Висловіть свою позицію щодо цієї думки: погоджуєтесь чи не погоджуєтесь з нею. Використовуйте відповідні конструкції (таблиці «Як висловити свою позицію», «Як аргументувати думку»).

ІНДИВІДУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗУБІВ

«Особисто мені, – говорить молода лікарка-стоматолог, – більше подобаються неідеальні зуби. Деякі люди не люблять на передніх зубах горбочки. Однак, як на мене, це гарно. Чи біленьке вкраплення, яке переливається кольорами – усе це гарно та анатомічно! Однак люди хочуть, щоб зуби були просто рівні й білі. Аякже, така класика!».

ЗАВДАННЯ 9. Прочитайте мікротекст. Додайте до нього висновок. Використовуйте слова *отже, тож, таким чином*.

Для нормального стану зубів потрібне належне забезпечення організму кальцієм та вітаміном D. Проте більшість українців вживає тільки половину добової норми кальцію. А 30% населення страждає від дефіциту вітаміну D, який сприяє засвоєнню спожитого кальцію.

ЗАВДАННЯ 10. Напишіть повідомлення (100–150 слів) на тему «Захворювання ротової порожнини – проблема сучасності».

Використовуйте

1. Моделі, що виражають зв'язок фактора й наслідку.
2. Моделі для висловлення своєї позиції.
3. Моделі для аргументації думки.
4. Висновок.
5. Модальні частки.

Завдання на закріплення вивченого

ЗАВДАННЯ 11. Запишіть речення, додаючи до них відповідні модальні частки з довідки.

1. Зуби потрібно чистити щонайменше вранці і ввечері.
2. Під час чищення зубів не забувайте про піднебіння та язик. Вони повинні бути чистими.
3. Слід вибирати м'яку щітку з однаковим рівнем ворсинок. Якщо ворсинки однакового рівня, при чищенні зубів буде задіяна вся їхня поверхня.
4. Якщо щітка втрачає нормальний вигляд, це означає, що ви надто сильно тиснете на щітку.
5. Вечірнє чищення зубів – найважливіше, після нього не варто їсти. Безпечно пити лише воду.
6. Ополіскувачем можна користуватися за бажанням, він допомагає у профілактиці запальних процесів.

Довідка: адже, також, справді, так, хіба, то, ще, тільки, точно.

ЗАВДАННЯ 12. Утворіть речення, в яких виражено зв'язок факора й наслідку (зразок завдання 5).

Фактор: захворювання ротової порожнини

Наслідок: хвороби серця.

Фактор: хронічні захворювання ясен

Наслідок: хвороба Альцгеймера.

Фактор: карієс

Наслідок: діабет

Фактор: низька якість води і шкідливі звички.

Наслідок: карієс

ГІГІЄНА РОТА

СЛОВНИК УРОКУ

Висипання (іменник) – паталогічні елементи на шкірі та слизовій оболонці, що мають специфічну структуру і вигляд.

Самолікування (іменник) – лікування людиною себе чи близьких людей без

рекомендацій лікаря.

Нега́йно (прислівник) – дуже швидко, у найкоротший термін.

Передусім (прислівник) – спочатку, зробити щось першим.

Незадові́льний (прикметник) – поганий.

Порівняйте слова

Незадові́льний <i>Поганий</i>	Незадово́лений <i>Той, якому щось не подобається</i>
Вживається з абстрактними поняттями.	Вживається з назвами істот.
Незадові́льний стан хворого	Незадово́лений пацієнт
Незадові́льна оцінка на екзамені	Незадово́лена бабуся
Незадові́льні умови праці	Незадово́лені сусіди

Префікс *не-* вказує на заперечення

Порівняйте значення слів:

незадові́льний, незадово́лений – задові́льний, задово́лений.

ЗАВДАННЯ 1. Утворіть речення з протилежним смислом відповідно до поданих.

1. У пацієнта **задові́льний стан ротової порожнини**, тому йому не потрібно довго лікуватися.
2. **Незадові́льні умови проживання в готелі** зіпсували наш відпочинок.
3. **Незадові́льні оцінки** отримали всі студенти, бо вони погано підготувалися до контрольної роботи.
4. **Незадово́лений пацієнт** написав скаргу головному лікарю, тому що після лікування зуба він дуже довго відчував біль.
5. Потенційно **незадово́лені люди** мають неприємний вираз обличчя.

СЛОВА, ЩО ВИРАЖАЮТЬ ПОРАДУ

Треба – не треба

Порібно – не потрібно

Слід – не слід

Необхідно

ЗАВДАННЯ 2. У поданих реченнях впишіть слова, що виражають раду.

1. _____ займатися самолікуванням.
2. _____ негайно звертатися за спеціалізованою допомогою до лікаря.
3. _____ здійснювати профілактичні огляди у стоматолога.
4. _____ пам'ятати, що лікування і профілактика захворювань ясен найбільш ефективні на ранніх стадіях, при перших ознаках хвороби.
5. Навіть здоровій людині _____ відвідувати стоматолога двічі на рік.
6. Чистити зуби _____ щонайменше двічі на день.

ЗАВДАННЯ 3. Прочитайте текст. Складіть план до нього.

НЕ ЗАБУВАЙТЕ ПІКЛУВАТИСЯ ПРО ЗУБИ

20 березня відзначається Всесвітній день здоров'я ротової порожнини. Мета цієї події – використати 20 березня як можливість для додаткового інформування людей щодо питань гігієни порожнини рота, а також для напрацювань нових ефективних методів профілактики порожнини рота.

Як відзначають експерти, найчастіше стоматологічні захворювання загострюються в холодну пору року. Хвороби, які мали безсимптомний перебіг і про існування котрих пацієнт не здогадувався, починають турбувати – проявлятися у вигляді гострого болю, припухлості або різноманітних висипань на слизовій оболонці рота. У таких випадках не слід займатися самолікуванням. Необхідно негайно звертатися по спеціалізовану допомогу до лікаря.

Стоматологи радять обмежити споживання солодощів, які є одним із найбільших ворогів здоров'я зубів. Ця порада передусім стосується дітей, адже стан стоматологічного здоров'я наймолодших пацієнтів лікарі оцінюють як незадовільний.

Потрібно здійснювати профілактичні огляди у стоматолога. Слід пам'ятати, що лікування і профілактика захворювань ясен найбільш ефективні на ранніх стадіях, при перших ознаках хвороби. Тому навіть здоровій людині треба відвідувати стоматолога щонайменше двічі на рік.

І звісно, головним для здоров'я зубів є дотримання гігієни порожнини рота. Чистити зуби потрібно не менше, ніж двічі у день. Отже, якщо збережете свої зуби міцними, то забезпечите здоров'я всьому організму.

ЗАВДАННЯ 4. Визначте правдиву або неправдиву інформацію в поданих реченнях.

1. Суть Всесвітнього дня здоров'я ротової порожнини полягає в тому, щоб забезпечити свято для людей із здоровими зубами.
2. Найчастіше стоматологічні захворювання активізуються влітку, коли дуже спекотно.
3. Симптоми захворювань ротової порожнини – це гострий біль, припухлість та висипання на слизовій оболонці рота.
4. Самолікуванням стоматологічних захворювань займатися не можна, потрібно звертатися тільки до лікаря.
5. Стоматологи дослідили, що найбільшим ворогом зубів є не цукор, як думали раніше, а неякісна вода.
6. Здоров'я зубів у дітей лікарі оцінюють як незадовільний.
7. Профілактика захворювань ясен найбільш ефективна при перших ознаках хвороби.
8. Здоровій людині можна відвідувати стоматолога один раз у два роки.
9. Чистити зуби потрібно двічі на день.
10. Міцні зуби забезпечують здоров'я всьому організму.

ЗАВДАННЯ 5. Прочитайте думку стоматолога. Виділіть у мікротекстах модальні частки і вставні слова, що вказують на джерело повідомлення.

Їжте солодке і чистіть зуби

Стосовно солодкого. У солодкому, як ми знаємо, багато вуглеводів. Мікроорганізми споживають вуглеводи і виробляють молочну кислоту, яка розщеплює та руйнує емаль. Тому ретельно чистіть зуби і все буде добре. Отож ви можете їсти що захочете, якщо правильно чистите зуби.

Дешеві зубні щітки теж корисні

Для звичайного щоденного користування рекомендовано брати щітку середньої жорсткості. Дуже жорстка щітка при тривалому використанні може подразнювати ясна і зуби, а надто м'яка – недостатньо очищувати. Інколи навіть щітка за кілька гривень може бути цілком нормальною, якщо, наголошу, правильно чистити зуби! Не так важлива вартість зубної щітки, як уміння користуватися нею. Тобто техніка важливіша за сам інструмент.

ЗАВДАННЯ 6. Висловіть свою позицію щодо думок лікаря (завдання 5): погоджуєтесь чи не погоджуєтесь з ними. Використовуйте відповідні конструкції (таблиці «Як висловити свою позицію», «Як аргументувати думку»).

Завдання на закріплення вивченого

ЗАВДАННЯ 7. Допишіть репліку лікаря в діалозі.

Лікарю, чому влітку зуби мене не турбують, а як тільки починаються холодні осінні дощі, то одразу з'являється біль?

О, зрозуміло. Що ж мені робити?

Минулого року я лікувала ось цей зуб, а тепер болить інший.

Я чищу зуби обов'язково вранці і ввечері.

Та що Ви! Я дуже люблю солодощі, особливо шоколад! Я без солодкого не можу жити!

Добре, лікарю. Я буду краще турбуватися про свої зуби.

ЗАВДАННЯ 8. Напишіть чотири поради щодо збереження здоров'я ротової порожнини. Використовуйте слова, що виражають раду.

БІЛЬ І БОЛЬОВА ЧУТЛИВІСТЬ

АУДІЮВАННЯ ТЕКСТУ

СЛОВНИК УРОКУ

Самозбереження (іменник) – прагнення зберегти своє життя, якщо загрожує небезпека.

Самозбереження забезпечує виживання організму в складних ситуаціях.

Своєрідний (прикметник) – специфічний, оригінальний, такий, що має особливі риси характеру.

Кожен народ має своєрідні традиції.

Обладнаний (дієприкметник) – забезпечений обладнанням.

Кабінет стоматолога обладнаний сучасною технікою

Датчик (іменник) – сенсор, технічний пристрій, який передає сигнал.

Електричний датчик. Акустичний датчик.

Односта́йно (прислівник) – спільно виражати одне бажання і наміри.

Усі стоматологи одностайно радять пацієнтам лікувати зуби вчасно.

Усува́ти (дієслово) – знищувати, звільняти, прибирати щось.

Усувати будь-який біль потрібно швидко.

ЗАВДАННЯ 1. Уведіть у словосполучення з поданими словами іменник *біль*, утворюючи відповідні граматичні форми.

Відчуття _____

Характер _____

Сенс _____

Реакція _____

Вид _____

ЗАВДАННЯ 2. Утворіть словосполучення з прикметником *больовий* та поданими іменниками.

_____ відчуття, _____ сигнал, _____ вплив, _____ реакції,
_____ чутливість.

ЗАВДАННЯ 3. Запишіть словосполучення, в яких називається характер болю за дією

Зразок: біль, який коле – колючий біль

Біль, який гнітить –

Біль, який пече –

Біль, який пульсує –

Біль, який стріляє –

Біль, який ниє –

ЗАВДАННЯ 4. Із поданих слів виберіть ті, які не є характеристикою болю.

Гострий, білий, тупий, мокрий, пронизливий, глухий, дорогий, миттевий, колючий, гнітючий, пекучий, пульсуючий, пронизливий, стріляючий, ниючий.

ЗАВДАННЯ 5. Прослухайте текст «Біль і больова чутливість». Випишіть ключові слова.

ЗАВДАННЯ 6. Прослухайте текст удруге. Складіть план до нього.

ЗАВДАННЯ 7. Прочитайте речення. Подумайте, у яких з них інформація правдива, а в яких неправдива. Напишіть поряд із кожним реченням літери «П» (правда), «НП» (неправда) відповідно.

1. Характер больових відчуттів не залежить від особливостей органа, котрий зазнав больового впливу та сили цього впливу.
2. Біологічний сенс болю мобілізує організм на боротьбу за самозбереження.
3. Больове відчуття завжди виразне. Пацієнт може точно сказати, який у нього характер болю.
4. За характером і локалізацією болю можна визначити захворювання.
5. Біль не є сигналом попередження про те, що організм у небезпеці.

ЗАВДАННЯ 8. Тест. Виберіть одну правильну відповідь

1. Відчуття болю _____ внаслідок подразнення нервових закінчень, розташованих в органах та тканинах тіла.

А ірадіює

В зникає

Б виникає

2. Під впливом больового сигналу перебудовується робота _____.

А всіх систем організму

Б серцево-судинної системи

В дихальної системи

3. Антонім до прикметника у словосполученні *тупий біль*

А пульсуючий

Б гострий

В глухий

4. Реакцію болю різко посилює _____

А спокій

Б агресія

В страх

5. Біль вказує на _____

А наявність та локалізацію захворювання

Б на розташування органів

В на вік пацієнта

6. Як називається біль, який вказує на наявність і локалізацію захворювання?

А симптоматичний

Б безпечний

В своєрідний

7. Соматичний біль

А характеризується широкою іррадіацією

Б точно локалізований

В непомітний кілька днів

8. Вісцеральний біль виникає

А при патологічних процесах у шкірі, кістках, м'язах

Б при ураженні всього організму

В при ураженні патологічним процесом внутрішніх органів

9. Що сигналізує біль пацієнтові?

А «Друже, є проблема»

Б «Друже, скоро буде проблема».

В «Друже, проблема вже минула»

10. Неначе апарат датчиків в організмі працюють

А артерії та вени

Б спеціальні рецептори нервових закінчень

В головний мозок

ЧИ ЗАЛЕЖИТЬ ЗДОРОВ'Я ЗУБІВ ВІД ГЕНІВ

АУДІОВАННЯ ТЕКСТУ

ЗАВДАННЯ 1. Установіть відповідність між словами та їхнім значенням.

1	нащадки	А	прагнення до чогось
2	предки	Б	люди майбутніх поколінь
3	спадковість	В	розташування зубів при зімкнутих щелепах

4	схильність	Г	старші родичі
5	очевидний	Д	порушений якимись факторами, наприклад, хворобою
6	уражений	Е	дуже помітний
7	прикус	Є	природні риси організму, одержані від батьків

1	2	3	4	5	6	7

ЗАВДАННЯ 2. Висловіть аргументовану думку щодо таких питань.

1. Чи можуть у дітей бути такі самі захворювання зубів, як у батьків?
2. Чи можливо, щоб у батьків були здорові зуби, а в дітей ні?
3. Чи може здоров'я зубів передаватися нащадкам від дідусів і бабусь?
4. Що робити людині, у якої батьки мають погані зуби?

Коли потрібно сказати про однаковий, ідентичний елемент, особу чи предмет вживають займенники *той самий, такий самий*.

ЗАВДАННЯ 3. Утворіть словосполучення за моделлю «той самий+іменник», «такий самий + іменник», змінюючи граматичну форму займенників.

Довідка: зуби – такі самі, вік, місце, схема, хвороба, характер, фактори, послідовність.

ЗАВДАННЯ 4. Прослухайте текст «Здоров'я зубів і гени». Випишіть ключові слова (не менше 10).

ЗАВДАННЯ 5. Прослухайте текст удруге. Складіть план до нього.

ЗАВДАННЯ 6. Прочитайте речення. Напишіть поряд із кожним літери «П» або «НП» («П» – правда, «НП» – неправда).

1. Нікого не цікавить питання, чи дійсно спадковість впливає на стан зубів. _____
2. Ще на початку XVII століття проводилися спостереження, які виявили очевидний зв'язок розвитку захворювань зубів у дітей за тією самою схемою, що і в їхніх батьків. _____
3. Гени впливають на структуру і форму зубів, колір емалі, особливості прикусу, обмін речовин в організмі. _____
4. Спадковість – це єдиний фактор здоров'я ротової порожнини. _____
5. Здоров'я зубів визначає спосіб життя. _____
6. Карієс – це спадкове захворювання. _____
7. Структура твердих зубних тканин визначається генами. _____
8. Краще знати про хвороби зубів ваших батьків. _____

ЗАВДАННЯ 7. Впишіть у речення займенник «той самий» у відповідній граматичній формі.

Учені виявили очевидний зв'язок розвитку захворювань зубів у дітей за _____ схемою, що і в їхніх батьків. Карієс може з'являтися в нащадків в _____ віці, на _____ зубах, в _____ послідовності. Якщо у батьків нижні зуби уражені карієсом, то їхня дитина схильна до патології зубів у _____ локалізації.

ЗАВДАННЯ 8. У поданих реченнях впишіть потрібні вставні слова.

1. _____, що вчені-стоматологи займаються вивченням проблеми спадковості вже давно. 2. _____, спадковість є важливим фактором здоров'я ротової порожнини, але не єдиним і не основним. 3. _____, здоров'я зубів визначає спосіб життя. 4. _____, карієс не вважається спадковим захворюванням. 5. Якщо у батьків нижні зуби уражені карієсом, то їхня дитина, _____, схильна до патології зубів у тій самій локалізації.

Довідка: на жаль, слід сказати, мабуть, звичайно, як відомо, треба зауважити

ЗАВДАННЯ 9. Виберіть відповідні слова у реченнях.

Якщо вам відомо, що батьки мають **протези, коронки, імпланти** на різцях і в них **слабкі, сильні, білі** верхні зуби, то слід приділити більше **часу, уваги, грошей** для захисту тих самих зубів у себе.

Завжди, ніколи, іноді успадковуються гени не батьків, а бабусь, дідусів або інших предків. У всіх цих випадках дотримання **профілактичних, культурних, спортивних** заходів дозволить уникнути розвитку захворювання.

ЗМІСТОВИЙ БЛОК 9

РЕЗЮМЕ–ОПИС. РЕЗЮМЕ-ВИСНОВОК

ТЕМА 13. ОРГАНИ ЧУТТІВ: ОРГАН СЛУХУ, ШКІРА

ТЕМА 14. ЗУБИ. МИНУЛЕ ТА МАЙБУТНЄ СТОМАТОЛОГІЇ

Комунікативний мінімум

- Як розпитати про що-небудь.
- Як скласти резюме-висновок.
- Як сформулювати висновок.
- Як перерахувати інформацію (факти, ствердження, питання).

Грамматика

- Використання медичної термінології.
- Прислівники, дієприслівники, дієприкметники та їх еквіваленти
- Складнопідрядні речення з причиновими, часовими, наслідковими, умовними зв'язками.
- Номінативні (називні) речення.
- Пасивні конструкції з присудком – дієсловом в пасивно-зворотній формі (подається, вмикається, від'єднується, сполучаються тощо.)

ВЕРХНЬОЩЕЛЕПНИЙ НЕРВ

СЛОВНИК УРОКУ

Чутливий (прикметник) – той, який здатний добре відчувати і реагувати на процеси.

Орган, чутливий до зовнішніх процесів. Чутливий зуб. Чутливий нерв.

Ділянка (іменник) – окреслена частина простору, певна локція.
У ділянці голови. У ділянці підочного каналу.

Відрізок (іменник) – частина лінії.
Пройти відрізок дороги і зупинитися.

Тівца (іменник) – маса якоїсь речовини.

Сплéтєння (іменник) – з'єднання чогось.
Сплетення судин. Сплетення нервів.

Пронізувати (дієслово) – проникати в щось чимось тонким і гострим.
Верхні альвеолярні нерви пронизують товщу верхньої щелепи.

ЗАВДАННЯ 1. Від поданих сполучень слів утворіть прикметники, що є анатомічними назвами частин організму.

Подібний до крила, подібний до груші, нижнє око, під оком, верхня щелепа, нижня щелепа, очна ямка.

ЗАВДАННЯ 2. Виберіть із довідки синоніми до дієслова *проходить*.

Довідка: направляється, зупиняється, висить, проникає, заважає, пронизує, прямує, спочиває.

ЗАВДАННЯ 3. Утворіть словосполучення з поданими дієсловами.

Виходить з (чого)

направляється у (що)

направляється до (чого)

проходить по (чому)

виходить через (що)

виходить до (чого)

проникає у (що)

відходить від (чого)

пронизує (що)

прямує до (чого)

ЗАВДАННЯ 4. Прочитайте текст. Виділіть у ньому дієслова, що позначають рух у просторі. Зверніть увагу на їхню кількість. Яка роль у тексті цих дієслів?

ВЕРХНЬОЩЕЛЕПНИЙ НЕРВ

Верхньощелепний нерв – чутливий нерв, є однією з трьох гілок трійчастого нерва. Він виходить із порожнини черепа через круглий отвір у крилопіднебінну ямку.

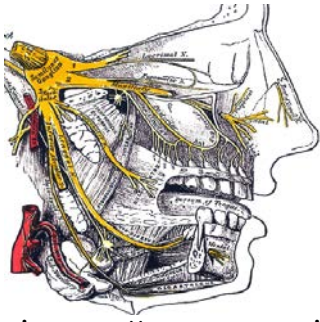
Потім проходить по підочній борозні і підочному каналу. На цій ділянці верхньощелепний нерв називається підочним нервом. Він виходить через підочний отвір і проникає в шкіру обличчя.

На всьому відрізку від верхньощелепного нерва відходять такі гілки:

1. Виличний нерв, який направляється до шкіри шиї і передніх відділів скроневої області.
2. Верхні альвеолярні нерви пронизують товщу верхньої щелепи, утворюючи верхнє зубне сплетення, гілки якого інтервують ясна та зуби верхньої щелепи.
3. Піднебінні нерви проходять по великому і малому піднебінних каналах і проникають у порожнину рота через великий і малий піднебінні отвори, прямуючи до слизової оболонки твердого та м'якого піднебіння.
4. Задні носові гілки ідуть до слизової оболонки порожнини носа через верхньощелепний отвір.

Дієслова, що вказують на рух у просторі, використовують для характеристики будови складних явищ і предметів, зокрема будови людського організму.

ЗАВДАННЯ 5. Використовуючи дієслова, що вказують на рух у просторі, охарактеризуйте послідовність розміщення верхньощелепного нерва в організмі.

Верхньощелепний нерв – порожнина черепа – круглий отвір – крилопіднебіна ямка – підочна борозна – підочний канал – підочний отвір – шкіра обличчя.

<https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D1%80%D1>

**ДЛЯ ОПИСУ ПРОЦЕСУ ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ РІЗНІ ДІЄСЛІВНІ ФОРМИ:
ОСОБОВІ ДІЄСЛОВА І ДІЄПРИСЛІВНИКИ**

Якщо у реченні вживається два і більше дієслів, одне з них може бути замінене дієприслівником.

Наприклад:

1. Автобус *їде* до Києва і *зупиняється* у невеликих містах.
2. Автобус *їде* до Києва, *зупиняючись* у невеликих містах.

У першому реченні вжито два дієслова: *їде*, *зупиняється* – це однорідні присудки. Вони рівноправні, тому можуть поєднуватися сполучником *і*.

У другому реченні дієслово *їде* вказує на головну дію, а дієприслівник *зупиняючись* – на додаткову. Тут сполучник *і* не вживається.

Зупиняючись (де?) у невеликих містах – це дієприслівниковий зворот. **Дієприслівниковий зворот** – дієприслівник разом із залежними словами.

ЗАВДАННЯ 6. Трансформуйте речення з однорідними присудками у речення з дієприслівниковими зворотами.

1. Верхньощелепний нерв **виходить** через підочний отвір і **проникає** в шкіру обличчя.

2. Верхньощелепний нерв **виходить** з криловидно-піднебінної ямки через круглий отвір і **направляється** в очну ямку через нижньоочну щілину.

3. Верхні альвеолярні нерви **пронизують** товщу верхньої щелепи і **утворюю** верхнє зубне сплетення.

4. Піднебінні нерви **проходять** по великому і малому піднебінних каналах і **проникає** в порожнину рота через великий і малий піднебінні отвори.

5. Піднебінні нерви **проникають** у порожнину рота через великий і малий піднебінні отвори і **прямують** до слизової оболонки твердого та м'якого піднебіння.

ЗАВДАННЯ 7. Дайте відповіді на запитання.

1. Скільки гілок у трійчастого нерва? Назвіть одну із них.
2. Звідки бере початок верхньощелепний нерв?
3. На якій ділянці верхньощелепний нерв називається підочним нервом?
4. Куди проникає верхньощелепний нерв наприкінці?
5. Скільки гілок відходять від верхньощелепного нерва на всьому його відрізьку? Назвіть їх.
6. Куди направляється виличний нерв?
7. Що утворюють верхні альвеолярні нерви, коли пронизують товщу верхньої щелепи?
8. По чому проходять піднебінні нерви і в що проникають?
9. Куди прямують піднебінні нерви після того, як пройшли великий і малий піднебінні канали та порожнину рота?
10. До чого і через що йдуть задні носові гілки?

Завдання на закріплення вивченого

ЗАВДАННЯ 8. Утворіть дієприслівники від дієслів за зразком.

Зразок: іде – ідуть – ідучи

Відходить, зустрічається, перетинає, направляє, проникає, єднає, сполучає, закінчується, починається, лікують.

ЗАВДАННЯ 9. Перебудуйте речення з кількома присудками в речення з дісприслівниковим зворотом.

Тетяна дивиться у вікно і розмовляє по телефону.

Дівчата переходять вулицю і дивляться на світлофор.

Микита готується до екзамену і хвилюється.

Студенти їдуть додому і не поспішають.

Поїзд відходить від платформи вчасно і подає гучний сигнал.

Друзі проходили по мосту через річку і фотографують красиві краєвиди.

Ірина проходить повз кав'ярню і не зупиняється.

Діти граються у кімнаті і сміються.

ЗАВДАННЯ 9. Утворіть відповідні граматичні форми слів

Верхньощелепний нерв виходить з порожнини черепа.

Нерви проходять по (піднебінний канал).

Виличний нерв направляється до (шкіра шиї).

Задні носові гілки ідуть до (слизова оболонка порожнини носа).

Верхньощелепний нерв проникає в (шкіра обличчя).

Піднебінні нерви проникають у (порожнина рота).

Піднебінні нерви прямують до (слизова оболонка твердого та м'якого піднебіння).

Виличний нерв направляється до (передні відділи скроневої області).

ЛИЦЕВИЙ НЕРВ

СЛОВНИК УРОКУ

Завиток (ім.) – закручена частина чогось у вигляді спіралі

Шіло (ім.) – гострий інструмент для шиття взуття.

<https://kabluchok.kiev.ua/ua/p1341615977-shilo-derevyanno-j-ruchkoj.html>

Прісінок (ім.) – прибудова перед входом до приміщення. В анатомії: присінок рота, присінок носа, присінок вуха.

Присінок ротової порожнини – простір між губами й щоками, з одного боку, і альвеолами й зубами з іншого.

Соска (ім.) – дитячий гумовий або силікований виріб для смоктання

https://www.apteka24.ua/soska-pust-lasun-2-ak-lateks_200-0201/

Вріджений (прикм.) – той, що передався з народження.

Вроджені хвороби, вроджений талант.

Миш'як (ім.) – хімічний елемент, токсична тверда речовина сірого кольору з металічним блиском.

Свінка (ім.) (parotitis epidemica) – гостре інфекційне захворювання, яке характеризується гарячкою, загальною інтоксикацією, ураженням слинних залоз.

ЗАВДАННЯ 1. Запишіть слова, від яких утворені складні прикметники.

Мостомозочковий трикутник

присінково-завитковий нерв

шилососкоподібний отвір

навколовушна залоза

миш'якомістна речовина

ЗАВДАННЯ 2. Перебудуйте словосполучення за зразком.

Зразок: носова порожнина – порожнина носа.

Вискова кістка, слуховий отвір, лицевий нерв, слинні залози, слізні залози, лицеві м'язи, носові м'язи, вилицеві м'язи, очні м'язи, ротові м'язи, шийні м'язи.

ЗАВДАННЯ 3. Прочитайте мікротекст. Впишіть у речення потрібні дієслова.

Лицевий нерв _____ з двох основних структур:

- 1) власне лицевого нерва, що _____ спеціальні вісцеромоторні волокна;
- 2) проміжного нерва, або нерва Врізберга, до якого _____ чутливі та вісцеромоторні парасимпатичні волокна.

Ці обидва нерви тісно _____ між собою під час внутрішньоутробного розвитку та разом _____ єдиний нервовий стовбур.

Довідка: пов'язані, складається, формують, містять, входять.

ЗАВДАННЯ 4. Прочитайте текст. Із запропонованих тем виберіть ту, яка стосується цього тексту: «Патології лицевого нерва», «Будова і розміщення лицевого нерва», «Генетичні особливості лицевого нерва».

ЛИЦЕВИЙ НЕРВ

Лицевий нерв – це змішаний нерв, оскільки містить у своєму складі рухові, чутливі та вегетативні волокна. Якщо нерв містить три типи волокон, то відповідно, він має три ядра, які розташовуються у варолієвому мосту.

Обидві частини нерва, рухова і чутливо-парасимпатична, виходять на основу мозку у мостомозочковому трикутнику. Потім нервові пучки через внутрішній слуховий отвір входять у лицевий канал вискової кістки, в якій поділяються на лицевий і проміжний нерви.

Проміжний нерв отримав свою назву через те, що при вході у внутрішній слуховий отвір він розташовується між власне лицевим нервом та присінково-завитковим нервом. Проміжний нерв містить у собі чутливі волокна, які несуть смакові імпульси від передніх двох третин язика і парасимпатичних волокон до слинних залоз, до слізної залози, до залоз слизової оболонки порожнини носа і м'якого піднебіння.

Лицевий нерв виходить із черепа крізь шилососкоподібний отвір, утворює сплетення у привушній слинній залозі і поділяється на окремі гілки, які іннервують м'язи обличчя (носові, вилицеві, колові м'язи ока і рота), а також деякі м'язи шиї.

ЗАВДАННЯ 5. Дайте відповіді на запитання.

1. Що називається лицевим нервом?
2. Чому лицевий нерв називають змішаним?
3. Якщо нерв містить три типи волокон, то скільки ядер він має?
4. Скільки частин має нерв? Назвіть їх.
5. У якому місці нервові пучки поділяються на лицевий і проміжний нерви?
6. Чому нерв має назву *проміжний*?
7. Які волокна містить у собі проміжний нерв?
8. Які м'язи обличчя іннервують гілки лицевого нерва

ЗАВДАННЯ 6. У поданих реченнях впишіть відповідні дієслова та прийменники, щоб охарактеризувати будову і функції частин лицевого черепа.

1. Нервові пучки _____ внутрішній слуховий отвір _____ _____ лицевий канал вискової кістки.

Через, у; входять

2. Чутливі волокна _____ смакові імпульси _____ передніх двох третин язика і парасимпатичних волокон _____ слинних залоз, _____ слізної залози, _____ залоз слизової оболонки порожнини носа і м'якого піднебіння.

Від, до; несуть

3. Лицевий нерв _____ черепа крізь шилососкоподібний отвір, _____ сплетення _____ привушній слинній залозі і _____ окремі гілки.

Із, на, у; утворює, виходить, поділяється.

ЗАВДАННЯ 7. Доберіть синоніми до поданих слів.

Захворювання, причина, чутливий.

Довідка: патологія, хвороба, вразливий, фактор, синсетивний, привід.

Причиною чого є що

Причиною карісу є поганий догляд зубів.

При чому трапляється що

При поганому догляді за зубами трапляється карієс.

Що спричиняється чим

Карієс зубів спричиняється поганим доглядом за зубами.

Що викликає що

Поганий догляд за зубами викликає карієс.

На що впливають такі причини як

На карієс впливає така причина, як: поганий догляд за зубами.

До факторів чого належить що

До фактору карієсу належить поганий догляд за зубами.

ЗАВДАННЯ 8. Доповніть синонімічні речення однорідними членами, відповідно змінюючи граматичні форми.

Причиною невриту лицевого нерва є інфекції, травми, запальні процеси.

1. Приводом для захворювання на неврит лицевого нерва можуть бути такі фактори: _____

2. Неврит лицевого нерва трапляється при _____

3. Неврит лицевого нерва спричиняється _____

4. На неврит лицевого нерва впливають такі причини, як: _____

5. Неврит лицевого нерва викликають _____

6. До факторів невриту лицевого нерва належать _____

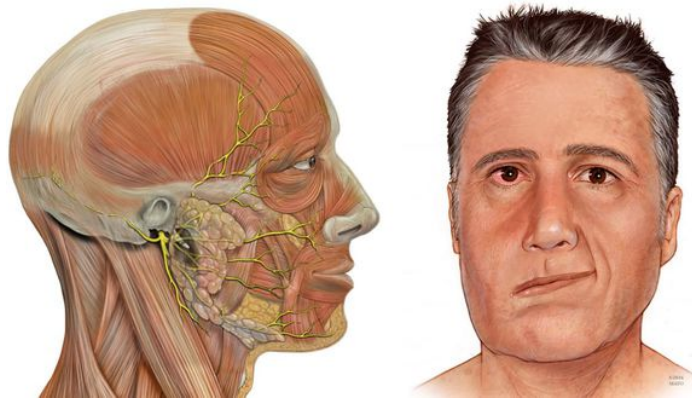
ЗАВДАННЯ 9. Розгляньте таблицю. Чому на лицевий нерв впливає багато факторів.

ТИПИ ЗАХВОРЮВАНЬ ЛИЦЕВОГО НЕРВА

Назви	Причини
Вроджені	синдром Мебіуса
травматичні	- при народженні спричинені молдингом або щипцями - від перелому основи черепа або кісток обличчя - від проникаючих розривів
інфекційні	- вітряна віспа - інфекція Коксакі - грип - оперізуючий герпес - хвороба Лайма - малярія - свинка - сифіліс - туберкульоз
метаболічні	- діабет - гіпертироїдизм - недостатність вітаміну А
неопластичні	- пухлина лицевого нерву - пухлина навколоушної слинної залози - аневризма сонної артерії
токсичні	- талідомід - алкоголь - миш'якомістна речовина - правець - дифтерія

ЗАВДАННЯ 10. Використовуючи таблицю, підготуйте розповідь на тему «Причини захворювань лицевого нерва»

<https://priora.com.ua/zastudzhenij-licevij-nerv-prichini-simptomi-i-terapiya/>

Приводом захворювання лицевого нерва можуть бути _____, наприклад, _____.

Також бувають _____ причини. Вони трапляються при _____.

Можливі _____ фактори захворювання. До них належать _____

Часто трапляються _____ проблеми. Це такі, як: _____.

На патологію лицевого нерва впливають також _____ причини, зокрема _____.

Хвороби лицевого нерва викликають _____ фактори: _____

Завдання на закріплення вивченого

ЗАВДАННЯ 11. Підготуйте повідомлення на тему «Чи потрібно стоматологу мати добрі знання про лицевий нерв?».

Дотримуйтеся структури повідомлення:

1. Теза з вашою позицією.
2. Кілька аргументів.

3. Висновок, що узагальнює вашу думку.

ЗАВДАННЯ 12. Тест. Виберіть одну правильну відповідь.

1. Лицевий нерв містить

- А два ядра
- Б три ядра
- В чотири ядра

2. Нервові пучки входять у лицевий канал через внутрішній _____ отвір

- А слуховий
- Б зоровий
- В нюховий

3. Проміжний нерв містить у собі _____ волокна

- А сумні
- Б розумні
- В чутливі

4. Причиною захворювань лицевого нерва травматичного типу є:

- А перелом основи черепа або кісток обличчя
- Б свинка і грип
- В недостатність вітаміну А

5. Причиною захворювань лицевого нерва токсичного типу є:

- А діабет
- Б миш'якомісна речовина
- В туберкульоз

ЯЗИК. ПІДНЕБІННЯ

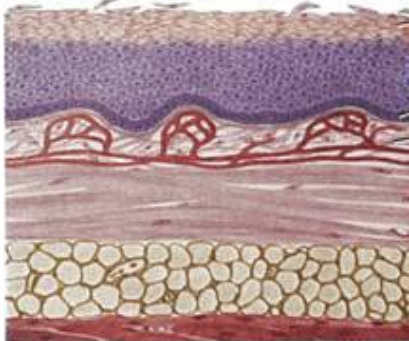
СЛОВНИК УРОКУ

Грудні діти – діти віком від народження до одного року. Таких дітей мами вигодовують грудним молоком.

При смоктанні молока грудними дітьми дуже важлива роль язика.

Багатошаровий (прикметник) – має багато шарів.

Слизова оболонка язика вкрита багатошаровим плоским епітелієм.

https://pidru4niki.com/78268/meditsina/bagatosharoviy_epiteliy

Нитевидний (прикметник) – має вигляд нитки

Грибовидний (прикметник) – має вигляд гриба

Листовидний (прикметник) – має вигляд листа

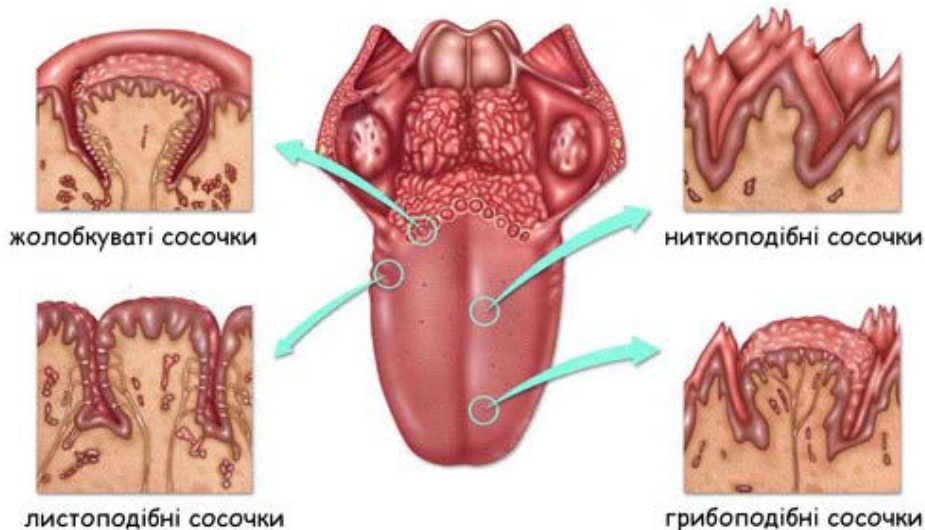
Жолобуватий (прикметник) – схожий на жолоб

У людини чотири види сосочків: нитевидні, грибовидні, жолобоваті та листовидні.

Дах – 1. (пряме значення) верхня частина будинку, що захищає від дощу і снігу.
2. (переносне значення) У ротовій порожнині дах – це піднебіння.

Зверніть увагу на вигляд сосочків язика, порівняйте з предметами, на які вони схожі.

Смакові бруньки об'єднані у смакові сосочки

<https://naurok.com.ua/prezentaciya-do-uroku-sensorni-sistemi-rivnovagi-nyuhu-ta-smaku-155997.html>

ЗАВДАННЯ 1.

А. Прочитайте речення в лівій колонці. Що в них спільне, а що відмінне.

Сформулюйте запитання до цих речень.

Корінь зуба вкритий цементом.	<i>Корінь зуба вкритий чим?</i>
Корінь зуба вкривається цементом.	
Корінь зуба вкриває цемент.	

Порожнина зуба заповнена пульпою.	<i>Порожнина зуба заповнена чим?</i>
Порожнина зуба заповнюється пульпою.	
Порожнину зуба заповнює пульпа.	

Б. Утворіть синтаксичні синоніми до поданих речень. Використовуйте моделі поданої вище таблиці.

1. Язык **утворює** поперечно-м'язова тканина.
2. Язык **укриває** слизова оболонка.

3. Тверде піднебіння **відокремлює** власне ротову порожнину від носової порожнини.
4. М'яке піднебіння **відокремлює** ротову порожнину від глотки.

ЗАВДАННЯ 2. Прочитайте текст. Поділіть його на змістові частини.

ЯЗИК

Язiк – орган живих iстот, розміщений у ротовій порожнині. Допомагає пережовувати їжу, а також створювати гортанні звуки. Він бере участь у процесі жування, мовлення, смакового сприйняття. Дуже важливою є роль язика при смоктанні молока матері грудними дітьми.

Язик людини утворений поперечно-смугастою м'язовою тканиною і встелений слизовою оболонкою. Коли м'язи скорочуються, його форма змінюється.

Слизова оболонка язика вкрита багат шаровим плоским епітелієм. На верхніх та бокових поверхнях язика розташовані сосочки. У людини чотири види язикових сосочків: нитевидні, грибовидні, жолобоваті та листовидні.

У товщі епітелія грибовидних, жолобоватих та листовидних сосочків розташовуються смакові бруньки – комплекс спеціалізованих рецепторних смакових клітин, що утворюють орган смаку. Нитевидні сосочки містять рецептори дотику – тактильні рецептори.

ЗАВДАННЯ 3. Розгляньте малюнок.

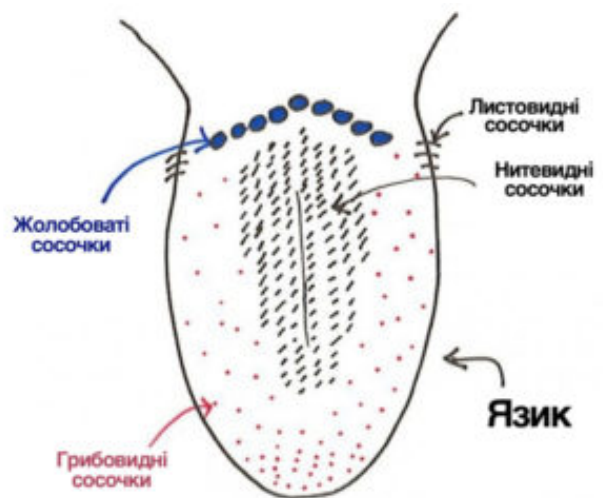
Розкажіть про сосочки на язиці.

Використовуйте мовні конструкції:

що де розташовано;

що де розташовується;

що містить що.

<https://9bar.com.ua/taste/>

ЗАВДАННЯ 4. Дайте відповіді на запитання.

1. Що таке язик?
2. Які функції язика в організмі людини?
3. Який він має вигляд?
4. Чим укрита слизова оболонка язика?
5. Що розташовано на поверхні язика?
6. Які є види сосочків на язиці?
7. На яку функцію язика впливають сосочки?

Резюме-висновок – короткий висновок із прочитаного. Використовують для розкриття суті повідомлення, а не його деталей.

Риси резюме: мінімум інформації та лаконічність (3–4 речення).

ПРИКЛАД РЕЗЮМЕ ДО ТЕКСТУ «ЯЗИК»

Язик – орган жування, мовлення, смакового сприйняття, говоріння. Утворений м'язовою тканиною і встелений слизовою оболонкою. На язиці розташовані сосочки. У сосочках містяться смакові рецептори.

ЗАВДАННЯ 5. Прочитайте текст. Поділіть його на змістові частини. Яка інформація тексту є основною.

ПІДНЕБІННЯ

Піднебіння – дах ротової порожнини.

Тверде піднебіння відокремлює власне ротову порожнину від носової порожнини; займає передні дві третини всього піднебіння. Воно має чотири ділянки: жирову, залозисту, крайову і ділянку піднебінного шва.

1. Жирова ділянка – передня частина твердого піднебіння. Тут під слизовою оболонкою розміщена жирова клітковина, подібна до підслизової основи інших ділянок ротової порожнини.
2. Залозиста ділянка – задня частина твердого піднебіння. Тут між слизовою оболонкою та окістям розташовані численні групи малих слинних залоз, які виробляють слиз.

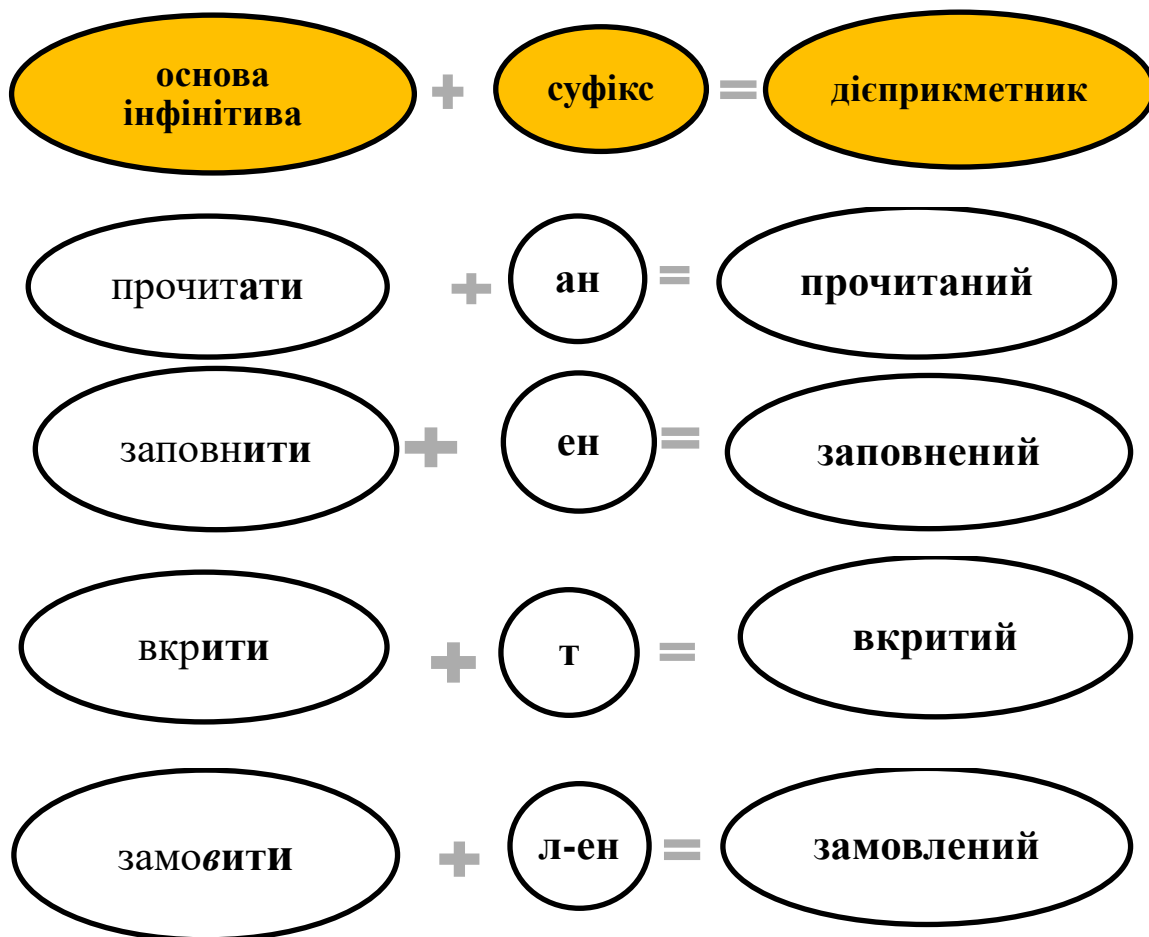
3. Крайова ділянка має вигляд дуги, розташованої на межі з яснами верхніх щелеп і міцно зрощена з окістям.

4. Піднебінний шов – потовщення епітелію вздовж серединної лінії твердого піднебіння; від його передньої частини відходять в обидва боки кілька поперечних піднебінних складок, які більше виражені в дітей.

М'яке піднебіння – задня частина піднебіння, складка слизової оболонки, звішується над основою язика й відокремлює ротову порожнину від глотки.

ЗАВДАННЯ 6. Створіть резюме до тексту «Піднебіння».

ПРИГАДАЙТЕ ТВОРЕННЯ ПАСИВНИХ ДІСПРИКМЕТНИКІВ

ЗАВДАННЯ 7. Утворіть дісприкметники від дієслів.

Позбирати, прибрати, показати, видалити, почистити, розмістити, помити, повідомити, зробити.

Завдання на закріплення вивченого

ЗАВДАННЯ 8. Запишіть речення, утворюючи відповідні граматичні форми дієприкметників.

1. Язик людини утворен_____ поперечно-смугастою м'язовою тканиною і встелен_____ слизовою оболонкою.
2. На верхніх та бокових поверхнях язика розташован_____ сосочки.
3. Під слизовою оболонкою розміщен___ жирова клітковина.
4. Між слизовою оболонкою та окістям розташован_____ численні групи малих слинних залоз.
5. Крайова ділянка має вигляд дуги, розташован_____ на межі з яснами верхніх щелеп.
6. Попереду піднебінного шва розташован_____ різцевий сосочок

ЗАВДАННЯ 9. За допомогою суфіксів утворіть прикметники у словосполученнях.

Суфікс -ов-

Рот. Рот__ порожнина.

Смак. Смак__ сприйняття.

Жир. Жир_____ клітина.

Слиз. Слиз__ оболонка.

Край. Край__ ділянка.

Суфікс -н-

Гортань. Гортан__ звуки.

Слина. Слин_____ залоза.

Піднебіння. Піднебін__ шов.

Голова. Голов_____ біль

Суфікс –аст-

Смуга. Смуг___ тканина.

Крапка. Крап_____ поверхня.   к-ч

Суфікс -ист-

Залоза. Залоз___ ділянка

Ребро. Ребр___ поверхня.

ЗАВДАННЯ 10. Тест. Виберіть одну правильну відповідь.

1. У якому процесі язик не бере участі?

- А жування
- Б говоріння
- В сидіння

2. Коли змінюється форма язика?

- А коли скорочуються м'язи.
- Б коли розмикаються зуби
- В коли розтуляється рот

3. Слизова оболонка язика вкрита _____ плоским епітелієм.

- А одношаровим
- Б багатошаровим
- В тришаровим

4. Яку назву має піднебіння?

- А стінки
- Б дах
- В підлога

5. Скільки ділянок має тверде піднебіння?

- А чотири
- Б шість
- В сім

6. М'яке піднебіння – _____ частина піднебіння.

- А передня
- Б середня
- В задня

ЯЗИКОВО-ГЛОТКОВИЙ НЕРВ

АУДЮВАННЯ ТЕКСТУ

ЗАВДАННЯ 1. Утворіть прикметники від іменників:

Язик - язиковий, глотка -глотковий, барабан - барабанна, рух - рухливий, чутливість - чутливий, сон - сонний, піднебіння - піднебінний.

ЗАВДАННЯ 2. Випишіть словосполучення, які стосуються анатомії.

Барабанна музика, змішаний аромат, блукаючий нерв, чутливі нервові волокна, барабанний нерв, сплетіння думок, змішаний нерв, нервове сплетіння, чутлива людина, рухові нерви, блукаючий погляд, рухові вправи.

ЗАВДАННЯ 3. Послухайте текст «Язиково-глотковий нерв». Запишіть ключові слова.

ЗАВДАННЯ 4. Ознайомтеся з запропонованою таблицею завдання 6. Подумайте, яка інформація вам потрібна для її заповнення.

ЗАВДАННЯ 5. Прослухайте першу частину тексту.

ЗАВДАННЯ 6. У подані колонки запишіть типи нервів.

Структура язиково-глоткового нерва

Чутливі нерви	Рухові нерви

ЗАВДАННЯ 7. Прослухайте другу частину тексту, створюючи умовну карту розміщення язиково-глоткового нерва.

ЗАВДАННЯ 8. Виберіть потрібні слова в мікротексті.

Язиково-глотковий нерв з порожнини черепа через яремний отвір. В яремному отворі він й утворює чутливий верхній вузол. , в ділянці кам'янистої ямочки скроневої кістки міститься другий нижній вузол трохи більшого розміру.

ЗАВДАННЯ 9. Запишіть речення у відповідній послідовності.

Там поділяється на кінцеві язикові гілки. Повертається дугою і проходить до кореня вниз. Ці гілки розгалужуються у слизовій оболонці задньої третини язика. Далі нерв іде вниз.

ЗАВДАННЯ 10. Напишіть резюме до тексту «Язиково-глотковий нерв».

ОРГАН СМАКУ АУДІЮВАННЯ ТЕКСТУ

СЛОВНИК УРОКУ

Струна́ (іменник) – 1. Туго натягнена металева нитка (на музичному інструменті).

2. (анатомічне) Гілки лицевого нерва.

Голодува́ння (іменник) – стан без їжі довгий час.

Сітча́стий (прикметник) – схожий на сітку.

Рóзлади шлу́нка – немедичний термін, що означає дискомфортні процеси в шлунку (біль, відрижка, діарея)

ЗАВДАННЯ 1. Прочитайте слова, які означають якість предметів за формою, матеріалом, температурою, смаком, кольором, консистенцією. Які з цих якостей, на вашу думку, може визначити орган смаку?

Солодке, кругле, холодне, тверде, червоне, м'яке, солоне, кисле, гірке, тепле, паперове, скляне, синє, гаряче, густе, рідке.

ЗАВДАННЯ 2. Прочитайте слова, які використовуються в тексті «Органи смаку». Після прослуховування тексту до кожного з них додайте прикметник, утворюючи словосполучення.

Рецептори

лабораторії

цибулини

піднебіння

подразнення

інформація

струни

зона

ЗАВДАННЯ 3. Прослухайте текст «Органи смаку». Випишіть ключові слова.

ЗАВДАННЯ 4. Прослухайте текст удруге. Складіть план до тексту.

ЗАВДАННЯ 5. Дайте відповіді на питання «так» або «ні».

1. Основне призначення органа смаку – визначити смакові якості їжі та рефлекторно включати в роботу весь апарат травлення. _____
2. Смакові рецептори – це малі хімічні лабораторії, в яких відбувається аналіз процесу дихання. _____
2. До речі, уже вважають, що є п'ятий вид смакових подразнень – «смак повітря». _____
3. Крім органів смаку є ще органи нюху та дотику. _____
5. Органи смаку відчують цілісний харчовий продукт, що має певний смак, форму, консистенцію, температуру. _____

ЗАВДАННЯ 6. Виберіть потрібне слово із запропонованих.

Кожна рецепторна клітина має волосинку, за допомогою якої певний вид подразнень – солодке, солоне, кисле, гірке. Смакові подразнення центральною нервовою системою по волокнах барабанної та язико-горлового .

ЗАВДАННЯ 7. Тест. Виберіть правильні відповіді.

1. Органи смаку включають у роботу весь _____ травлення

А лабораторію

Б апарат

2. Де міститься найбільше смакових рецепторів?

А у смакових яблуках, що розташовані в сосочках язика

Б у смакових цибулинах, що розташовані в сосочках язика

3. Де міститься найменше смакових рецепторів?

А на м'якому піднебінні та в глотці

Б на сосочках язика

4. Органи смаку не сприймають

- А солодке
- Б солоне
- В кисле
- Г червоне
- Д гірке

5. Смакові подразнення передаються

- А травною системою
- Б центральною нервовою системою

6. Відчуття смаку загострюється під час

- А голодування
- Б переїдання

ЗАВДАННЯ 8. Прочитайте терміни до малюнка. Запишіть ті, які в тексті не називалися.

http://8next.com/bl/3977-bl_071.html

ЗАВДАННЯ 9. Напишіть резюме до тексту «Органи смаку»

ЛІКУВАННЯ ЗУБІВ. З ІСТОРІЇ МЕДИЦИНИ

СЛОВНИК УРОКУ

Знахар (іменник) – людина, що володіє надприродним, магічним знанням і використовує його для лікування людей.

У давні часи зуби лікували знахарі.

Коваль (іменник) – майстер, що обробляє і виготовляє металеві предмети.

Хворі зуби видаляли навіть ковалі.

Каучук (іменник) – еластичний матеріал.

100 років тому деякі стоматологи робили штучні зуби з каучуку та золота.

Повчальний (прикметник) – те, що навчає чого-небудь, дає корисні відомості, служить уроком.

Історія стоматології знає багато цікавих фактів і повчальних історій.

Гризти (дієслово) – інтенсивно кусати зубами щось тверде.

Дантисти радили пацієнтам не гризти нічого твердого, щоб не зламати зуби.

Дрiт

ГВИНТ

ВУЗОЛ

ЦВЯХ

<https://metalsystem.com.ua/vydy-drotu>

<https://hafeleshop.com.ua/shop/product/gvint-m4h40-big-pack>

<https://hafeleshop.com.ua/shop/product/gvint-m4h40-big-pack>

http://voronbud.com.ua/catalog/tsvyakh_3_1_kh_70_1kg/

ЗАВДАННЯ 1. Доберіть синоніми до слів:

У минулому, піклуватися, нерідко, страва, значна, призводити, шматки, необхідно, функціонувати, відомий, надто.

Довідка: часто, велика, давно, їжа, доглядати, спричиняти, дуже, популярний, частини, працювати, потрібно.

ПРЕФІКСИ *пере-*, *роз(і)-*, *від(і)-*

ВКАЗУЮТЬ НА ПРОЦЕС, РУХ ПРЕДМЕТА, ОСОБИ ЧИ ЯВИЩА

Розгризати, розтирати, розкушувати
зубами щось тверде, міцне.

Перекушувати –
розділяти зубами щось на частини

Відкручувати – повертати по гвинтовій
різьбі.

Відломлюватися – відділення частини
чогось при пошкодженні.

Відкорковувати – витягувати корок із
пляшки.

ЗАВДАННЯ 2. Від поданих дієслів утворіть нові дієслова з префіксами *пере-*, *роз(і)-*, *від(і)-*. Зверніть увагу, як змінюється значення дієслів.

Писати, казати, класти, слати, мити, різати, клеїти.

ЗАВДАННЯ 3. Запишіть речення, вживаючи відповідні граматичні форми слів.

1. У минулому українці мали переважно здоров ___ біл ___ зуб ___.
2. Стоматологічн _____ допомог _____ люди користувалися у давні часи.
3. Професійним лікуванням зуб ___ в Україні займалися вже 100 років тому.
4. У містах функціонували стоматологічн _____ кабінет ___.
5. Лікар Яків Насс мав свою стоматологі _____ у Львові.
6. Історія стоматологі ___ знає багато цікавих фактів і повчальних історій.
7. У кожному українському місті зараз функціонує багато стоматологічн _____ лікарень.
8. Про зуб _____ потрібно піклуватися кожній людині.

ЗАВДАННЯ 4. Трансформуйте подані речення, використовуючи моделі не тільки ____, а й ____; не лише ____, а й ____.

1. У давнину зуби лікували лікарі та знахарі.
2. Стоматологи вже давно лікували й видаляли зуби, а ще ставили коронки.
3. Кожна людина повинна доглядати за зубами і відвідувати стоматолога щонайменше двічі на рік.
4. Здоров'ю зубів загрожують солодкі продукти та куріння.
5. Потрібно чистити зуби й полоскати ротову порожнину.
6. Лікарі радять не вживати ні дуже гарячої, ні дуже холодної страви.
7. Багато років тому у Львові люди зверталися до лікаря Якова Насса і до приватного дантиста Стефана Дмоховського.

ЗАВДАННЯ 5. Прочитайте текст. Поділіть його на змістові частини. Складіть план тексту.

ЯК 100 РОКІВ ТОМУ ЛІКУВАЛИ ЗУБИ

У минулому українці мали переважно здорові білі зуби. Але не завжди піклувалися про них. Наприклад, зубами розгризали горіхи. Також зуби використовували як інструменти при виконанні якоїсь роботи. Ними могли перекушувати дроти, розривати тканину, розв'язувати вузли, відкручувати гвинти, відкорковувати пляшки. Тому нерідко шматки зуба відломлювалися, а емаль тріскалася. Тож стоматологічна допомога була необхідна і в давніші часи.

Професійним лікуванням зубів в Україні займалися вже 100 років тому. У містах функціонували стоматологічні кабінети. Так, у Львові відомим був лікар Яків Насс. Він мав свою стоматологію. До нього зверталися не тільки львів'яни, а й жителі маленьких міст і сіл. Яків Насс рекламував себе так: *«Дантист Яків Насс. Пломбування й видалення зубів без болю. Штучні зуби з каучуку і золота. Урядовцям і студентам значна знижка»*. Усім пацієнтам він поступався в оплаті.

Високу якість роботи гарантував також приватний дантист Стефан Дмоховський. Він ставив порцелянові коронки і робив рентгенівські знімки.

Лікарі радили пацієнтам дотримувалися таких правил: 1) не їсти ні надто гарячої, ні надто холодної страви, щоб не постраждала зубна емаль; 2) не гризти нічого твердого; 3) щоденно чистити зуби, а також полоскати ротову порожнину водою після кожного прийому їжі.

Тоді, коли в місті вже існувала якісна стоматологічна допомога, в селі продовжувалося лікування зубів знахарями. Хворі зуби видаляли навіть ковалі. Часто вони робили це брудними кліщами, залишаючи частини зубів. Це призводило до загнивання. Інколи зуб виривали, травмуючи шоку, від чого людина могла довго хворіти й навіть померти.

Історія стоматології знає багато цікавих фактів і повчальних історій. Їх варто знати кожному лікареві, щоб розвиватися і вдосконалюватися.

ЗАВДАННЯ 6. Розгляньте малюнки. Зверніть увагу на умови видалення зубів: приміщення, меблі, одяг, інструменти, асистенти. Продовжіть речення:

Виривання зуба. Фото початку ХХ ст.

Коваль вириває зуба. Малюнок ХVІІІ ст.

<https://photo-lviv.in.ua/bolyucha-tema-abo-yak-100-rokiv-tomu-u-lvovi-likuvaly-zuby/>

1. Раніше зуби лікували не тільки лікарі, а й _____.
2. Лікар не пломбує зуб пацієнту, а _____.

3. Пацієнт відчуває не лише біль, а й _____.
4. Коваль використовує не стерильний інструмент, а _____.
5. Лікар і коваль одягнені не в білі халати, а _____.
6. Асистент тримає пацієнта не лише рукою, а ще й _____.

Однорідні члени речення – це слова, що відповідають на одне й те саме запитання й відносяться до одного й того самого слова в реченні.

Наприклад: *Стоматологія – розділ медицини, що стосується зубів, ротової порожнини, щелеп, межових ділянок обличчя і шиї.*

ЗАВДАННЯ 7. Уточніть зміст речень, перераховуючи факти, ствердження, про які йдеться в тексті. Використовуйте однорідні члени речення.

1. У давнину деякі люди зубами виконували шкідливі для здоров'я дії, наприклад:

_____

2. До відомого у Львові стоматолога Якова Насса зверталися

_____

3. Дантист Яків Насс надавав такі послуги: _____

4. Яків Насс робив знижку деяким людям, як-от: _____

5. Приватний дантист Стефан Дмоховський виконував такі послуги: _____

_____

6. Після видалення зуба сільським ковалем люди інколи _____

7. Історія стоматології знає багато _____

8. Сучасним лікарям потрібно знати історію стоматології, щоб

_____

ЗАВДАННЯ 8. Розкажіть, які поради пацієнтам давали лікарі 100 років тому. Використовуйте слова, що виражають порядок думок:

по-перше, по-друге, по-третє, нарешті.

ПОЗНАЧЕННЯ ЧАСУ ПОДІЇ

	Коли: місцевий відмінок / родовий відмінок	З якого часу: родовий відмінок	До якого часу: родовий відмінок
Століття	<i>у IX столітті</i> <i>IX століття</i>	<i>з IX століття</i>	<i>до X століття</i>
рік	<i>у 1829 році</i> <i>1829 року</i>	<i>з 1829 року</i>	<i>до 1829 року</i>

ЗАВДАННЯ 9. Прочитайте мікротексти. Запишіть граматичну форму слів, що позначають час.

1. Перший інструмент, який дозволяв видаляти хворі зуби пацієнтам, з'явився у IV столітт_____ до нашої ери і був схожий на щипці для видалення цвяхів.

2. Спробами пересадки зубів уперше, ще в X столітт____, зайнявся Абуль-Косим. Також існує думка, що французький лікар Амбруаз Паре зміг пересадити принцесі здоровий зуб камеристки.

3. Про зубні протези стало відомо дуже давно, ще в IX столітт_____ до нашої ери. Виготовленням перших протезів займалися ювеліри.

4. Золоті коронки стали робити, починаючи з XVIII столітт____. Німецький лікар Ліппольд уперше запропонував використовувати мідну амальгаму, але цей метод виявився шкідливим для людини і від нього відмовилися.

5. Спочатку стоматологами працювали тільки чоловіки, але з 1829 рок _____ таке право отримали і жінки.

Завдання на закріплення вивченого

ЗАВДАННЯ 10.

А. Знайдіть у тексті «Як 100 років тому лікували зуби» рекламу лікаря Якова Насса.

Як ви думаєте, чи привертала увагу пацієнтів така реклама? Чому? Виділіть складові структури реклами.

Б. Уявіть, що ви маєте приватну стоматологію. Але про неї ще мало хто знає. Створіть рекламу своєму закладу за такою структурою:

1) назва стоматології, ваше ім'я; 2) загальні послуги; 3) особливості послуг (притаманне тільки Вашій стоматології); 4) знижки, бонуси, подарунки тощо

ЗАВДАННЯ 11. Дайте відповіді на запитання.

1. Чому лікування зубів було відоме з давніх часів?
2. Коли з'явився перший інструмент для видалення зубів?
3. Коли і хто вперше почав пересаджувати зуби?
4. Коли почали робити зубні протези?
5. Коли з'явилися перші зубні коронки? З чого їх виготовляли?
5. Коли стоматологами почали працювати жінки?
6. Хто першим почав займатися професійним лікуванням зубів в Україні?

МАЙБУТНЄ СТОМАТОЛОГІЇ

СЛОВНИК УРОКУ

Потужність (іменник) – велика сила.

Потужність апарату. Потужність лазера.

Розробка (іменник) – проект.

Науковці працюють над розробкою технології, що зможе відновлювати емаль зуба.

Опублікований (дієприкметник) – розміщення матеріалу в книзі, журналі, на сайті тощо.

Стовбурові клітини – первинні клітини в усіх багатоклітинних організмах. Їх використовують у медицині для лікування деяких захворювань.

ЗАВДАННЯ 1. До виділених слів у словосполученнях доберіть антоніми:

Інтенсивно розвивається, *найсучасніші* технології, *уражена* частина зуба, *здорові* тканини, *висока* якість, *деформація* щелепи, *втрачені* зуби, *здорові* зуби.

Довідка: найдавніші, здорова, хворі, повільно, відновлення, відновлені, пошкоджені, низька.

ЗАВДАННЯ 2. Напишіть відповідні граматичні форми слів *зуб, зуби, зубний* у реченнях.

1. Абразивна суміш під великим тиском зрізає тканину ураженої частини зуб ____.
2. У порожнину зуб ____ вводиться спеціальна речовина.
3. Імплантологія – це створення штучних коренів зуб ____.
4. Комп'ютерні технології в стоматології застосовуються при моделюванні та відтворенні зубн ____ протезів.
5. Скоро стане можливим клонування зуб ____, щоб замінити втрачені або хворі зуб ____.
6. Незабаром стоматологи зможуть заповнювати дірки в зуб __ живогою тканиною.

7. Нові дослідження стосуються відновлення дентину всередині зуб ____.

8. Дослідники розробляють терапевтичний біоматеріал для пломбування зуб ____.

ЗАВДАННЯ 3. Прочитайте текст. Придумайте до нього назву.

Стоматологія на сьогочасному етапі інтенсивно розвивається. Активно застосовуються найсучасніші технології. Наприклад, карієс уже можна лікувати без застосування бормащини.

Популярною є абразивна обробка, при якій абразивна суміш під потужним тиском зрізає тканину ураженої частини зуба. Відома також хімічна обробка. Технологія цікава тим, що в порожнину зуба вводиться спеціальна речовина – каріосольв. Це дозволяє безболісно зруйнувати проблемну частину зуба, не зачіпаючи його здорові тканини.

У протезуванні серед нових технологій відома імплантологія – створення штучних коренів зубів. При виготовленні сучасних імплантатів використовуються сплави титану. Цей метал надзвичайно міцний і не призводить до алергічних реакцій в організмі людини. Високі технології в імплантології впливають на високу якість з'єднання імплантату та щелепної кістки, а також забезпечують косметичний ефект.

Комп'ютерні технології в стоматології застосовуються при моделюванні та відтворенні зубних протезів. Це дозволяє створювати такі протези, що ідеально повторюють анатомічну будову щелеп. Комп'ютерне моделювання застосовується при хірургічному лікуванні деформацій щелепи.

Успіхи сучасної генетики та молекулярної біології дозволяють говорити про те, що незабаром стане можливим клонування зубів, щоб замінити втрачені або хворі зуби.

ЗАВДАННЯ 4. Запропоновані речення розмістіть за змістовою послідовністю тексту (завдання 3).

- Клонування зубів – майбутнє стоматології.
- Стоматологія на сучасному етапі.
- Комп'ютерні технології.

- Технології сучасної обробки зубів.
- Ефективність імплантології.

ЗАВДАННЯ 5. Висловіть думку щодо можливого клонування зубів у майбутньому.

Використовуйте таку структуру висловлення:

теза (підтримую – не підтримую); 2-3 аргументи, висновок.

ЗАВДАННЯ 6. Утворіть найвищий ступінь порівняння прикметників у словосполученнях:

Зразок: складний процес – найскладніший процес.

Нові дослідження, сучасні методи, тверді матеріали, низька потужність, популярні технології, проблемні ураження, глибоке проникнення.

ЗАВДАННЯ 7. Прочитайте синоніми до слова *стимулювати*. Утворіть дієприслівники теперішнього часу від цих дієслів за допомогою суфіксів *-ач, -яч, -уч, -юч*.

СИНОНІМИ

Стимулювати –

Заохочувати (до чого?), спонукати (до чого?), прискорювати (що?), давати поштовх (чому?), створювати умови (для чого?).

ЗАВДАННЯ 8. У поданих реченнях замініть синонімами слова *стимулювати, стимулюючи*.

1. Стоматологи зможуть заповнювати дірки в зубах живою тканиною, стимулюючи зуби до самостійного відновлення.
2. Новий метод лікування застосовує безболісні електричні струми, які стимулюють відтворення мінерального шару емалі на ранньому етапі руйнування.
3. Лазер із низьким рівнем потужності може стимулювати ріст стовбурових клітин у пульпі зуба.
4. Біоматеріал для пломбування зубів стимулює відновлення дентинних клітин.

ЗАВДАННЯ 9. Прочитайте текст. Складіть до нього план. Дopiшіть висновок, відповідаючи на питання, що поставлене у назві тексту.

ЧИ ПРИПИНЯТЬ СТОМАТОЛОГИ СВЕРДЛИТИ ЗУБИ?

Найновіші дослідження свідчать, що незабаром стоматологи зможуть заповнювати дірки в зубах живою тканиною, стимулюючи зуби до самостійного відновлення.

Британська Компанія Reminova уже працює над розробкою технології, що зможе відновлювати емаль зуба, уражену карієсом. На основі досліджень Лондонського Королівського коледжу новий метод застосовує безболісні електричні струми, які стимулюють відтворення мінерального шару емалі на ранньому етапі руйнування.

Інші підходи стосуються відновлення дентину всередині зуба, коли карієс проникає глибше. Недавні дослідження, опубліковані в журналі Science Translational Medicine, виявили, що лазер з низьким рівнем потужності може створювати умови для росту стовбурових клітин у пульпі зуба, відновлюючи дентин.

Дослідники з Ноттінгемського і Гарвардського університетів розробляють терапевтичний біоматеріал для пломбування зубів. Цей матеріал стимулює взаємодію між стовбуровими клітинами в пульпі зуба з іншим матеріалом, у результаті чого починають відновлюватися дентинні клітини.

«Новий матеріал вводять у канал зуба і за допомогою УФ-променів роблять його твердим, – пояснює технологію науковець Адам Селіз. – Рідні клітини зуба взаємодіють із біоматеріалом і перетворюються на інший тип клітин, який починає виробляти дентин». Науковці-стоматологи сподіваються відновити шар дентину, щоб повернути життєздатність зуба, не видаляючи пульпу.

Отже, _____

ЗАВДАННЯ 10. Дайте відповіді на запитання.

1. Завдяки чому зуби можуть відновлюватися самостійно?
2. Що стимулюють електричні струми, методику яких розробляє Лондонський Королівський коледж?
3. За допомогою чого можна відновити дентин у зубі? У якому журналі опубліковані дослідження про такий метод?
4. Який матеріал для відновлення дентинних клітин розробляють дослідники з Ноттінгемського і Гарвардського університетів?
5. Як пояснює технологію відновлення дентину науковець Адам Селіз?

ЗАВДАННЯ 11. Напишіть повідомлення на тему «Деякі проблеми захворювання зубів потребують сучасних методів лікування?». Дотримуйтеся структури висловлення: теза (підтримую – не підтримую); 2–3 аргументи, висновок. Використовуйте слова: я вважаю, наприклад, по-перше, по-друге,

Завдання на закріплення вивченого

ЗАВДАННЯ 12. Доберіть відповідні синоніми до прикметника *сучасний* у поданих словосполученнях.

На сучасному етапі, сучасні технології, сучасні відкриття, сучасні дослідження, сучасні науковці, сучасні методи.

Довідка: теперішній, новітній, модерний, актуальний, сьогочасний, інноваційний.

ЗАВДАННЯ 13. Напишіть резюме до тексту «Чи припинять стоматологи свердлити зуби?»

ЗМІСТОВИЙ БЛОК 10
ВИРАЖЕННЯ НЕОФІЦІЙНОЇ ЗАГАЛЬНОЇ ТА КОНКРЕТНОЇ ПОРАДИ,
АРГУМЕНТОВАНОЇ ПОРАДИ

ТЕМА 16. ЗДОРОВ'Я ЗУБІВ

Комунікативний мінімум

- Як узагальнити інформацію.
- Як дати неофіційну пораду, аргументовану пораду.
- Як вказати на ступінь достовірності інформації.
- Як дати офіційну рекомендацію.

Грамматика

- Використання медичної термінології.
- Вираження загальної та конкретної поради.
- Використання вставних слів та словосполучень.
- Вираження уточнення.
- Вираження якісних та кількісних змін.
- Побудова ускладненого простого речення.
- Префіксальний та суфіксальний способи словотворення.

МІФИ ПРО ЗДОРОВ'Я ЗУБІВ

СЛОВНИК УРОКУ

Льодя́ник (іменник) – тверда цукерка, призначена для смоктання. Назву отримала від слова лід (за зовнішнім виглядом)

Діти люблять льодяники і не знають, що вони небезпечні для зубів.

Прихо́ваний (дієприкметник) – який не хочуть показувати.

Прихований подарунок чекав свого часу.

Запобіга́ння (іменник) – зупиняти якісь погані процеси.

Запобігання карієсу – це догляд за зубами.

Цілко́м (прислівник) – повністю, абсолютно

Цілком зрозуміло, що здоров'я зубів залежить тільки від нас.

Вікиде́нь (іменник) – спонтанне паталогічне переривання вагітності.

Існує кілька факторів, через які може трапитися викидень, наприклад, інфекційні та паразитарні захворювання.

Викрива́ти (дієслово) – виявляти неправду.

Міфи про лікування зубів потрібно викривати, бо нічого доброго вони не дають ні лікарю, ні пацієнтам

ЗАВДАННЯ 1. Запишіть речення, утворюючи відповідні граматичні форми слів, що в дужках.

1. Захворювання зубів залежить не (поганий догляд).
2. Залишки їжі потрапляють (зуби).
3. Карієс може з'явитися навіть (здорова людина).
4. Уражений (карієс) зуб – джерело хронічної інфекції (організм).
5. Карієс може призвести (пневмонія).
6. Карієс з'являється (сусідні зуби).
7. Карієс глибоко вражає (зубна тканина).
8. Рентгенографія зубів вважається (безпечна процедура).
9. Потрібно з розумом турбуватися (зуби).

10. Для чищення (зуби) обирайте якісну (зубна щітка і паста).

Пригадайте!

ЯК ВИСЛОВИТИ ЗГОДУ

Щоб висловити згоду з якоюсь інформацією, використовують фрази:

*Так, я погоджуюсь.
Я теж так думаю.
Це правда.
Безперечно, це так.
Саме так.
Гаразд.*

ЯК ВИСЛОВИТИ НЕЗГОДУ

Щоб висловити незгоду, використовують фрази:

*Ні, я не погоджуюсь.
Я так не думаю.
Це неправда.
Це зовсім не так.*

ЯК ВИСЛОВИТИ ЧАСТКОВУ ЗГОДУ

Щоб висловити часткову згоду, використовують фрази:

*Це не завжди так
Частково це так, але...
Може бути так, але....
Зовсім не обов'язково*

ЗАВДАННЯ 2. Прочитайте подані твердження. Висловіть згоду, незгоду або часткову згоду з ними. Аргументуйте відповідь.

1. Карієс з'являється тільки від солодощів.
2. Карієс – це наслідок інших захворювань організму.
3. Якщо зуби не болять, значить, вони здорові.
4. Чим більше зубної пасти використовувати при чищенні зубів, тим краще.
5. У далекому минулому люди не мали проблем із зубами.
6. Вагітним небезпечно лікувати зуби.

Заперечувати – не погоджуватися з чиеюсь думкою.

СИНОНІМИ

Спростовувати, опротестовувати.

ЗАВДАННЯ 3. Прочитайте текст. Виділіть у ньому тезу, її заперечення та аргументи заперечень. Чи збіглися ваші аргументи з тими, які подані в тексті?

МІФИ ПРО ЗДОРОВ'Я ЗУБІВ

У сучасному суспільстві все ще є багато міфів, зокрема й про здоров'я зубів. Але міфи потрібно викривати та доглядати за зубами з розумом.

Міф 1. Карієс з'являється тільки від солодощів.

Поява карієсу залежить не від самих цукерок і шоколаду, а від залишків їжі, які потрапляють між зуби. Дивно, але яблуко, як і льодяник може спровокувати карієс. До таких висновків прийшли фахівці Британської асоціації стоматологів. До карієсогенних продуктів відносять і складні вуглеводи. У зоні ризику будь-які продукти: солодка булочка, звичайний хліб, а також страви з м'яса і навіть овочі.

Міф 2. Карієс – це наслідок інших захворювань.

Ні, ні й ще раз ні. Карієс може з'явитися навіть у цілком здорової людини. Важливо пам'ятати, що уражений карієсом зуб – джерело хронічної інфекції в організмі, яка в перспективі може викликати захворювання серцево-судинної системи та суглобів, а також алергічні реакції. Наприклад, фахівці з Єльського університету довели, що карієс може призвести до пневмонії. Було встановлено, що люди, які перенесли більшу кількість госпіталізацій унаслідок запалення легенів, мали гірший стан зубів і ясен, ніж у тих, хто на пневмонію не хворів.

Міф 3. Якщо зуби не болять, значить, вони здорові.

Досить небезпечно для ваших зубів твердження. Дуже поширений прихований карієс, який з'являється між сусідніми зубами, його рання стадія проходить безболісно, а неприємні відчуття – це ознака того, що карієс вже

глибоко вразив зубну тканину. Крім того, больовий поріг кожної людини індивідуальний, а значить, чим раніше лікар виявить вогнище хвороби, тим легше буде усунути його наслідки.

Міф 4. Чим більше зубної пасти, тим краще.

Не шукайте легких рішень. Для запобігання карієсу важлива не кількість зубної пасти, а те, наскільки якісно ви чистите зуби.

Міф 5. У далекому минулому люди не мали проблем із зубами.

Не правда, що люди з минулих тисячоліть мали здорові зуби. Археологи стверджують, що карієсом страждали наші предки, що жили на планеті ще 3000-2000 років до нашої ери.

Для підтвердження аргументів посилаються на чийось думку (експертів, фахівців, науковців, практиків).

Пригадайте!

ЯК ПОВІДОМИТИ ПРО ДЖЕРЕЛО ІНФОРМАЦІЇ

Інколи для підтвердження думки посилаються на джерело інформації (хто про це говорив). При цьому використовують слова: *як кажуть, говорять, за словами, за повідомленням, на думку, як відомо, доводять.*

Ці слова можуть стояти на початку, всередині чи в кінці речення.

СИНОНІМИ

Доводити (щось) – аргументувати (щось), підтверджувати (щось), стверджувати (щось), схилитися (до чогось), наполягати (на чомусь), прийти до висновків.

ЗАВДАННЯ 4. Прочитайте текст. Виділіть словосполучення, що вказують на джерело інформації. Де вони вживаються в реченні: на початку, всередині чи в кінці?

ВАГІТНИМ НЕБЕЗПЕЧНО ЛІКУВАТИ ЗУБИ?

Міф про те, що вагітним жінкам небезпечно ходити до стоматолога, існує давно. Проте зараз усі експерти схиляються до того, що займатися зубами під час вагітності потрібно з особливою увагою. Так, через гормональні зміни у цей період часто виникає гінгівіт вагітних – набряклість і кровоточивість ясен.

За словами науковців, місцева анестезія є безпечною як для жінки, так і для майбутньої дитини, вона не сприяє викидню, появам вроджених дефектів, передчасним пологам або недостатній вазі новонародженого. Головне – повідомити стоматолога про вагітність, щоб він підібрав відповідний препарат.

Рентгенографія зубів, якщо вона правильно виконується, теж вважається безпечною процедурою, а професійну гігієну зубів, як стверджують лікарі, потрібно робити жінкам щонайменше один раз за період вагітності.

ЗАВДАННЯ 5. Прочитайте мікротекст. Додайте до речень (на початку, всередині, в кінці) вставні конструкції, що вказують на джерело інформації.

БРЕКЕТИ ПСУЮТЬ ЕМАЛЬ?

Брекети не приносять ніякої шкоди зубам, хоча й вимагають особливої уваги. Уже після використання брекетів здоров'я зубів значно покращується: розташовані рівно зуби краще піддаються чищенню, є менш схильними до карієсу та пародонтиту, на них краще розподіляється навантаження. На товщину емалі брекети не впливають.

https://slalen.ua/news/publications/breketi_i_vagitmist_chi_mozhna_staviti_i_nositi.html

Завдання на закріплення вивченого

ЗАВДАННЯ 6. Напишіть репліку лікаря, який спростовує міфи, у діалозі.

– Лікарю, чому в мене з'явився карієс? Я ж не їм ні шоколаду, ні будь-яких цукерок?

– Моя подруга говорить, що проблеми з зубами бувають у людей, які часто хворіють на грип. Чи правда це?

– Я не відчувала болю в зубах раніше. А Ви говорите, що карієс уже почав розвиватися. Чому так?

– Я дуже добре чищу зуби. Зубної пасти не шкодую. Видавлюю на щітку побільше. Це добре?

– Я б хотіла поставити брекети, але прочитала на якомусь сайті, що це небезпечно для емалі зубів. Чи так це?

ЗАВДАННЯ 7. Прочитайте речення. Висловіть вашу думку щодо інформації в них: згодні, незгодні, частково згодні.

1. Зуби потрібно чистити не менше, ніж двічі в день, використовуючи якомога більше зубної пасти. Це покращить здоров'я ваших зубів.

2. Вагітним жінкам лікувати зуби можна, але без анестезії, бо це шкодить розвитку плоду і може призвести до викидня.
3. Карієс може викликати будь-яка їжа, навіть фрукти, а не тільки цукерки. Головне, щоб залишки їжі не залишалися на зубах.
4. У пацієнтів часто буває прихований карієс, який з'являється між сусідніми зубами. Зуби при цьому можуть не боліти, не сигналізуючи, що треба йти до лікаря.
5. У давні часи люди пили чисту воду, їли поживну їжу і тому не мали ніяких проблем із зубами.
6. Брекетів не ставте на зуби. Вони дуже шкодять емалі. Потім будете жаліти. Хай краще зуби будуть нерівні, ніж хворі.
7. Якщо у вас зуби не болять, то до лікаря краще й не ходіть. Навіщо витратити час?
8. Після використання брекетів здоров'я зубів покращується. Ви будете задоволені.
9. Зуби краще чистити тільки перед сном. Цього достатньо, щоб не мати проблем.
10. Усе, що ви читаєте в журналах і слухаєте по телевізору про зуби, є правдою. Вірте всьому. Там поганого не повідомлять.

ЯК ЗБЕРЕГТИ ЗДОРОВ'Я ЗУБІВ ВАГІТНИХ

СЛОВНИК УРОКУ

Позичати (дієслово) – брати у когось речі чи гроші на тимчасове користування.

Безпечний (прикметник) – який не шкодить, який можна сміливо використовувати.

Осередок (іменник) – місце, де щось розташоване.

Фразеологізм

Бомба уповільненої дії

ЗАВДАННЯ 1. Прочитайте речення. Поясніть, як ви розумієте фразеологізм, вжитий у ньому. Доведіть думку аргументами і висновком.

Осередки хронічної інфекції в ротовій порожнині – це своєрідна «бомба уповільненої дії» в організмі майбутньої матері.

ЗАВДАННЯ 2. Утворіть іменники від дієслів:

Вживати, використовувати, приймати, полоскати, відвідувати, прочищати, очищати, дотримуватися, обмежити.

ЗАВДАННЯ 3. Утворіть граматичні форми слів, що подані в дужках.

1. В організмі вагітної відбувається перебудова роботи (всі органи і системи).
2. Розвиток гінгівіту пов'язаний з дефіцитом (кальцій).
3. Токсини можуть негативно впливати на розвиток (майбутня дитина).
4. Мікроелементи «позичають» кальцій у (кістки і зуби) жінки.
5. Для формування (кісткова система) дитини організм жінки потребує великої кількості кальцію.

6. Під час вагітності погіршується кровообіг у (ясна).
7. У вагітних змінюється хімічний склад (слина).
8. Жінка відмовляється від відвідування стоматолога через страх нашкодити (майбутній малюк) анестезією.
9. Не потрібно вірити у міфи про шкоду лікування (зуби).
10. (Майбутня мама) дозволені гігієнічні стоматологічні процедури.

ЗАВДАННЯ 4. Прочитайте текст. Складіть до нього план.

ЗДОРОВ'Я ЗУБІВ І ВАГІТНІСТЬ

Під час вагітності у зв'язку зі змінами гормонального фону в організмі майбутньої матері відбувається перебудова роботи всіх органів і систем. Зокрема, зміни відбуваються і в порожнині рота.

У більшості майбутніх матерів з'являється так званий «гінгівіт вагітних». Найпоширеніші його симптоми: запалення і підвищена кровоточивість ясен. Розвиток гінгівіту пов'язаний як з дефіцитом кальцію, так і зі зниженням місцевого імунітету в порожнині рота вагітної жінки. У результаті мікроорганізми викликають запалення ясен. Якщо гінгівіт не лікувати, то токсини можуть негативно впливати на розвиток майбутньої дитини.

Для нормального формування кісткової системи дитини організм жінки потребує великої кількості кальцію, фосфору, фтору, вітаміну D та інших мінеральних речовин.

Вагітній жінці загрожує дефіцит кальцію. Особливо гостро ця проблема стоїть у другій половині вагітності, коли починає розвиватися скелет дитини. Якщо майбутня мама не отримує достатньої кількості кальцію з продуктів харчування, то мікроелементи «позичають» кальцій в її кісток і зубів. У цей же час погіршується кровообіг в яснах, змінюється хімічний склад слини. Як результат, підвищується ризик виникнення пародонтиту і карієсу. Карієс і його ускладнення (пульпіти, періодонтити) здатні спричинити багато неприємностей майбутній мамі.

Жінка, яка відмовляється від відвідування стоматолога через страх

нашкодити майбутньому малюку анестезією, робить велику помилку! По-перше, сьогодні в арсеналі стоматологів є препарати, які абсолютно безпечні для вагітної і плоду. По-друге, каріозні зуби і запалені ясна під час

вагітності є осередками хронічної інфекції, тобто своєрідною «бомбою уповільненої дії» в організмі майбутньої матері.

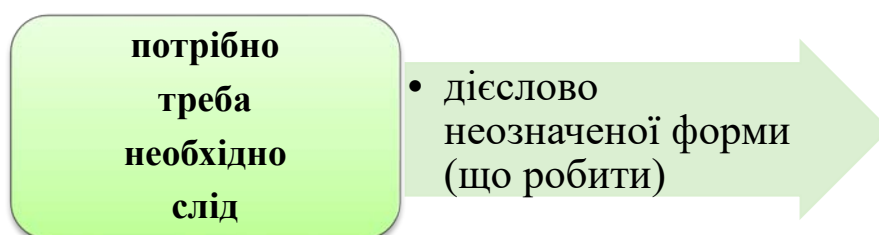
Лікувати зуби під час вагітності можна! Майбутній мамі дозволені гігієнічні стоматологічні процедури, а також більшість видів лікування зубів.

<https://cdclinic.kiev.ua/uk/terapevtichna-stomatologiya/stomatologiya-dlya-vagitnix/>

5. Дайте відповіді на запитання.

1. У зв'язку з чим в організмі майбутньої матері відбувається перебудова роботи всіх органів і систем?
2. Які є найпоширеніші симптоми гінгівіту вагітних?
3. Чому у вагітних розвивається гінгівіт?
4. Що викликає запалення ясен?
5. Які наслідки можуть бути, якщо гінгівіт не лікувати?
6. Що потрібно організму жінки для формування кісткової системи дитини?
7. У який період вагітності загострюється дефіцит кальцію? Чому?
8. Чому підвищується ризик виникнення пародонтиту і карієсу?
9. Чому деякі вагітні жінки відмовляється від відвідування стоматолога?
10. Чому лікувати зуби майбутнім мамам не шкідливо?

ДЛЯ ВИСЛОВЛЕННЯ ПОРАДИ ВИКОРИСТОВУЮТЬ МОДЕЛЬ

Наприклад: *Потрібно вчасно лягати спати. Треба щодня пити 2–3 літри води.*

Необхідно турбуватися про зуби. Слід займатися спортом.

ЗАВДАННЯ 6. На основі поданих речень складіть поради вагітним про догляд за зубами.

Використовуйте моделі *потрібно, треба, необхідно, слід* + дієслово .

1. Приймання препаратів кальцію.
2. Вживання їжі із достатнім вмістом кальцію.
3. Вживання вітамінів.
4. Зміна зубної щітки на м'якшу.
5. Прочищення проміжків між зубами зубною ниткою.
6. Полоскання ротової порожнини після кожного прийому їжі.
7. Добре очищення лінії між зубами і яснами.
8. Своєчасне відвідування стоматолога.
9. Дотримання рекомендацій лікаря-стоматолога.
10. Обмеження вживання солодкої їжі.

<https://cn-portal.org.ua/?p=15438>

ПРОДУКТИ, ЯКІ ДБАЮТЬ ПРО ЗДОРОВ'Я ЗУБІВ, А ЯКІ ШКОДЯТЬ

СЛОВНИК УРОКУ

Прістрасть (іменник) – сильне бажання, любов до чогось чи до когось (до людини, до їжі, спорту).

Незначний (прикметник) – невеликий за кількістю чи за розміром.

Діамант (іменник) – дорогоцінний камінь.

Броня (іменник) – захист із металу.

Підступний (прикметник) – який приховує щось погане.

Частування (іменник) – запрошення з'їсти щось смачне.

Соковитий (прикметник) – який містить у собі багато соку

ЗАВДАННЯ 1. Доберіть антоніми до поданих слів:

Простий, корисний, здоров'я, соковитий, багаті, незначний, безліч, зміцнювати, відновлювати, менше, тьмянний.

Довідка: шкідливий, хвороба, складний, сухий, великий, більше, бідні, пошкоджувати, мало, блискучий, послаблювати.

ЗАВДАННЯ 2.

А. Прочитайте мікротекст. Зверніть увагу на виділені слова – вони поєднують речення за змістом та граматично.

Б. Яке речення в цьому мікротексті може бути висновком? Додайте до цього речення відповідне слово, що виражає висновок.

Усім відомо, **що** регулярне чищення зубів є необхідним для підтримання здоров'я. **Цей процес** допомагає очистити зуби від часток їжі, **які**, у свою чергу, можуть утворювати наліт. **Але** стоматологи стверджують, **що** для підтримання ясен у здоровому стані недостатньо лише регулярно чистити зуби. Також необхідно включити у свій раціон такі продукти, **які** б допомогли у захисті ротової порожнини. **Якщо** ви бажаєте мати здорові ясна та міцні зуби, слід знати, **які** продукти можуть допомогти **в цьому**, а які лише нашкодять.

ЗАВДАННЯ 3. Подані речення розмістіть за смисловою послідовністю. Виділіть слова, які поєднують речення за змістом чи граматично.

Та поки люди продовжують експериментувати з гастрономічними пристрастями, зубам залишається задовольнятися простими, але дуже принциповими критеріями: «корисне – шкідливе».

Як це смачно!

Від цього залежить здоров'я зубів і довголіття людини.

Класична іспанська паелья, марокканський тажин, а може, український борщ з пампушками...

ЗАВДАННЯ 4. Від поданих неозначених дієслів утворіть форми наказового способу другої особи множини.

Зразок: їсти – їжте, читати – читайте.

Полоскати, слухати, доглядати, чистити, думати, поспішати, відвідувати, відмовлятися, вживати, усміхатися.

ЗАВДАННЯ 5. Прочитайте текст. Виділіть у ньому основні змістові частини.

ЇЖА ТА ЗДОРОВ'Я ЗУБІВ

Яка ж їжа корисна для здоров'я зубів?

Їжа, яка багата клітковиною і має незначний вміст цукру, – діамант для зубів. Це стосується броколі та цвітної капусти, а також соковитих овочів,

зокрема, моркви, перцю, огірків. Вони очищають поверхню зубів і нейтралізують кислотно-лужний баланс.

Молоко, сир, йогурт – багаті кальцієм і сприяють зміцненню зубів.

Цитрусові, полуниці, ківі, які мають великий вміст вітаміну С, краще вживати свіжими, без термообробки і додавання цукру.

Чай чорний і зелений стоматологи вважають корисними для зубів. Поліфеноли, які є в складі чаю, знищують шкідливі для зубів бактерії. А от кава у великій кількості псує колір емалі і залишається на ній щільним нальотом.

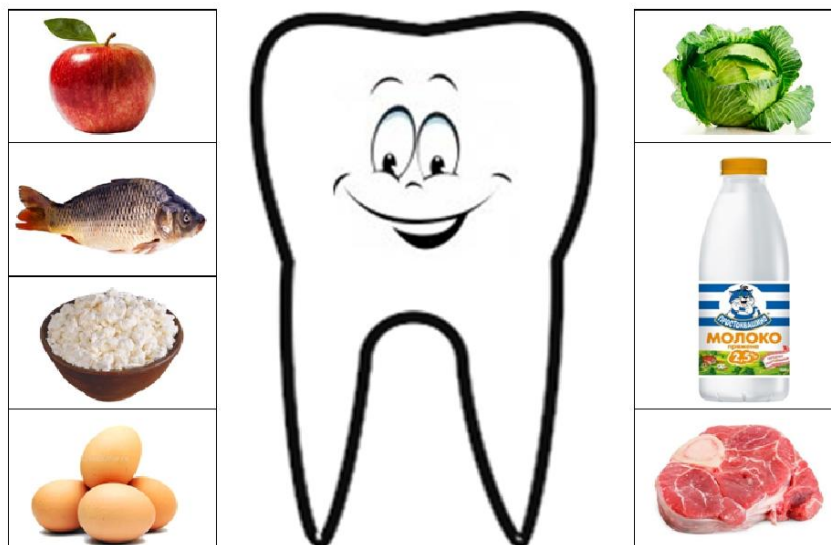
М'ясо і жирна морська риба містять фтор, а він, як відомо, – броня зубної емалі. У горіхах безліч вітамінів і мінералів, які зміцнюють не тільки зуби, але і ясна.

Є продукти, від яких варто відмовитися, або хоча б менше споживати.

Будь ласка, викресліть зі свого життя солодкі газовані напої. Вони максимально шкідливі для всього організму, а для зубів є ворогом номер 1. Це стосується і дієтичних напоїв, у яких замість цукру – купа небезпечних домішок. Солодощі і кондитерські вироби, хоч і смачні, але теж дуже підступні.

Лимони та апельсини мають великий вміст вітаміну С, проте у них багато кислот, що негативно впливають на емаль. Не поспішайте відмовлятися від улюблених фруктів. Просто після частування апельсином добре полощіть рот.

Щоб краса посмішки не тьмяніла, а улюблені страви йшли тільки на користь, відвідуйте зубного лікаря не рідше одного разу на півріччя та ретельно піклуйтеся про зуби поза клінікою.

eosvita.ua/library/didacticna-gra-so-korisno-dla-zubiv-a-so-ni-256864.html

ЗАВДАННЯ 6. Установіть відповідність між назвою їжі та її значенням для здоров'я зубів.

А	Чорний і зелений чай	1	багаті клітковиною і мають незначний вміст цукру, очищають поверхню зубів і нейтралізують кислотно-лужний баланс.
Б	Молоко, сир, йогурт	2	містять фтор, що є бронєю для зубів
В	Цитрусові, полуниці, ківі	3	мають безліч вітамінів і мінералів, які зміцнюють не тільки зуби, але і ясна.
Г	Горіхи	4	поліфеноли, які містяться в них, знищують шкідливі для зубів бактерії
Д	Броколі, цвітна капуста, морква, перець, огірки	5	мають великий вміст вітаміну С
Е	М'ясо і жирна морська риба	6	багаті кальцієм і сприяють зміцненню зубів

А	Б	В	Г	Д	Е

Завдання на закріплення вивченого

ЗАВДАННЯ 7. У поданому мікротексті впишіть відповідні дієслова наказового способу. Користуйтеся довідкою.

1. _____ про користь горіхів, морепродуктів, меду, яєць, бо вони мають незамінні для зубів мінерали, амінокислоти, які захищають зуби від карієсу та інших захворювань. 2. _____ їх щодня, _____ організм вітамінами, _____ його мінералами та іншими корисними речовинами, і тоді ви обов'язково матимете чарівну посмішку та гарний настрій!

Довідка: вживати, збагачувати, не забувати, насичувати.

ЗАВДАННЯ 8. Напишіть поради стоматолога про те, яку їжу можна вживати, а яку ні. Використовуйте модель: *треба, потрібно, необхідно, слід*+ дієслово.

ЗАВДАННЯ 9. Напишіть поради стоматолога за інформацією таблиці.

Речення будуйте за зразком:

Зразок: їжте твердий сир, тому що він укріплює емаль.

ПРОДУКТИ ДЛЯ ЗУБІВ

ЇСТИ

укріплює
емаль

покріщує
здоров'я ясен

запобігає
карієсу

ОБМЕЖИТИ

послаблює
емаль

створюють наліт
та послаблюють
емаль

послаблюють
емаль

НЕ ЇСТИ

псують зуби

руйнує емаль

дряпає емаль

<https://m.facebook.com/medcentrdv/photos/a.444567848956145/1651737494905835/>

ВІТАМІНИ ДЛЯ ЗДОРОВ'Я ЗУБІВ

СЛОВНИК УРОКУ

Сприятливо (прислівник) – позитивно впливати на щось.

Стійкий (прикметник) – міцний, здатний витримати зовнішній вплив.

Мускулатура (іменник) – система м'язів організму.

Незамінний (прикметник) – уже потрібний, який не можна замінити чи відновити.

ЗАВДАННЯ 1. Доберіть антоніми до слів.

Збалансувати, створювати, недостатність, міцність, зміцнювати, безпосередньо

Додаток: розбалансувати, знищувати, збагачення, слабкість, опосередковано, послаблювати.

ЗАВДАННЯ 2. Прочитайте речення. Виділіть дієслова та віддієслівні іменники, що вказують на функцію явища чи предмета. Зверніть увагу на кількість цих слів у повідомленні про процеси.

Вітаміни беруть участь у процесі вироблення крові і регенерації, рециркуляції та обміні речовин. Вітамін С регулює процес рециркуляції і обміну речовин в тканинах. Фтор міститься в складі фторопатита, який формує основну частину структури емалі зубів. Вітамін D3 бере участь у процесі всмоктування кальцію і фосфору, що входять до складу твердих тканин зубів.

ЯК ПОВІДОМИТИ ПРО ЗВ'ЯЗОК ПРОЦЕСІВ І ЯВИЩ

Для вираження зв'язку процесів і явищ використовують моделі:

Впливати на що

Сприяти чому

Позначатися на чому

Регулювати що

Відповідати за що

Взаємодіяти з чим

ЗАВДАННЯ 3. Прочитайте текст. Виділіть слова, що вказують на зв'язок процесів і явищ.

ВІТАМІНИ ДЛЯ ЗМІЦНЕННЯ ЯСЕН ТА ЗУБІВ

Відомо, що основа профілактики більшості стоматологічних захворювань – це якісна і регулярна гігієна. Однак є ще один момент, про який багато людей просто не замислюються – це вітаміни. Вітаміни різноманітні і кожен із них по-своєму впливає на організм.

Вітаміни групи В сприяють правильному формуванню і підтримці стабільної структури зубів, ясен і кісток. Також вони беруть участь у процесі вироблення крові і регенерації, рециркуляції та обміні речовин. Для здоров'я ясен і зубів особливе значення мають вітаміни В6 і В12.

Вітамін А відповідає за нормальне функціонування слинних залоз, еластичність і міцність тканин пародонта, що фіксують зуби. Недостатність вітаміну А може позначитися на здоров'ї слизових оболонок порожнини рота. Крім того, цей вітамін впливає на обмін речовин в організмі.

Вітамін С нормалізує кислотність шлункового соку, а також сприятливо впливає на стан кровоносної системи, регулює процес рециркуляції і обміну речовин у тканинах. Вітамін С важливий для підтримки здоров'я ясен і альвеол.

Вітаміни групи D відповідають за засвоєння організмом мінералів і мікроелементів. Для здоров'я зубів найбільш важливий вітамін D3, який бере участь у процесі всмоктування кальцію і фосфору, що входять до складу твердих тканин зубів.

Фтор міститься в складі фторапатита, який формує основну частину структури емалі зубів. Крім того, фтор відповідає за міцність зубів і стійкість емалі до пошкоджень.

Фосфор мікроелемент відповідає за процеси росту і розвитку зубів та кісток. При взаємодії фосфору з кальцієм утворюються стійкі солі, які зміцнюють тканини зуба і кісткові тканини.

Кальцій безпосередньо бере участь у формуванні тканин. Він входить до складу кісток і зубів, впливає на процес кровотворення, роботу мускулатури, серцево-судинної і нервової систем. Крім того, кальцій формує зубну емаль.

ЗАВДАННЯ 4. Установіть відповідність між назвою вітамінів і мікроелементів та їхнім впливом на здоров'я зубів.

А	Вітаміни групи В	1	відповідає за нормальне функціонування слинних залоз, еластичність і міцність тканин пародонта, що фіксують зуби.
----------	-------------------------	----------	---

Б	Вітамін А	2	відповідає за процеси росту і розвитку зубів та кісток.
В	Вітамін С	3	відповідають за засвоєння організмом мінералів і мікроелементів.
Г	Вітаміни групи D	4	сприяють правильному формуванню і підтримці стабільної структури зубів, ясен і кісток.
Д	Фтор	5	сприятливо впливає на стан кровоносної системи, регулює процес рециркуляції і обміну речовин у тканинах.
Е	Фосфор	6	впливає на процес кровотворення, роботу мускулатури, серцево-судинної і нервової систем.
Є	Кальцій	7	відповідає за міцність зубів і стійкість емалі до пошкоджень.

А	Б	В	Г	Д	Е	Є

ЗАВДАННЯ 5. Допишіть репліки лікаря-стоматолога в діалогах.

1. – Лікарю, у моєї дитини починають прорізатися зуби. Порадьте, будь ласка, вітаміни, які можна приймати.

– _____

– Чому саме ці вітаміни?

– _____

2. – Лікарю, як не допустити до розвитку пародонта? Які вітаміни мені краще приймати?

– _____

– А чому саме ці вітаміни? Як вони впливають на організм?

– _____

3. – Лікарю, я хочу, щоб у мене були здорові зуби і ясна. Порадьте якісь вітаміни.

– _____

– А чим вони корисні? Чому сприяють?

– _____

4. – Лікарю, ви говорите, що емаль на моїх зубах крихка. Що ж мені робити?

Можливо, потрібно приймати вітаміни чи мікроелементи?

– _____

Чому саме ці? На що вони впливають?

– _____

Завдання на закріплення вивченого

ЗАВДАННЯ 6. Утворіть речення, що виражають зв'язок процесів і явищ. Використовуйте відповідні форми: *впливати на що, сприяти чому, позначатися на чому, регулювати що, відповідати за що.*

1. Вітамін А – ефективна робота слинних залоз, зростання клітин слизової оболонки і пародонту.
2. Вітаміни групи В – стан зубної емалі і пародонту.
3. Аскорбінова кислота – міцність стінок капілярів.
4. Вітамін С – протидія організму інфекціям.
5. Кальциферол (D3) – обмін фосфору і кальцію – основні будівельні речовини кісток і зубів.
6. Вітамін Е – нормальне функціонування кровоносної системи, еластичність капілярів, стійкість слизової до дії бактерій.

ЗАВДАННЯ 7. Напишіть до тексту «Вітаміни для зміцнення ясен та зубів» резюме (3–4 речення).

ЯК ПІДТРИМУВАТИ ЗДОРОВ'Я РОТОВОЇ ПОРОЖНИНИ
СЛОВНИК УРОКУ

Анаерóби (іменник) – організми, що живуть без атмосферного кисню.

Аерóби (іменник) – організми, для життєдіяльності яких потрібний вільний молекулярний кисень.

ЗАВДАННЯ 1. Від поданих прикметників утворіть іменники з суфіксом - ість.

Нерівний, спадковий, скупчений, вологий, штучний, інтенсивний, сміливий, чесний, порядний, професійний, унікальний.

ЗАВДАННЯ 2. Запишіть закінчення слів у поданих реченнях.

1. Проблеми із зубами та яснами виникають через погану _____ гігієну _____ ротової _____ порожнини _____.
2. Швейцарці тричі на рік проходять професійну _____ гігієну _____ ротової _____ порожнини _____.
3. Бактерії розмножуються в порожнині _____ рота _____ інтенсивно.
4. Існує чимало місць у порожнині _____ рота _____, куди зубна щітка не дістає.
5. Сучасна стоматологія пропонує різні процедури професійної _____ гігієни _____ ротової _____ порожнини _____.

ЗАВДАННЯ 3. Прочитайте текст. Поділіть його на змістові частини.

ЯК ПІДТРИМУВАТИ ЗДОРОВИЙ СТАН РОТОВОЇ ПОРОЖНИНИ

Медичні дослідження в стоматології довели, що 99% проблем із зубами та яснами виникають через погану гігієну ротової порожнини. У Швейцарії карієс дуже рідко зустрічається серед пацієнтів стоматологічних клінік. І це не через екологію, харчування чи унікальну спадковість. Просто швейцарці мінімум тричі на рік проходять професійну гігієну ротової порожнини і доглядають за зубами з раннього віку.

Відомо, що карієс та пародонтит виникають унаслідок скупчення мікроорганізмів у пародонті або на емалі зубів. Постійна температура, вологість, наявність поживних решток створюють у роті ідеальні умови для розвитку анаеробної та аеробної патогенної мікрофлори. На жаль, бактерії розмножуються в порожнині рота інтенсивно.

Причиною захворювань ротової порожнини також є нерівність зубного ряду, скупченість зубів, погано відшліфовані поверхні реставрацій, ортодонтичні

конструкції (брекет-системи), нерівні краї штучних коронок та мостів. Зрозуміло, існує чимало місць у порожнині рота, куди зубна щітка не дістає.

Тому сучасна стоматологія пропонує процедури професійної гігієни ротової порожнини. Це може бути зняття м'якого нальоту механічним, ультразвуковим способом, видалення над'ясенного та під'ясенного зубного каменю, видалення пігментації емалі спеціальними пастами, полірування поверхні емалі, флоссінг, підбір індивідуальних засобів гігієни порожнини рота, навчання техніці чищення зубів.

ЗАВДАННЯ 4. Дайте відповіді на запитання, використовуючи вставні конструкції, що виражають

джерело повідомлення: *як кажуть, говорять, за словами, за повідомленням, на думку, як відомо;*

порядок думок: *по-перше, по-друге: наприклад;*

упевненість: *безперечно; я знаю точно; це правда; не має сумніву, без сумніву;*

невпевненість: *навряд чи; мабуть; може; можливо.*

1. Що є найпоширенішою причиною захворювань зубів і ясен?
2. Чому у Швейцарії люди майже не хворіють на карієс?
3. Чому виникають карієс та пародонти?
4. У яких умовах формується анаеробна та аеробна патогенна мікрофлора ротової порожнини?
5. Які основні причини захворювань ротової порожнини?
6. Які існують процедури професійної гігієни ротової порожнини?

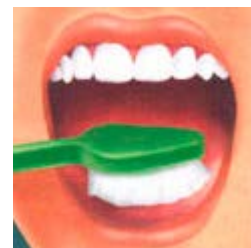
ЗАВДАННЯ 5. Прочитайте мікротекст. Від виділених конструкцій дієслів утворіть дієслова наказового способу. Використовуючи утворені дієслова, трансформуйте поради і підпишіть відповідні малюнки.

ЯК ПРАВИЛЬНО ЧИСТИТИ ЗУБИ

Потрібно розташувати р шітку під кутом 45° до ясен і **робити** обертальні вимітальні рухи від ясен до зуба.

М'якими рухами назад **слід очистити** зовнішню, внутрішню і жувальну поверхні кожного зуба.

Також **треба очистити** поверхню язика – це освіжає подих шляхом видалення бактерій.

<https://kiss-clinic.com.ua/ua/tips-and-articles-ukr>

Завдання на закріплення вивченого

ЗАВДАННЯ 6. Відновіть граматичні форми слів. Прочитайте мікротекст.

Правильний метод чищення зуб _____ потребує, як мінімум, двох хвилин.
Для правильн _____ чищення зуб _____ користуються короткими м'як _____ рух _____, приділяючи особлив _____ увагу лінії ясен, моляр _____, що знаходяться у глибині ротов _____ порожнин _____, ділянкам навколо пломб, коронок та інших видів зубн _____ протез _____.

ЗАВДАННЯ 7. Використовуючи інформацію плакату, складіть текст-повідомлення «Як доглядати за ротовою порожниною». Використовуйте відповідні моделі: 1) *треба, потрібно, необхідно, слід+дієслово*; 2) *дієлова наказового способу*.

Перед чищенням зубів помити щітку теплою водою.

На щетинки зубної щітки нанести трохи пасти — завбільшки як горошина.

Чистити зуби треба так:

зовнішні поверхні зубів

вимітальними рухами від ясен

внутрішні поверхні жувальних зубів

короткими вимітальними рухами від ясен

внутрішні поверхні передніх зубів

від ясен до краю зуба

жувальні поверхні зубів — спочатку вздовж зубного ряду, а потім — упоперек

<https://uahistory.co/pidruchniki/boychenko-health-basics-6-class-2014/9.php>

ПІКЛУВАННЯ ПРО ЗДОРОВ'Я ЗУБІВ ДІТЕЙ АУДІЮВАННЯ

ЗАВДАННЯ 1. Від поданих іменників утворіть зменшені форми за допомогою суфіксів -очок-, ечечк-, -ечк-, -ичк-.

Зразок: книга – книжечка.

Ліжко, ложка, пляшка, голова, рука, мама, дитина, вода.

ЗАВДАННЯ 2. Прочитайте мікротекст. Виділіть синоніми до словосполучення *маленька дитина*.

Перші молочні зуби новонародженого зазвичай з'являються у віці приблизно шести місяців. Тому грудним немовлятам не потрібні звичайні процедури з догляду за ротовою порожниною – чищення зубною щіткою і ниткою. Однак і у малюків є спеціальні потреби гігієни ротової порожнини, які необхідно знати усім батькам.

ЗАВДАННЯ 3. Прослухайте текст «Як піклуватися про зуби маляти». Запишіть ключові слова і словосполучення.

ЗАВДАННЯ 4. Прослухайте текст удруге. Складіть план до нього.

ЗАВДАННЯ 5. Оберіть потрібне слово із запропонованих у реченнях.

1. Прищеплювання дитині правильних гігієнічних навичок із догляду за ротовою порожниною необхідно починати із шкільного, раннього, однорічного віку.
2. Багато факторів може вплинути на здоров'я і формування дитячої ротової порожнини задовго до того, як випануть, захворіють, проріжуться перші зуби.
3. Ранній дитячий карієс, флюс, пародонтит розвивається при частому і надмірному споживанні дитиною рідини, що містить цукор.
4. Якщо дитина засинає з пляшечкою, іграшкою, яблуком, що містить солодке, у неї в роті залишається рідина, що може призвести до карієсу.
5. Завжди, інколи, ніколи не вкладайте дитину в ліжечко з пляшечкою з молочною сумішшю або соком.

ЗАВДАННЯ 6. Виконайте тест. Виберіть правильні відповіді.

1. Чому вагітним або мамам, які годують дітей грудним молоком, не рекомендують вживати тетрациклін?

- А він дуже дорогий;
- Б він викликає зміну і втрату природного кольору зубів
- В він впливає на розвиток карієсу майбутньої дитини

2. Коли починає формуватися ротова порожнина дитини?

- А задовго до того, як проріжуться перші зуби
- Б після до того, як проріжуться перші зуби.
- В коли проріжуться всі зуби.

3. Коли зазвичай з'являються перші молочні зуби новонародженого?

- А у віці приблизно шести місяців
- Б у віці десяти місяців
- В у віці двох місяців

4. Яка рідина не містить цукор?

- А молоко, молочні суміші
- Б фруктові соки
- В вода

5. Карієс утворюється спочатку на верхніх і нижніх

- А різцях
- Б молярах
- В премолярах

6. Перед тим, як покласти дитину в ліжечко, наповніть пляшечку

- А смачним соком
- Б молоком або молочною сумішшю
- В простою водою або замініть її соскою.

7. Не дозволяйте засинати дитині під час _____.

А голодування

Б годування

В відпочинку

8. Після кожного годування обітріть _____ дитини.

А очі й вушка

Б зуби і ясна

В ручки і ніжки

9. Обтирання ясен можна робити

А зубною щіткою без пасти

Б зубною щіткою і пастою

В м'якою вологою серветкою або марлевим компресом

10. Синоніми до слова новонароджений

А маля

Б малюк

В школяр

Г немовля

ЗАВДАННЯ 7. Продовжіть речення.

1. Немовлят не можна класти в ліжечко з пляшечкою молока чи соку, тому що _____

2. Грудним немовлятам не потрібні звичайні процедури з догляду за ротовою порожниною – чищення зубною щіткою і ниткою, бо _____

ЛІТЕРАТУРА

1. Амосов М. Здоров'я. КСД. 2005. 120 с.

2. Амосов М. Роздуми про здоров'я.
3. Амосов М. Хірургія була моїм стражданням і щастям: До 100-річчя від дня народження // ДОВКІЛЛЯ ТА ЗДОРОВ'Я. 2013. № 4. С. 4—7.
4. Бевза О. Інсульт – судинна катастрофа: симптоми, перша допомога і профілактика.
https://health.24tv.ua/insult_simptomi_persha_dopomoga_prichini_yak_rozpiznati_n900877
5. Британське видання розповіло про принади туристичного Києва
<https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/3248735-u-kievi-zapustili-bronzove-serce-prisvacene-mikoli-amosovu.html>
6. Велике і мале кола кровообігу. Харківська гуманітарно-педагогічна академія. <https://studfile.net/preview/5511844/page:3/>
7. Вербич С. Граматика української мови в таблицях: за оновленим правописомє. 2-ге вид., виправл. та доповн. Київ: Арії, 2020. 128 с.
8. Володимир Хавкін: історія українця, який створив перші у світі вакцини проти чуми і холери <https://www.5.ua/suspilstvo/volodymyr-khavkin-istoriia-ukraintsia-iakyi-stvoryv-pershi-v-sviti-vaktsyny-proty-chumy-i-kholery-166555.html>
9. Джей Джи. Микола Амосов цікаві факти. <https://dovidka.biz.ua/mikola-amosov-tsikavi-fakti>
10. Органи кровообігу: серце і судини. Будова і функції серця.
https://school1.olexandrivka.info/blog/urok_na_temu_organu_krovoobigu_serce_i_sudini_budova_i_funkcii_serca/2015-11-19-141
<https://www.medcv.gov.ua/archives/21542>
- 11.Київські хірурги видалили пацієнтові пухлину на мозку за новою методикою. Інформаційне агентство.
<https://interfax.com.ua/news/general/442141.html>
- 12.Лавренюк В. Що треба, аби чоловік пішов у декрет?
<https://www.radiosvoboda.org/a/svoboda-v-detalyah/29257190.html>
- 13.Методи діагностики та лікування тромбу в сонної артерії

- <https://healthday.in.ua/zakhvoryuvannya/tromb-v-sonnoi-arterii>
14. Паращич В. Універсальний словник 7 в 1. Українська мова та література. Харків, Торсінг. 2020. 448 с.
  15. Підтримання здоров'я ротової порожнини <https://h-clinic.com.ua/oral-health/>
  16. Порушення мозкового кровообігу.
<https://xavron.com.ua/publications/porushennya-mozkovogo-krovoobigu/>
  17. Професія медика – найгуманніша
<https://kpi.ua/11087http://donorstvo.org/novoe-o-donorstve/pioner-transplantologii-yuriy-voronoy/>
  18. Рудяченко О. Юрій Вороний: тримати розмах крил / Укрінформ
https://static.ukrinform.com/photos/2020_04/1585847592-493.jpg
  19. Семенюк В. Загальнорозвиваючі вправи у фізичному вихованні
<https://naurok.com.ua/metodichna-rozrobka-zagalnorozvivalni-vpravi-u-fizichnomu-vihovanni-251817.html>
  20. Федорова Д. Вітаміни для зубів та ясен. <https://porcelain-dent.com.ua/publication/articles-of-doctors/what-vitamins-and-minerals-are-needed-for-teeth-author-daria-fedorova>
  21. Харчування і зуби. <https://perluna-zdorovya.com.ua/ua/poleznie-statti/pitanie-i-zuby/>
  22. What Is the Right Way to Brush? <https://www.colgate.com.ua/oral-health/articles/how-to-brush>